

Vybrané aspekty resocializace z pohledu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich blízkých

Bakalářská práce

Studijní program:

B7508 Sociální práce

Studijní obor:

Sociální práce a penitenciární péče

Autor práce:

Petra Pechrová Smetanová

Vedoucí práce:

Mgr. Jan Kašuba

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Vybrané aspekty resocializace z pohledu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich blízkých

Jméno a příjmení: **Petra Pechrová Smetanová**
Osobní číslo: P17000454
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Sociální práce a penitenciární péče
Zadávající katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucího práce.

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- FISHER, S., ŠKODA, J., 2014. Sociální patologie. 2., rozš. a akt. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5046-0.
HENDRYCH, I., 2010. Vybrané kapitoly z penologie. Opava: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7248-574-1.
HOFERKOVÁ, S., RASZKOVÁ, T., 2018. Kapitoly z penologie I. 2., rozš. a akt. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-716-9.
HOFERKOVÁ, S., RASZKOVÁ, T., 2014. Kapitoly z penologie II. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-378-9.
MATOULEK, J., SEJKOROVÁ, H., 2011. Právní rádce odsouzeného. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-89-9.

Vedoucí práce:

Mgr. Jan Kašuba
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

3. dubna 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSC.
děkan

L. S.

Ing. Zuzana Palounková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci 3. dubna 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

18. května 2020

Petra Pechrová Smetanová

Poděkování

Děkuji Mgr. Janu Kašubovi za cenné připomínky, jeho čas, ochotnost, trpělivost a vstřícnost při vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala vedení a zaměstnancům Vazební věznice Liberec za umožnění dotazníkového šetření mezi odsouzenými, za jejich čas a ochotu se mi věnovat a za získání potřebných informací pro moji práci. Velké díky patří také mému manželovi za podporu a trpělivost po dobu celého studia a vypracovávání závěrečné práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení. Věnuje se Vězeňské službě, zejména pak Vazební věznici Liberec, programu zacházení v této věznici a vlivům, které odsouzeného ovlivňují během výkonu trestu a po propuštění a jejich dopadu na úspěšnou resocializaci.

Cílem práce je zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení. Práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a empirickou část. V teoretické části jsou definovány související pojmy, Vězeňská služba, její úkoly a organizační jednotky, obecně jsou zde popsány věznice a následně je pozornost zaměřena na věznici Liberec, programy zacházení zde vedené a na pracovníky, kteří je realizují, dále jsou popsány nepříznivé vlivy, se kterými se odsouzený může setkat během výkonu trestu, a nakonec se práce věnuje postpenitenciární péči. Empirická část je prováděna kvantitativní metodou formou dotazníku.

Klíčová slova

Výkon trestu odnětí svobody, odsouzení, vězeňská služba, věznice, program zacházení, resocializace, penitenciární péče, integrace, segregace, exkluze, inkluze, negativní jevy, postpenitenciární péče, probační a mediační služba, sociální kurátor, neziskové organizace, rodina

Annotation

The bachelor thesis deals with aspects of convicts and their relatives about the treatment program. It focuses on the Prison Service, in particular the Liberec Remand Prison, the treatment program in this prison and the influences that affect the convicted person during the execution of his sentence and after his release, and their impact on successful resocialization.

The aim of the work is to find out and interpret aspects of convicts and their relatives about the treatment program. The work is divided into two parts, namely the theoretical and empirical part. The theoretical part defines related terms, Prison Service, its tasks and organizational units, generally describes prisons with focus on Liberec Prison, treatment programs conducted here and the staff who implement them, further describes the adverse effects, which the convicted person may encounter during the execution of the sentence, and finally the work is devoted to post-penitentiary care. The empirical part is performed by quantitative research in the form of a questionnaire.

Keywords

Imprisonment, conviction, prison service, prisons, treatment program, resocialization, penitentiary care, integration, segregation, exclusion, inclusion, negative phenomena, post-penitentiary care, probation and mediation service, social curator, non-profit organizations, family

Obsah

Seznam grafů	11
Seznam použitých zkratk a symbolů	12
Úvod.....	13
1 Pojmy	15
1.1 Penitenciární péče	15
1.2 Resocializace	15
1.3 Integrace a segregace	15
1.4 Exkluze a inkluze.....	16
2 Vězeňská služba České republiky	17
2.1 Organizační jednotky	17
2.2 Věznice	18
3 Vazební věznice Liberec	19
3.1 Oddíly	19
3.2 Vnitřní diferenciacce	21
3.3 Práva odsouzených	23
3.3.1 Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotních služeb	23
3.3.2 Korespondence.....	24
3.3.3 Užívání telefonu	24
3.3.4 Návštěvy	24
3.3.5 Duchovní a sociální služby	25
3.3.6 Uspokojování kulturních potřeb.....	25
3.3.7 Používání dalších věcí	26
3.3.8 Nákup potravin a věcí osobní potřeby.....	26
3.3.9 Přijetí balíčku	26
3.3.10 Příjem peněz a nakládání s nimi	27

3.4	Povinnosti odsouzených.....	27
3.4.1	Zaměstnávání a vzdělávání.....	27
3.4.2	Hrazení nákladů výkonu trestu	29
3.5	Kázeňské odměny a tresty.....	30
3.6	Program zacházení.....	31
3.6.1	Pracovní aktivity	33
3.6.2	Vzdělávání	34
3.6.3	Speciálně výchovné aktivity	35
3.6.4	Zájmové aktivity	35
3.6.5	Utváření vnějších vztahů	36
3.6.6	Zásady při zpracovávání programu zacházení.....	37
3.6.7	Standardizované programy	37
3.6.8	Pracovníci podílející se na programu zacházení.....	38
3.7	Negativní jevy	40
3.7.1	Prizonizace.....	42
3.7.2	Druhý život	43
4	Postpenitenciární péče	44
4.1	Probační a mediační služba	44
4.1.1	Probace a mediace.....	45
4.2	Organizace pomáhající odsouzeným a jejich rodinám	46
4.3	Sociální kurátor	50
5	Empirická část	52
5.1	Metodologie	52
5.2	Zvolená metoda a tvorba dat	52
5.3	Průzkumný vzorek.....	53
5.3.1	Zpracování dat.....	53
5.4	Předmět průzkumu.....	54

5.4.1	Klíčové otázky průzkumu	54
6	Diskuze	55
6.1	„S jakými nejčastějšími problémy se setkávají blízcí odsouzených?“	74
6.1.1	Otázka č. 9 Jak ovlivnilo vaši rodinu vaše uvěznění? Způsobilo jim to nějaké komplikace? Jestli ano, uveďte jaké?	75
6.2	„Jaký největší přínos spatřují odsouzení v programu zacházení?“	75
6.2.1	Otázka č. 6 Jaké nedostatky spatřujete v programu zacházení?	76
6.2.2	Otázka č. 7 Jaké přínosy spatřujete v programu zacházení?	77
6.2.3	Otázka č. 11 Využíváte nějakou pomoc neziskových organizací již ve věznicích? 78	
7	Návrhy opatření	79
	Závěr	82
	Seznam použitých zdrojů	84
	Seznam příloh	89

Seznam grafů

- Graf č. 1 Věk respondentů
- Graf č. 2 Dosažené vzdělání
- Graf č. 3 Stupeň zabezpečení
- Graf č. 4 Prostupná skupina
- Graf č. 5 Délka pobytu ve vězení
- Graf č. 6 Počet uvěznění
- Graf č. 7 Nedostatky v programu zacházení
- Graf č. 8 Přínosy programu zacházení
- Graf č. 9 Trest, který by odradil
- Graf č. 10 Typ trestné činnosti
- Graf č. 11 Problémy rodiny
- Graf č. 12 Chybějící typ pomoci ve vězení
- Graf č. 13 Využití neziskových organizací
- Graf č. 14 Pomoc od rodiny
- Graf č. 15 Pomoc po propuštění
- Graf č. 16 Zaměstnání po propuštění
- Graf č. 17 Problémy sehnat práci
- Graf č. 18 Druh zaměstnání
- Graf č. 19 Pracovní doba
- Graf č. 20 Počet dní
- Graf č. 21 Mzda

Seznam použitých zkratk a symbolů

ČR	Česká republika
NNO	Nestátní nezisková organizace
PČR	Policie České republiky
PMS	Probační a mediační služba
PSVD	Prostupná skupina vnitřní diferenciacie
StB	Státní bezpečnost
TČ	Trestný čin
ÚP	Úřad práce
VIT	Victim impact training = Nácvik dopadu na oběť
VS	Vězeňská služba
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

Úvod

Problematika vězeňství je společností velmi diskutované téma. Většina společnosti vnímá odsouzené negativně a staví je na okraj. Avšak výchovné, sociální a pedagogické působení je levnější varianta než opakovaný pobyt ve vězení. Velká část populace se domnívá, že jakékoliv působení a pomoc osobám ve výkonu trestu je ztráta času, maření finančních prostředků a že není možné odsouzené osoby napravit a začlenit zpátky do společnosti. Aby byla resocializace úspěšná, je potřeba znát důvody, proč se odsouzení opakovaně vrací do vězení, jestli je zde dostatečná nabídka pomoci, která jim pomůže začlenit se, či případně zjistit, jaká podpora odsouzeným chybí a snížila by riziko recidivy. Pomoc však začíná již ve vězení, a to formou programů zacházení, kterým se tato bakalářská práce věnuje. Dalším důležitým hlediskem po propuštění z výkonu trestu pak tvoří rodina. Rodina je základním a důležitým aspektem, která ovlivňuje odsouzeného již během odsouzení, ale hlavně po propuštění.

Nejen odsouzení se potýkají s problémy, které souvisí s jejich uvězněním. Uvěznění značně ovlivňuje celou rodinu odsouzeného, po finanční stránce, psychické i sociální. Převážná část bakalářských prací se věnuje pouze odsouzeným ve výkonu trestu, proto se ve své práci věnuji i rodinným příslušníkům a jiným blízkým osobám, a postpenitenciární péči.

Tématem této bakalářské práce jsou Vybrané aspekty resocializace z pohledu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich blízkých. Cílem je zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení – jak vnímají odsouzení, ale i jejich blízcí, program zacházení a jejich subjektivní hodnocení, zda je pro ně účast na programu přínosem a jaký přínos si z něj odnášejí do běžného života. Ve své práci se konkrétně zaměřuji na Vazební věznici Liberec.

Bakalářská práce je dělena do dvou částí – na teoretickou část a empirickou část. Teoretická část obsahuje čtyři kapitoly a vymezuje základ pro empirickou část. Nejdříve definuji potřebné pojmy, které souvisí s resocializací a penitenciární péčí. V další kapitole jsou vymezeny úkoly Vězeňské služby, její organizační složky, obecně popsání věznic a jakým způsobem jsou děleny. Jelikož je průzkum prováděn ve Vazební věznici Liberec, tak je následující kapitola věnována právě této věznici. Jsou zde informace o této věznici, práva a povinnosti vězněných osob, popis programů zacházení a také funkce pracovníků, kteří se podílejí na realizaci těchto programů. Uvěznění s sebou přináší nepříznivé vlivy, které působí na odsouzeného a ovlivňují tak jeho resocializaci po propuštění. Tyto vlivy

jsou popsány na konci této kapitoly. Pro snížení rizika recidivy a zvýšení šance na resocializaci je důležitá pomoc po propuštění. Proto je poslední část věnována postpenitenciární péči, která zahrnuje Probační a mediační službu, neziskové organizace pomáhající osobám ve výkonu trestu a po jejich propuštění a jejich rodinám a sociálního kurátora.

Empirická část je dělena do dvou částí. První část obsahuje metodologii, zvolenou metodu a tvorbu dat, průzkumný vzorek, zpracování dat, předmět průzkumu a klíčové průzkumné otázky. Druhá část je věnována diskuzi, ve které jsou zpracovány výsledky dotazníků, které jsou porovnávány s poznatky z odborné literatury, ze zákonů a internetových zdrojů a také se zde nachází odpovědi na průzkumné otázky. Průzkum je prováděn kvantitativní metodou, a to formou dotazníkového šetření, které bylo provedeno mezi odsouzenými muži z bezdrogové zóny ve Vázební věznici Liberec.

1 Pojmy

1.1 Penitenciární péče

Pojem penitenciární vychází z latinského slova poenitentia, což znamená polepšení, nápravu a lítost. Tento pojem se týká vězeňství a zacházení s vězni. Používá se často ve spojení penitenciární proces nebo penitenciární péče a jeho význam znamená postup, který vede ke zlepšení, nápravě a pozitivním změnám v chování (Razsková a Hoferková 2018, s. 10).

Můj studijní obor, sociální práce a penitenciární péče, je zaměřen na pomoc a sociální práci s odsouzenými, a proto je tato bakalářská práce orientována na odsouzené, jejich blízké a programy zacházení.

S penitenciární péčí úzce souvisí následující klíčové a zásadní pojmy, které zmíním jen okrajově, protože jejich rozbor není cílem této práce.

1.2 Resocializace

S penitenciární péčí úzce souvisí resocializace, jelikož se jedná o návrat ke způsobu chování, které je společensky přijatelné, u lidí, kteří se nějakým způsobem od takového chování odchýlili. Souvisí s tím i změna postojů a hodnotové orientace (Matoušek 2003, s. 183).

Při resocializaci dochází nejen ke změně postojů a hodnotové orientace, ale také k přijetí nových a radikálně odlišných hodnot. Jeden ze způsobů, jak k této změně může dojít, je užití instituce, která omezuje osobní svobodu, např. psychiatrické léčebny, věznice, kasárny a jiné instituce, které oddělují jedince od vnějšího světa a vystavují ho tlaku nových zákazů a příkazů (Giddens 1999, s. 34). S resocializací souvisí i pojmy integrace a segregace.

1.3 Integrace a segregace

Integraci lze označit za nejvyšší stupeň socializace člověka. Prakticky se jedná o opak sociálního vyloučení a společenského vyčleňování. Jedná se o rovnoprávné začlenění člověka do společnosti, který se od většinové populace výrazně odlišuje (Slowík 2007, s. 31).

Sociální integrace znamená sjednocování a spojování v nový celek, kdy minorita a majorita rozvíjí společenský systém, který obsahuje hodnoty a ideje obou stran (Slowík 2007, s. 31).

Integrace je vzájemný proces, ve kterém se obě zúčastněné strany přibližují, obě se mění a tím roste oboustranná sounáležitost. K přizpůsobení může dojít různými procesy: **asimilací** – znevýhodněný jedinec se přizpůsobí pravidlům chování většiny, a to tak, jak je toho maximálně schopen, **akomodací** – znevýhodněný jedinec bez tlaku a potlačování svých odlišností převezme pravidla chování společnosti, **adaptací** – dochází k oboustrannému přizpůsobování obou stran (Fisher a Škoda 2008, s. 24).

Pojem **segregace** pochází z latinského slova segregatio, což znamená oddělování. Jedná se o opačný pojem, než je integrace, dochází zde ke společenskému oddělování a vylučování, čímž se dostávám k dalšímu pojmu, kterým je exkluze (Fisher a Škoda 2008, s. 23).

1.4 Exkluze a inkluze

Exkluzi, neboli sociální vyloučení, lze chápat jako proces nebo stav, kdy dochází k ekonomickému, sociálnímu a kulturnímu vyloučení nebo vytlačení osob z majoritní společnosti, při němž dochází k omezování přístupu jedince nebo sociální skupiny k možnostem a zdrojům běžně dostupným ostatním členům společnosti. V extrémním případě může docházet k omezení práv, perzekucím, vykázání do vyloučených míst aj. Součástí může být i symbolické vyloučení, tzv. stigmatizace (Matoušek 2013, s. 232).

Dle Slowíka (2007) je **stigmatizace** znamenání, označení jedince s negativním významem.

Inkluze, neboli sociální začleňování, označuje proces začleňování sociálně vyloučených osob do společnosti. Jedná se také o aktivity, které vedou k začleňování a cílem je změna životních situací (Matoušek 2013, s. 232).

Tím se dostávám k Vězeňské službě, jelikož jejím smyslem a cílem není odsouzeného trestat, nebo mu způsobovat jiné újmy, než jaké přináší samotné uvěznění, ale snaha vést pachatele k nápravě toho, co svým činem způsobil, pomáhat mu začlenit se zpátky do společnosti, snížit pravděpodobnost recidivy a tím ochránit společnost (Matoušek 2013, s. 480–484).

2 Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který zajišťuje výkon zabezpečovací detence, výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, ochranu pořádku a bezpečnost při výkonu soudnictví, správě soudů, činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Jedná se o organizační složku státu, která se řídí zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ČR. V čele vězeňské služby stojí generální ředitel, který je do funkce jmenován ministrem spravedlnosti (Raszková a Hoferková 2018, s. 74).

Vězeňská služba se dělí na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská stráž má za úkol střežit, předvádět a eskortovat osoby ve výkonu vazby a ve VTOS. Justiční stráž se snaží zajistit pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Správní služba zabezpečuje organizační, ekonomické, výchovné a další odborné činnosti (Sochůrek 2007a, s. 6–7).

Úkolem Vězeňské služby je spravovat a střežit vazební věznice, věznice, ústavy vykonávající zabezpečovací detenci, střežit, předvádět a eskortovat osoby ve výkonu vazby, zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody, prostřednictvím programů zacházení působit soustavně na osoby ve vězení s cílem vytvořit předpoklady pro vedení řádného života po propuštění, provádět výzkumy v oboru penologie, zajišťovat pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva, vytváření podmínek pro pracovní a jinou činnost osob ve vazbách, věznicích a v ústavech zabezpečovací detence, zaměstnávat osoby ve výkonu trestu, vést evidenci o osobách ve vazbě, věznicích a zabezpečovací detenci, poskytovat vzdělávání příslušníkům Vězeňské služby, které provádí Akademie VS, poskytovat vzdělání vězněným osobám, které provádí Střední odborné učiliště, poskytovat zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních vězněným osobám, příslušníkům a občanským zaměstnancům, poskytovat odbornou péči osobám, které mají adiktologickou poruchu, prověřovat trestné činy, které byly spáchané ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo v rámci zabezpečovací detence, snaha předcházet a odhalovat trestnou činnost způsobenou příslušníky Vězeňské služby nebo občanskými zaměstnanci (Zákon č. 555/1992 Sb., §2, odst.1).

2.1 Organizační jednotky

Vězeňská služba spadá pod Ministerstvo spravedlnosti a řídí jí generální ředitel. Ten odpovídá za činnosti Vězeňské služby ministrovi spravedlnosti, který zřizuje a ruší organizační jednotky. Generální ředitel dále ustanovuje, jmenuje a odvolává ředitele

jednotlivých organizačních jednotek. Organizační jednotky vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice, institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Střední odborné učiliště, zotavovny Vězeňské služby a nakonec věznice, kterým se v následující podkapitole budu blíže věnovat, neboť jejich dělení je důležité z důvodu vysvětlení a pochopení, v jakém typu věznice je děláný následný průzkum (Sochůrek 2007a, s. 7).

2.2 Věznice

Trest odsouzený vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. V současné době se v České republice nachází dohromady 36 věznic a vazebních věznic včetně detenčních ústavů (Kalvodová 2012, s. 14).

Věznice se dle vnější diferenciaci dělí na věznice s ostrahou a na věznice se zvýšenou ostrahou. Dále jsou také zřízeny zvláštní typy věznic pro mladistvé (zákon č. 169/1999 Sb., §8, odst. 1, 2).

Vězni jsou ve věznici umísťovány dle těchto pravidel – muži odděleně od žen, mladiství odděleně od dospělých, recidivisté od prvotrestaných, odsouzení za úmyslné TČ od odsouzených za nedbalostní TČ, trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení s duševními poruchami a poruchami chování, odsouzení s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí a velmi nebezpeční vězni (Zákon č. 169/1999 Sb., §7).

Za velmi nebezpečného vězně je označován odsouzený, který byl odsouzen k výjimečnému trestu odnětí svobody, proti kterému je vedeno trestní stíhání za zvlášť závažný zločin, který spáchal během výkonu vazby nebo výkonu trestu, který se za posledních 5 let snažil uprchnout nebo uprchl z výkonu vazby nebo výkonu trestu, nebo u kterého lze předpokládat, že by ohrozil bezpečnost jiných osob (Zákon č. 169/1999 Sb., §72a, odst. 1).

Věznice s ostrahou se dle stupně zabezpečení dělí na oddělení:

- s nízkým stupněm zabezpečení,
- se středním stupněm zabezpečení,
- s vysokým stupněm zabezpečení (zákon č. 169/1999 Sb., §12a, odst. 1).

Vazební věznice v Liberci, mi jako jediná z oslovených věznic, povolila dotazníkové šetření mezi odsouzenými, a tím umožnila dobrý přístup k informacím, které jsou pro tuto práci důležité. V této věznici se nachází místnost pro návštěvy bez sluchové a zrakové kontroly, která není ve věznicích běžně zřízena. Popisem této věznice se zabývám v následující kapitole.

3 Vazební věznice Liberec

Vazební věznice Liberec je určena pro odsouzené muže, kteří jsou zařazeni do věznice s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení. Ve věznici jsou zřízena specializovaná oddělení pro odsouzené s poruchami duševními a chování a specializované oddělení pro odsouzené, kteří jsou trvale pracovní nezařaditelní (Vnitřní řád 2018, čl. 1). V následující podkapitole se věnuji těmto specializovaným oddílům, ale také i standardním oddílům, které jsou ve věznici zřízeny.

3.1 Oddíly

Do **specializovaného oddílu pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou osobnosti** jsou zařazeni muži, kteří mají poruchu osobnosti a chování, jsou motivováni k aktivní účasti na programu oddílu a chtějí ho absolvovat, jsou motivováni ke změně chování, nechtějí páchat znovu trestnou činnost a disponují alespoň průměrným intelektovým výkonem. Tento oddíl se zaměřuje na skupinovou terapii s odsouzenými pachateli násilných TČ, kteří mají problémy v mezilidských vztazích, ztrácejí nad sebou kontrolu, opakovaně přicházejí o zaměstnání, bydlení, rodinu nebo partnerku a v minulosti opakovaně páchali TČ. Kapacita tohoto oddělení činí 21 míst (Vnitřní řád¹ 2018, čl. 34).

Další oddělení je určeno pro **trvale pracovní nezařaditelné**, kam jsou umístováni starší 65 let, poživatelé invalidního důchodu III. stupně, muži jejichž zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení, dočasně práce neschopní a odsouzení, u nichž z povahy překážky vyplývá, že jejich pracovní povinnost je vyloučena (Vyhláška² č. 345/1999 Sb., §41).

Dále jsou zde zřízeny oddíly **bezdrogové zóny**. Jedná se o oddíly, které jsou od ostatních oddělené a jsou zde zařazeni odsouzení, kteří nejsou aktivními uživateli drog, ale mohou být ohroženi drogou, nebo odsouzení, kteří experimentálně užívali drogu a jsou motivováni k dobrovolné abstinenci (Vnitřní řád 2018, čl. 36).

Na bezdrogový oddíl jsem se zaměřila kvůli získání informací od odsouzených, kteří jsou co nejméně, nebo vůbec, ovlivněni užíváním drog a dotazníkové šetření bylo provedeno právě v tomto oddíle. Současný stav tohoto oddílu je 16 odsouzených a při

¹ Vnitřní řád Vazební věznice Liberec

² Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

dodržení 4 m² prostoru na osobu, je kapacita 28 míst (z informací speciálního pedagoga Vazební věznice Liberec).

Celkovou kapacitu a obsazenost můžeme najít na stránkách Generálního ředitelství, kde z týdenního statistického hlášení³ lze vyčíst, že se ke dni 20. 3. 2020 nachází v Liberecké věznici 94 obviněných a 208 odsouzených. Kapacita věznice, při dodržení 4 m² na osobu, je 87 míst ve vazbě a 227 míst ve výkonu trestu. Což znamená, že kapacita ve vazbě je naplněna na 108,05 % a kapacita ve výkonu trestu je naplněna na 91,63 % (Statistické týdenní hlášení 2020).

Standardní oddíly jsou nástupní a výstupní. Při nástupu do věznice je vězeň zařazen do **přijímacího (nástupního) oddílu**, kde je přibližně dva týdny. Tyto oddíly jsou zpravidla zřízeny v nástupních věznicích, kterými jsou nejčastěji vazební věznice. Na tomto oddíle se podrobí odsouzený zdravotní prohlídce, vyhodnocují se vnější i vnitřní rizika odsouzeného, je seznámen s vnitřním řádem věznice, se svými právy a povinnostmi a s nabídkou aktivit programu zacházení. Po vyhodnocení rizik se stanovuje stupeň zabezpečení. Po všech vyšetřeních je umístěn do konkrétní věznice a o jeho přijetí rozhoduje odborná komise složená z vedoucího oddělení výkonu trestu, psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, vychovatele a případně ještě z dalších odborných zaměstnanců, kteří jsou určení ředitelem věznice, např. preventista. V přijímacím oddíle se zpracuje část komplexní zprávy o odsouzeném, která obsahuje kriminální minulost a statistická data o něm (Raszková a Hoferková 2018, s. 105–107).

Odsouzení, kteří mají trest delší než 3 roky, jsou umístěni 6 měsíců před koncem trestu na **výstupní oddíl**. Zde jsou umístěni i odsouzení, kteří mají kratší trest, ale nemají sociální zázemí a jimž je potřeba pomáhat při přípravě na návrat do běžného života. Účelem tohoto oddělení je zmírňovat negativní důsledky, které jsou způsobené dlouhodobým uvězněním a připravovat odsouzené na zvládnutí sebeobslužných a praktických činností pro vedení samostatného způsobu života (Raszková a Hoferková 2018, s. 110).

Odsouzenému jsou poskytnuty informace o změnách, které nastaly za dobu jeho uvěznění a jsou doplněny dovednosti, které bude odsouzený po propuštění potřebovat. Může společně s pracovníkem VS i např. osobně navštívit úřad práce před propuštěním, aby si nacvičil, jak jednat, kde si vyřídí potřebné věci, obnovil si schopnost jezdit

³ Statistické týdenní hlášení týkající se Vazební věznice Liberec a vydávané Generálním ředitelstvím

hromadnou dopravou, zorientoval se ve městě, začlenil se do komunity apod. Součástí přípravy na propuštění je i nácvik sebeobslužných činností (úklid, příprava stravy, praní, žehlení apod.), také se učí hospodařit (umět pracovat s rozpočtem, seznámit se s cenovými relacemi, s možnostmi platby apod.), pomoc se zajištěním osobních dokladů, nácvik zvládnání situací, které nastanou po propuštění (reakce rodiny, přátel, sousedů aj.), sociálně–právní poradenství aj. (Kalvodová 2012, s. 208–209).

Při nástupu do věznice je každý odsouzený zařazen dle vnitřní diferenciaci, které se věnují v následující podkapitole, do II. prostupné skupiny (Vnitřní řád 2018, čl. 28, odst. 3).

3.2 Vnitřní diferenciaci

Ve věznici jsou vymezeny tři prostupné skupiny dle vnitřní diferenciaci. Do I. prostupné skupiny (dále jen PSVD) jsou zařazeni odsouzení, kteří aktivně plní program zacházení, chovají se v souladu s vnitřním řádem, účastní se aktivně zájmové činnosti, samostatně řeší své sociální, osobní a rodinné problémy, spolupracují s personálem věznice a snaží se snižovat možnost recidivy. Do II. PSVD jsou zařazeni vězni, kteří mají problém s plněním programu zacházení, s dodržováním vnitřního řádu věznice a všichni nově přichozí odsouzení, kteří přicházejí z nástupního oddělení. Do III. PSVD jsou zařazeni odsouzení, kteří neplní své povinnosti, neplní program zacházení, nedodržují vnitřní řád věznice a byli opakovaně kázeňsky potrestáni (Raszková a Hoferková 2018, s. 108–109).

Z III. PSVD může být odsouzený přeřazen do II. PSVD po uplynutí 2 hodnotících období, které probíhají jednou za 3 měsíce, pokud plnil všechny stanovené povinnosti, nespáchal žádný další kázeňský přestupek nebo mu byly dříve uložené tresty zahlazeny a nejedná se o odsouzeného, který má výjimečný trest odnětí svobody. Jestliže se jedná o osobu, která má výjimečný trest, tak může být přeřazen až po uplynutí 4 hodnotících období (Vnitřní řád 2018, čl. 28).

Z II. do I. PSVD může být odsouzený přeřazen po uplynutí min. 2 hodnotících období, musí plnit všechny určené povinnosti, nespáchal žádný kázeňský přestupek nebo mu byly zahlazeny dříve uložené tresty a nejedná se o odsouzené k výjimečnému trestu. U osob s výjimečným trestem musí uplynout 4 hodnotící období (Vnitřní řád 2018, čl. 28).

Z I. do III. PSVD může být přeřazena osoba, které byl uložen kázeňský trest umístění do celodenního uzavřeného oddílu nebo samovazby, nebo při podezření ze spáchání trestného činu (Vnitřní řád 2018, čl. 28).

Z I. do II. PSVD se přeřadí osoba, které byl uložen kázeňský trest a nesplňuje požadavky pro zařazení do I. PSVD (Vnitřní řád 2018, čl. 28).

Z II. do III. PSVD se přeřadí osoba, která po uplynutí 1 hodnotícího období neplní program zacházení, odmítá ho, neplní své povinnosti, chová se v rozporu s vnitřním řádem nebo spáchala závažný přestupek (Vnitřní řád 2018, čl. 28).

Každá skupina s sebou nese určité výhody, které jsou pro odsouzeného motivací. Motivační činitelé se dělí podle stupně zabezpečení a podle skupin.

V oddělení se středním stupněm zabezpečení v I. PSVD se umožňuje odsouzenému požádat o zařazení do nízkého stupně zabezpečení, podat návrh řediteli věznice k podmíněnému propuštění, přerušení výkonu trestu, povolení opustit věznici na 24 hodin, povolení volného pohybu z důvodů akce realizované mimo věznici, z důvodu docházky do školy nebo do práce, umožnění vycházek až na 2 hodiny, povolení 5 osob na návštěvu, povolení návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly, přednostní zařazení do práce, nákup potravin a věcí osobní potřeby min. 2x týdně, jednorázový nákup do výše 800 Kč, účast na akcích ve věznici bez omezení, využívání místnosti pro kondiční cvičení, sledování televize do 24 hodin, umožnění estetických úprav více než 1 kusu od každého druhu a používání dalších věcí. U II. PSVD se výše zmíněné výhody uplatňují výjimečně s tím, že jednorázový nákup je umožněn do výše 600 Kč, sledování televize je umožněno do 23 hodin, estetické úpravy pouze 1 kus od každého druhu a používání dalších věcí. Ve III. PSVD se výhody z I. PSVD neuplatňují s tím, že jednorázový nákup je umožněn do výše 400 Kč a sledování televize je umožněno do 22 hodin (Vnitřní řád 2018, čl. 28, odst. 11–13).

U vysokého zabezpečení v I. PSVD je umožněno požádat si o zařazení do oddělení se středním stupněm, o podmíněné propuštění, o přerušení výkonu trestu, povolení opustit věznici až na 24 hodin, účast na akcích realizovaných mimo věznici, realizace vycházek na 1,5 hodiny, povolení návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly, přednostní zařazení do práce, jednorázový nákup do výše 800 Kč, účast na kulturních akcích ve věznici, využívání místnosti pro kondiční cvičení, sledování televize do 24 hodin a používání dalších věcí, které jsou potřebné pro program zacházení. Ve II. PSVD jsou výhody plynoucí z I. PSVD uplatněné výjimečně s tím, že jednorázový nákup je umožněn do výše 600 Kč a sledování televize do 23 hodin. Ve III. PSVD se výhody plynoucí z I. PSVD neuplatňují s tím, že jednorázový nákup je umožněn do výše 400 Kč a sledování televize je umožněno do 22 hodin (Vnitřní řád 2018, čl. 28, odst. 14–16).

Z vnitřního řádu věznice vyplývá, že mohou být umožněny za odměnu návštěvy bez sluchové a zrakové kontroly, ale vzhledem k přeplnění věznic nemají všechny věznice z prostorových důvodů možnost tuto odměnu provést. Liberecká věznice je tak tímto „výjimečná“, jelikož místnost pro návštěvu bez sluchové a zrakové kontroly mají. Tuto odměnu lze dle speciálního pedagoga poskytnout jednou za 6 měsíců, odsouzený musí být umístěn v I. PSVD (viz výše), absolvoval již minimálně 1/3 trestu a je pracovně zařazen.

Nehledě na zařazení do určitého stupně zabezpečení, mají všichni odsouzení následující práva a povinnosti.

3.3 Práva odsouzených

3.3.1 Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotních služeb

Odsouzeným je poskytována pravidelná strava, která odpovídá jejich zdravotnímu stavu a zároveň se přihlíží k jejich požadavkům na kulturní a náboženské tradice. Jestliže má věznice k tomu přizpůsobené podmínky, umožní odsouzeným zejména umístěných ve výstupních odděleních, aby si stravu připravili sami z potravin, které dodává věznice (zákon č. 169/1999 Sb., §16, odst. 1–2).

Každý z odsouzených musí mít lůžko a svojí uzamykatelnou skříňku na své osobní věci. Oděv odsouzených je přizpůsoben klimatickým podmínkám a dostatečně musí chránit jejich zdraví. Dále je odsouzeným garantována osmihodinová doba ke spánku, určitá doba na osobní hygienu a úklid, na stravování, minimálně hodinová vycházka a přiměřeně dlouhé osobní volno (zákon č. 169/1999 Sb., §16, odst. 3–5).

Dalším právem odsouzeného je přístup ke zdravotní službě. Odsouzený, který má těžké zdravotní postižení, má právo na zajištění přiměřených podmínek, které mu umožní důstojný výkon trestu (zákon č. 169/1999 Sb., §16, odst. 6–7).

Jestliže odsouzený není zařazen do práce, bez závažného problému neodmítl nabízenou práci a za poslední měsíc neměl jiný příjem, ani nemá jiné finanční prostředky v minimální výši 100 Kč, poskytne se takovému odsouzenému jednou za měsíc balíček, který obsahuje základní věci pro osobní potřebu (zákon č. 169/1999 Sb., §16, odst. 8).

Odsouzení mají právo na sociální poradenství, pomoc a podporu zajišťovanou sociálním pracovníkem věznice, a to v rozsahu, který stanoví zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (zákon č. 169/1999 Sb., §16, odst. 10).

3.3.2 *Korespondence*

Odsouzený má právo přijímat jemu zaslou korespondenci a na své náklady odesílat korespondenci svoji. Vězeňská služba provádí kontrolu jak příchozí, tak odchozí korespondence. Kontrolu však nesmí provádět u korespondence, která je mezi odsouzeným a advokátem, mezi odsouzeným a státními orgány ČR, diplomatickou misí, konzulárním úřadem cizího státu nebo mezinárodní organizací, která je podle mezinárodní úmluvy příslušná k projednávání podnětů, které se týkají ochrany lidských práv. Jestliže odsouzený neumí nebo nemůže číst či psát, musí mu být došlá korespondence přečtena, nebo je mu poskytnuta písařská pomoc při sepisování žádostí, podání nebo stížností státním orgánům, mezinárodními organizacím nebo advokátovi. Pokud nemá odsouzený žádné finanční prostředky, korespondence, jež je adresována orgánům, na které se nevztahuje kontrola, odeslána na náklady věznice (zákon č. 169/1999 Sb., §17). Nepovolený obsah korespondence není odsouzenému předán a na jeho náklady je odeslán zpět odesílateli nebo je uložen do úschovy. V korespondenci se nesmí zasílat peníze (Vnitřní řád 2018, čl. 11).

3.3.3 *Užívání telefonu*

Vnitřním řádem je stanovena doba, ve které může odsouzený použít telefon ke kontaktování osoby blízké. Použit může pouze telefon, který určí věznice. Telefon může využít i ke kontaktování svého obhájce nebo advokáta. Výjimečně lze povolit i kontaktování jiné osoby než osoby blízké. Náklady za telefonát hradí odsouzený. V případě, že se nejedná o telefonát se státními orgány ČR, diplomatickou misí, konzulárním úřadem cizího státu nebo mezinárodní organizací, která je podle mezinárodní úmluvy příslušná k projednávání podnětů, které se týkají ochrany lidských práv nebo v případě mladistvých telefonát s pracovníkem sociálněprávní ochrany dětí, Vězeňská služba telefonáty odposlouchává a pořizuje si jejich záznamy (zákon č. 169/1999 Sb., §17, odst.1, §18, §61, odst. 9). Telefonní karta je vydána odsouzenému na základě písemné žádosti, ve které uvede 5 telefonních čísel na osoby blízké. Ředitel může rozhodnout o zvýšení počtu telefonních čísel až na 10 osob (Vnitřní řád 2018, čl. 12). V Liberecké věznici mohou odsouzení momentálně telefonovat 30 minut denně.

3.3.4 *Návštěvy*

Ředitel věznice stanoví čas, ve kterém odsouzení mohou přijímat návštěvy blízkých osob. Návštěva trvá 3 hodiny a lze ji uskutečnit jednou během kalendářního měsíce. Návštěvy probíhají v místnostech, které jsou pro to určeny. Na návštěvu za odsouzeným

může najednou dojít max. 4 osoby včetně dětí. Pokud se jedná o návštěvu nezletilých dětí, musí být v doprovodu dospělé osoby. Ředitel věznice může také povolit návštěvu, která se uskuteční bez sluchové a zrakové kontroly Vězeňské služby. V odůvodněných případech může ředitel věznice rozhodnout, že návštěva bude uskutečněna v místnosti, kde se nachází přepážka mezi odsouzeným a návštěvou. Během návštěvy se nesmí odevzdávat nebo přijímat peníze, dopisy ani jiné věci, pokud nejsou povolené ředitelem věznice. Pokud nebude ohrožen účel trestu, může ředitel povolit odsouzenému, aby v souvislosti s návštěvou opustil věznici. Jestliže během návštěvy i přes upozornění porušují návštěvníci nebo odsouzený pořádek, nebo ohrožují bezpečnost věznice, zaměstnanec Vězeňské služby je oprávněn návštěvu předčasně ukončit bez nároku na náhradu (zákon č. 169/1999 Sb., §19). O umožnění návštěvy musí odsouzený písemně žádat. V této žádosti uvede datum návštěvy, jména, příjmení a adresy všech osob (i nezletilých dětí). Během návštěvy se mohou návštěvníci s odsouzeným přivítat a rozloučit běžným společenským způsobem. Není povolen intimní kontakt. Osobní kontakt je povolen mezi odsouzeným a nezletilým dítětem – pochování aj. (Vnitřní řád 2018, čl. 13). Liberecká věznice má navíc v návštěvní místnosti zřízený dětský koutek, díky němuž je usnadněno navázání kontaktu mezi odsouzeným a dítětem, jelikož pomocí hry jsou zbořeny bariéry a ostych mezi nimi.

3.3.5 Duchovní a sociální služby

Odsouzenému je poskytována duchovní a jiná obdobná služba, která má humanitární cíl. Věznice umožňuje konat v době pracovního klidu společné náboženské obřady. Účast na takovýchto obřadech je dobrovolná. Doba konání je stanovena vnitřním řádem věznice (zákon č. 169/1999 Sb., §20, odst. 1–2). V Liberecké věznici působí Církev římskokatolická a Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. Ve věznici mohou působit i jiné církve a náboženské společnosti na základě Dohody o duchovní službě. O duchovní službu může požádat každý bez ohledu na to, jakého je náboženského vyznání, i nevěřící (Vnitřní řád 2018, čl. 15).

3.3.6 Uspokojování kulturních potřeb

Odsouzenému je umožněno si na vlastní náklady objednat knihy, denní tisk a časopisy. Dále je mu umožněno bezplatně si půjčovat z vězeňské knihovny knihy, odborné publikace či právní předpisy (zákon č. 169/1999 Sb., §21). Odsouzenému je umožněno sledovat televizi v době jeho osobního volna. Odsouzený také může přispívat do vězeňského časopisu. Své příspěvky předává vychovateli nebo speciálnímu

pedagogovi a obsah jednotlivého vydání časopisu schvaluje vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu (Vnitřní řád 2018, čl. 14). Ve věznici má odsouzený možnost využívat knihovnu, kde si může půjčit max. 4 tituly na 14 dní (Vnitřní řád 2018, čl. 23). Dále si může zažádat o povolení pořízení vlastního televizoru, jehož úhlopříčka nepřesahuje 55 cm u LCD a plasmových televizí, v případě klasických televizorů nesmí úhlopříčka přesáhnout 38 cm. Jestliže ovladač k televizi umožňuje přístup na teletext, tak ho odsouzený nesmí používat. Pokud je televizor vybaven USB portem, či jinými vstupy a výstupy, věznice tyto porty zabezpečí proti možnému zneužití, a to s písemným souhlasem odsouzeného, jelikož tím ztratí záruční lhůtu (Vnitřní řád 2018, čl. 24).

3.3.7 Používání dalších věcí

Odsouzený si může půjčovat společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici. V odůvodněných případech lze odsouzenému povolit zakoupení, zaslání nebo dovezení věcí, které potřebuje pro vzdělávání, program zacházení nebo pro svojí zájmovou činnost (zákon č. 169/1999 Sb., §22).

3.3.8 Nákup potravin a věcí osobní potřeby

Odsouzený může nakupovat minimálně jednou týdně v prodejně věznice potraviny, věci osobní potřeby nebo věci, které potřebuje pro vzdělávání, k realizaci programu zacházení nebo svojí zájmovou činnost. Nákup je uskutečňován bezhotovostní platbou, a to z peněžních prostředků, se kterými může volně disponovat. Ve věznici je zřízena prodejna s potravinářským, drogistickým a průmyslovým zbožím. Pokud nejde nákup tohoto zboží provést v prodejně věznice, je nákup zajištěn prostřednictvím Vězeňské služby. Ředitel věznice může odsouzeným stanovit, kolik mohou za jeden nákup maximálně utratit (Zákon č. 169/1999 Sb., §23). Maximální částka určená k nákupu se odvíjí od zařazení do dostupné skupiny vnitřní diference. V prodejně je možné zakoupit např. tyto věci, které patří mezi nejoblíbenější: káva, čaj, cigarety, instantní potraviny aj. (Vnitřní řád 2018, čl. 16).

3.3.9 Přijetí balíčku

Jednou za šest měsíců má odsouzený právo přijmout balíček s potravinami a věcmi pro osobní potřebu, který může vážit maximálně 5 kg. Veškeré balíčky kontroluje Vězeňská služba. Jestliže balíček obsahuje věc, kterou nesmí odsouzený mít u sebe po dobu výkonu trestu, je tato věc zaslána zpět odesílateli, pokud se nejedná o potraviny, které mají krátkou trvanlivost nebo jsou prošlé – tyto potraviny jsou zlikvidovány. Pakliže balíček obsahuje prádlo, oděv nebo potřeby k realizaci programu zacházení, vzdělávání

nebo pro svojí zájmovou činnost, nevztahuje se na něj omezení výše uvedené (zákon č. 169/1999 Sb., §24, odst. 1–3). Potraviny může obsahovat pouze takové, které nepotřebují tepelně upravovat, z masných výrobků pouze trvanlivé salámy, dále může obsahovat tabákové výrobky, dopisní papíry, obálky, psací potřeby (ne však lihové), poštovní známky, fotky, knihy, noviny, spodní prádlo, hygienické potřeby, elektrický holicí strojek, hodinky, radiopřijímač, hrneček, snubní prsten a ruční mlýnek na kávu. Tabákové výrobky musí být označeny českou tabákovou nálepkou. Ty, které nemají českou nálepkou nebo nemají žádnou nálepkou, nejsou odsouzenému předány. Balíček nesmí také obsahovat léčiva a potraviny, které jsou určeny pro sportovce a pro osoby se zvýšenou tělesnou aktivitou (Vnitřní řád 2018, čl. 17).

3.3.10 Příjem peněz a nakládání s nimi

Jestliže jsou zaslány odsouzenému peníze, převedou se na účet, který zřizuje věznice a odsouzený je o tom informován. Odsouzení nesmí mít u sebe během výkonu trestu finanční hotovost. Každý odsouzený má svůj účet, který není úročen a za vedení se nevybírají žádné poplatky. Na účtu odsouzeného musí při propuštění zůstat částka, která je potřebná k úhradě nákladů spojených s cestou odsouzeného z místa výkonu trestu do místa, kde se bude zdržovat (zákon č. 169/1999 Sb., §25, odst. 1, 6).

Vedle množství práv, které se týkají odsouzených, jsou i povinnosti, které si musí plnit. Proto je následující podkapitola věnována právě povinnostem, které se týkají každého odsouzeného (až na určité výjimky stanovené zákonem).

3.4 Povinnosti odsouzených

První složka a nejvíce důležitá je zaměstnání a vzdělávání. Následující podkapitola se tak věnuje povinnostem ohledně zaměstnávání a vzdělávání, ale i odměně za vykonanou práci.

3.4.1 Zaměstnávání a vzdělávání

Jestliže byl odsouzený zařazen do práce, je povinen pracovat, je-li k tomu zdravotně způsobilý. Při zaměstnávání a vzdělávání odsouzených věznice zajišťuje zařazení práce, která odpovídá jejich zdravotní způsobilosti a jejich odborným znalostem a dovednostem a za práci dostávají odměnu. Věznice musí vytvářet podmínky, aby odsouzení mohli získat nebo si zvyšovat svoji pracovní kvalifikaci a rozšiřovat si svou všeobecnou informovanost (zákon č. 169/1999 Sb., §29).

Odsouzení jsou zaměstnáni buď v rámci provozu věznice, vlastní výroby, podnikatelské činnosti nebo u jiných smluvních subjektů. Do pracovní doby se

nezapočítává úklidová činnost a jiná činnost, která je potřebná pro zajištění každodenního provozu věznice, kterou provádějí zpravidla všichni odsouzení, dále se nezapočítává pracovní terapie, která je součástí programu zacházení a tyto činnosti provádí odsouzení bez nároku na pracovní odměnu (zákon č. 169/1999 Sb., §30, odst. 1, §32, odst. 2).

Výše odměny za práci se odvíjí od zařazení do jedné ze skupin:

I. skupina – pro výkon práce není potřeba odborné kvalifikace

II. skupina – pro výkon je potřeba střední vzdělání s výučním listem nebo jiná odborná kvalifikace

III. skupina – pro výkon je potřeba střední vzdělání s maturitou, vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolské bakalářské vzdělání

IV. skupina – pro výkon je potřeba vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu (Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., §2).

Pracovní odměnu odsouzeného tvoří základní složka odměny, odměna za přesčas, příplatek za svátek, za noční práci a za práci ve ztíženém prostředí. Základní složka je tvořena buď časovou složkou odměny nebo úkolovou složkou odměny (Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., §1, odst. 1–2).

Časová složka odměny činí při zařazení do I. skupiny 50 % minimální mzdy za měsíc, do II. skupiny 70 % minimální mzdy, do III. skupiny 95 % minimální mzdy a do IV. skupiny 120 % minimální mzdy (Nařízení vlády č. 87/2019 Sb., čl. I, odst. 1). Minimální mzda v roce 2020 činí 14 600 Kč (Aktuálně.cz 2020), což znamená výši odměny v I. skupině 7 300 Kč, ve II. skupině 10 220 Kč, ve III. skupině 13 870 Kč a ve IV. skupině 17 520 Kč.

Úkolová složka odměny je použita u odsouzeného, který vykonává práci, pro kterou je stanovena norma spotřeby práce a je odměňován podle plnění této normy (Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., §4, odst.1). Úkolová složka odměny činí:

- V I. skupině částku určenou podílem 50 % minimální mzdy za měsíc a koeficientu
- Ve II. skupině částku určenou podílem 70 % minimální mzdy a koeficientu
- Ve III. skupině částku určenou podílem 95 % minimální mzdy a koeficientu
- Ve IV. skupině částku určenou podílem 120 % minimální mzdy a koeficientem (Nařízení vlády č. 87/2019 Sb., čl. I, odst. 2).

Hodnota koeficientu je stanovena na 173,92 za jednosměnný provoz, 168,485 za dvousměnný provoz, 163,05 za třisměnný nebo nepřetržitý provoz (Nařízení vlády

č. 87/2019 Sb., čl. I, odst. 3). To znamená, že v roce 2020 činí odměna za hodinu pro I. skupinu 41,97 Kč za jednosměnný provoz, 43,33 Kč za dvousměnný provoz, 44,77 Kč pro třisměnný a nepřetržitý provoz, pro II. sk. 58,76 Kč za jednosměnný provoz, 60,66 Kč za dvousměnný provoz, 62,68 Kč za třisměnný a nepřetržitý provoz, pro III. sk. 79,75 Kč za jednosměnný provoz, 82,32 Kč za dvousměnný provoz, 85,07 Kč za třisměnný a nepřetržitý provoz, pro IV. sk. 100,70 Kč za jednosměnný provoz, 103,99 Kč za dvousměnný provoz, 107,45 Kč za třisměnný nebo nepřetržitý provoz.

Odměna za práci přesčas činí 25 % částky připadající na hodinu, v případě přesčasu ve dnech nepřetržitého odpočinku činí odměna 50 %, příplatek za práci ve svátek činí 10 % částky připadající na hodinu práce, příplatek za noční práci činí 20 % částky připadající na hodinu práce a příplatek za práci ve ztíženém pracovním prostředí činí 200–700 Kč měsíčně (Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., §5–8).

Odsouzeným, kteří mají předpoklady ke vzdělávání se, se umožní získat vzdělání na základní nebo střední škole, nebo se jim umožní účast na jiných formách vzdělávání zaměřené na získání nebo zvýšení pracovní kvalifikace (Zákon č. 169/1999 Sb., §34).

3.4.2 Hrazení nákladů výkonu trestu

Odsouzený je povinen uhradit náklady za výkon trestu. Když pracuje, náklady se mu strhávají z odměny za práci, pokud nepracuje, může věznice použít finanční prostředky, které má odsouzený k dispozici na účtu věznice (Zákon č. 169/1999 Sb., §35, odst.1). Výše srážek na náklady výkonu trestu činí 23 % z odměny, nejvýše však 1.500 Kč za měsíc (Vyhláška č. 10/2000 Sb., §3, odst.1).

Povinnost hradit náklady nemá odsouzený, který:

- nebyl svojí vinou zařazen do práce, nepobíral důchod, výsluhový příspěvek, nebo neobdržel peníze na účet v úschovně,
- je mladší 18 let,
- kterému byla poskytována lůžková péče a nezpůsobil si újmu úmyslně a nezneužil poskytování zdravotních služeb předstíráním poruchy zdraví,
- byl zařazen do vzdělávacího nebo terapeutického programu s nejméně 21 výukovými hodinami týdně,
- dočasně svůj trest nevykonával,
- byl na soudním jednání jako svědek nebo poškozený (Zákon č. 169/1999 Sb., §35).

Ředitel věznice může odsouzenému, který byl propuštěn, prominout povinnost uhradit zcela nebo zčásti náklady výkonu trestu, na základě písemné žádosti a doložených

dokladů, které dokazují tíživé sociální poměry odsouzeného (Zákon č. 169/1999 Sb., §35, odst. 4).

Nástrojem k dosažení plnění si svých povinností, jsou ve věznicích zřízeny kázeňské odměny a tresty, které by měly odsouzeného motivovat dodržovat stanovená pravidla a odrazovat od neposlušnosti. Těmto odměnám a trestům je věnována následující podkapitola.

3.5 Kázeňské odměny a tresty

Kázeňské odměny a tresty jsou ukládány individuálně, přiměřeně, stupňovaně, důsledně a spravedlivě. Pravomoc k ukládání má generální ředitel, ředitelé věznic a vazebních věznic a další pověřeni pracovníci Vězeňské služby v rozsahu své působnosti (Raszková a Hoferková 2018, s. 111).

Odměna se ukládá, jestliže odsouzený řádně plní své povinnosti. Odměny a tresty jsou zapisovány a založeny do osobních spisů odsouzených. Mezi odměny patří pochvala, mimořádné navýšení trvání návštěvy až na 5 hodin, povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který nemůže provádět tyto nákupy, zvýšení kapesného až o třetinu po dobu 3 měsíců, věcná nebo peněžitá odměna do výše 1 000 Kč, prodloužení osobního volna, povolení opustit věznici až na 24 hodin nebo dočasné přerušení trestu (Raszková a Hoferková 2018, s. 111).

Mezi odměny, které jsou pro odsouzené nejvíce motivující, patří, dle sociálního pracovníka, možnost opustit věznici v souvislosti s návštěvou a přerušení výkonu trestu. Jsou však, dle jeho slov, rádi za jakoukoliv odměnu, jelikož díky tomu sbírají plusové body pro hodnocení k případnému podmíněnému propuštění.

Jestliže odsouzený poruší předpisy věznice, ukládá se mu kázeňský trest. Mezi tresty patří důtka (slovní napomenutí), snížení kapesného až o třetinu na dobu až 3 měsíců, zákaz přijetí jednoho balíčku za rok, pokuta až do výše 5 000 Kč, propadnutí věci, umístění na „samotku“ až na dobu 28 dnů (kromě doby, která slouží k plnění programu zacházení), celodenní umístění na „samotku“ až na 20 dnů nebo odnětí výhod, které vyplývají z přechodí kázeňské odměny (Raszková a Hoferková 2018, s. 112). Na uzavřeném oddílu, tzv. samotce, se nesmí kouřit, číst denní tisk, knihy ani jiné publikace (kromě právnické, vzdělávací nebo náboženské literatury), nakupovat potraviny a věci osobní potřeby (kromě hygienických potřeb), matrace a lůžkoviny jsou odsouzenému vydány pouze na dobu určenou ke spánku a odsouzený nemůže přes den ležet (Zákon č. 169/1999 Sb. §49).

Během výkonu trestu je odsouzený také povinen účastnit se na činnostech, které má každý jednotlivec vymezené v programu zacházení. Prostřednictvím programu zacházení je dosahováno účelu výkonu trestu věznice a pro každého odsouzeného je stanovena základní forma komplexního a cílevědomého působení na něj. Program zacházení se nezpracovává, jestliže má odsouzený krátký trest, který nepřesahuje 3 měsíce (Kalvodová 2012, s. 132).

Vzhledem k tomu, že program zacházení je klíčovým prostředkem penitenciárního působení na odsouzené, tak je důležitou částí této práce a průzkum se na něj zaměřuje – respondenti ho hodnotí, což je záměr této bakalářské práce, jejímž cílem je zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení. Aby bylo možné odpovědi plynoucí z dotazníku hodnotit, je potřeba znát, o co se v programu zacházení jedná a z čeho se skládá, což zahrnuje jeho definici, která je popsána následovně.

3.6 Program zacházení

Jde o celodenně probíhající program činností, zaměřený na ovlivňování jednání a postojů odsouzených během výkonu trestu. Je to hlavní pedagogický prostředek výchovného působení na pachatele. Cílem tohoto programu je korekce nežádoucích vzorců chování a způsobů života. Prostřednictvím programu je odsouzený podporován při cestě, která vede k seberegulaci, uvědomění si viny a převzetí odpovědnosti a akceptaci důsledků vlastního počinání. Program se zaměřuje na několik oblastí života – práci, vzdělání, osobnost, volný čas a rodinné a sociální vazby (Fisher a Škoda 2008, s. 180–181).

Vnitřním řádem věznice je stanoven denní rozvrh, který vymezuje jednotlivé aktivity a činnost odsouzených. Jsou zde zahrnuty jak povinné činnosti, tak i dobrovolné. Účast na povinných činnostech má každý odsouzený přesně stanovený a vymezený právě v programu zacházení, který je stanovován individuálně, tzv. každému odsouzenému „na míru“. Program zacházení je stěžejní prostředek, prostřednictvím kterého je pozitivně působeno na odsouzeného. Cílem je nejen pozitivně ovlivňovat jeho chování, ale také minimalizovat negativní účinky, které jsou spojené s uvězněním, pomáhat odsouzenému začlenit se zpátky do společnosti po propuštění a podpořit ho k soběstačnému vedení svého života, které bude v souladu se zákonem (Kalvodová 2012, s. 132).

Program zacházení je zpracován na základě komplexní zprávy, s ohledem na délku trestu, osobnost pachatele a příčiny, které vedly k trestné činnosti. Délka trestu je

pro vypracování důležitá, podle délky ve výkonu se stanovuje časové rozložení jednotlivých aktivit, intervaly hodnocení a aktualizace programu zacházení. Dále pak osobnost pachatele ovlivňuje obsah programu zacházení – zhodnocení, zda je potřeba např. speciálně výchovných aktivit v podobě terapie nebo tréninku zvládnutí agresivity, jaké zvolit volnočasové aktivity, jestli je vhodné zařadit odsouzeného do vzdělávání apod. Příčiny vzniku trestné činnosti ovlivňují zvolené metody a prostředky, jak na odsouzeného působit, aby se tyto příčiny odstranily, a tím se snížila míra recidivy (Kalvodová 2012, s. 133–134).

Komplexní zpráva obsahuje výsledky psychologického, pedagogického a lékařského hodnocení, případně jiných dostupných informací o odsouzeném (zprávy z místa bydliště, práce, školy, opis z rejstříku trestů, zdravotní záznamy aj.) a je vypracovávána během pobytu odsouzeného v nástupním oddělení. Odborní zaměstnanci posuzují charakteristiku osobnosti, stupeň jeho narušení, úroveň intelektu, popřípadě psychické problémy, zdravotní stav, zájmy, dovednosti, rodinné a jiné vazby mimo věznic apod. (Kalvodová 2012, s. 133–134)

V programu zacházení je konkrétně formulovaný cíl, metody zacházení, způsob a četnost hodnocení. Konkrétním cílem může např. být získání určité pracovní kvalifikace, dosažení určitého vzdělání či osvojení si konkrétních dovedností. Může být stanoveno i více cílů. Náročnost a množství cílů závisí na osobnosti a schopnostech odsouzeného. Metody zacházení jsou založeny na aktivním přístupu a aktivním zapojení odsouzeného. V rámci programu se pro odsouzeného 3 měsíce před propuštěním vytvářejí podmínky pro jeho samostatný způsob života (Kalvodová 2012, s. 133–135). Průběžné hodnocení se provádí jednou za dva měsíce ve výstupních odděleních a jednou za 3 měsíce ve věznicích s ostrahou (Vyhláška č. 345/1999 Sb., §38, odst. 1).

Rozlišujeme dva typy programů zacházení, a to individualizovaný a minimální. Minimální program zacházení je tvořen pouze pracovními aktivitami. Tento typ programu je určen pro odsouzené, kteří si nevyberou žádnou variantu, jež je jim nabízena v rámci individualizovaného programu zacházení. Individualizovaný program zacházení zahrnuje pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Jednotlivé aktivity jsou následně popsány (Kalvodová 2012, s. 132–133).

3.6.1 Pracovní aktivity

Mezi pracovní aktivity se řadí zaměstnávání, práce a činnost, která je potřebná k zajištění chodu věznice a pracovní terapie, která je vedena specialisty vězeňské služby. Práce významně přispívá ke korekci vzorců chování a k dosahování změn v osobnostních charakteristikách odsouzených. Díky práci může jedinec získat pracovní dovednosti, které uplatní po propuštění z vězení, naučí se pravidelnosti, umožňuje splácet dluhy, předchází nudě a tím snižuje počet a intenzitu reakcí na zátěž související s uvězněním. U některých jedinců lze docílit uspokojení potřeby seberealizace (Fisher a Škoda 2008, s. 182).

V rámci Liberecké věznice je možné pracovat v kuchyni pro odsouzené a zaměstnance VS (zde je zaměstnáno 18 odsouzených), v prádelně, v knihovně (zde je pouze 1 odsouzený) a v údržbě (technicko-provozní údržba a opravy v celém areálu věznice). Údržba se dělí na úseky: úklid administrativní budovy a zdravotního střediska, pracoviště pro stavební údržbu budov a cel (zednické, malířské a údržbářské práce), pracoviště pro údržbu a opravy elektrorozvodů (jeden odsouzený, který má kvalifikaci a odborné zkoušky v oboru elektro–mechanik nebo středoškolské vzdělání elektrotechnického zaměření) a pracoviště zámečnické a topenářské údržby (instalátérské a zámečnické práce, odsouzení s kvalifikací v oboru topenář nebo zámečnick–instalatér). Vnitřní provoz věznice spravuje celkem 39 odsouzených. Dále je možné pracovat mimo věznici u cizích subjektů. Účel zaměstnávání osob mimo věznici je kromě zaměstnání také zvyšování kvalifikace a pracovní praxe odsouzených. Mimo věznici je zaměstnáno celkem 86 odsouzených na 4 pracovištích (Zaměstnávání odsouzených 2020). Zde mohou vykonávat úklidové práce, pomocné zednické a malířské práce, dělnické profese (dle speciálního pedagoga se jedná o pomocného dělníka, obsluhu automatizovaných bodovacích zařízení a svářecích poloautomatů a automatů), operátory výroby, obsluhu galvanizačních linek, skladníky, balení výrobků, montování kabelových svazků nebo obsluhování svářecích robotů. Celkem je zde 150 odsouzených, kteří jsou způsobilí být zaměstnáni. Z karty věznice se můžeme dočíst, že všichni odsouzení, kteří jsou způsobilí pracovat mimo věznici, tak jsou zaměstnáni. Uvnitř věznice je pak 25 odsouzených, kteří by mohli být zaměstnáni, ale není zde tolik pracovních míst (Karta věznice 2020). Dle slov speciálního pedagoga, odsouzení, kteří se firmě osvědčí a projeví zájem, firma jim nabídne místo i po propuštění. Tuto možnost však prý využívá málo propuštěných.

Po zpracování dotazníků jsem zjistila informace, které mě dovedli k jistým domněnkám, proč tomu tak je, a svůj názor jsem interpretovala v diskuzi.

Již výše bylo zmíněno, že na některé pozice je potřeba mít určitou kvalifikaci a vzdělání, proto je vzdělávání zmíněné v následující podkapitole.

3.6.2 Vzdělávání

Cílem vzdělávání je zvýšení pravděpodobnosti následné reintegrace do společnosti, zlepšení úrovně morálních vlastností a korekce chování do sociálně přijatelných norem. Proto je součástí programu zacházení nabídka vzdělávacích programů, které nabízejí odsouzenému se individuálně a dle svých potřeb vzdělávat se a osobně se rozvíjet. Vzdělávací programy spočívají ve vzdělávání, které je organizované a realizované prostřednictvím odborných učilišť, vzdělávání, které je vedeno zaměstnanci vězeňské služby nebo vzdělávání v rámci školské soustavy ČR, včetně korespondenční formy vzdělávání. Po úspěšném dokončení vzdělání a složení závěrečných zkoušek, získávají odsouzení doklad, ze kterého není poznat, že byl získán ve výkonu trestu (Fisher a Škoda 2008, s. 182).

Statistická ročenka VS z roku 2018 uvádí, že ke dni 31. 12. 2018 bylo v České republice celkem (včetně mužů i žen) 43 odsouzených bez základního vzdělání (0,22 %), 8 100 mužů se základním vzděláním (45,19 %), vyučených 7 172 (39,45 %), s maturitou 2089 (10,61 %), s vyšším odborným vzděláním 19 (0,1 %) a s vysokoškolským vzděláním bylo 312 odsouzených (1,58 %) (Statistická ročenka 2018). Tím se dostáváme k tomu, jaké vzdělávání mohou odsouzení využít v Liberecké věznici a jaké mají možnosti ke zvyšování své kvalifikace během uvěznění.

Z informací od speciálního pedagoga vyplývá, že přímo v Liberecké věznici není možné studovat. Jestliže mají odsouzení zájem vystudovat nějaký učební obor, řeší to s vychovatelem a speciálním pedagogem, jelikož některé jiné věznice mají zřízeny učiliště nebo je možnost studovat vysokou školu v Praze v oboru teologie v bakalářském programu. V případě, že je odsouzený přijat na některou školu, tak je mu umožněno do školy dojíždět. Dále pak mají odsouzení možnost ve spolupráci s Úřadem práce absolvovat rekvalifikační kurzy, o které byl největší zájem. Úřad práce nabízí možnost udělat si svářečský průkaz, dále kurz studené nebo teplé kuchyně a kadeřnický kurz. O kadeřnický kurz je zájem hlavně ze strany věznice, aby byla schopna zajistit střihání odsouzených. Za loňský rok (2019) absolvovali 2 odsouzení kurz studené kuchyně, 1 odsouzený kurz teplé kuchyně, 1 odsouzený získal svářečské oprávnění a 1 odsouzený

svářečský kurz nedokončil. Dále pak 1 odsouzený odjel do Prahy studovat vysokou školu. Z porovnání mezi počtem odsouzených a množstvím získaných osvědčení, lze usoudit, že o tuto nabídku není moc velký zájem. Této problematice jsem se věnovala v návrzích na opatření.

Další důležitou složkou programu zacházení jsou speciálně výchovné aktivity, které pomáhají odsouzeným s jejich psychickými problémy, s krizovými situacemi, korekcí jednání aj., a díky tomu mohou zvládnout být zaměstnáni a vzdělávat se. V následující podkapitole jsou tyto aktivity popsány blíže.

3.6.3 *Speciálně výchovné aktivity*

Speciálně výchovné aktivity zahrnují tréninkové a terapeutické aktivity. Patří sem režimový přístup, sociální výcvik, individuální poradenství, intervence v krizových situacích, trénink zvládnání agresivity, individuální nebo skupinová terapie. Cílem je korekce a změna sociálně deviantního chování. Aktivity se zaměřují na rozvoj mravních a morálních dovedností, které jsou potřebné k nedelikventnímu životnímu způsobu (Fisher a Škoda 2008, s. 182–183).

Tyto aktivity jsou určeny pro odsouzené, jež mají poruchu osobnosti, psychické problémy a kteří vyžadují specifické zacházení. Mezi speciálně výchovné aktivity můžeme zařadit i arteterapii, pohybovou terapii, trénink zvládnání agresivity, psychoterapii nebo sociálně–právní poradenství (Kalvodová 2012, s. 136).

V Liberecké věznici je možné v bezdrogové zóně navštěvovat poradnu drogové prevence, zdravý životní styl a spolupracovat s organizací Laxus⁴ (dle speciálního pedagoga).

Ke zvládnání agresivity a psychických problémů přispívá smysluplné trávení volného času. Proto další důležitou částí programu zacházení jsou zájmové aktivity, které učí odsouzeného schopnostem, jak si zorganizovat čas, jak ventilovat stres, agresí, uvolnit se a tím zamezit a přecházet k páčání další trestné činnosti na svobodě. Proto je následující podkapitola věnována právě zájmovým aktivitám.

3.6.4 *Zájmové aktivity*

Důležitou součástí k úspěšné resocializaci je smysluplné a hodnotné využívání volného času. Nevhodně trávený čas, který souvisí s nevhodným působením rodiny a part, vede k asociálním až antisociálním poruchám chování, které vedou

⁴ Nezisková organizace zaměřená na poskytování adiktologických a preventivních služeb (Laxus 2020)

ke kriminálnímu jednání. Cílem je působit na jedince, aby dosáhli změn v motivaci a získali potřebné dovednosti a znalosti, které jim často chybí. Zájmová činnost udržuje fyzické a duševní zdraví odsouzených, eliminuje negativní důsledky prizonizace, zajišťuje bezproblémový výkon trestu, regeneruje pracovní síly, poskytuje odreagování a změnu emočního ladění. Sportovní aktivity navíc mohou pomoci s problémy s vnitřní tenzí, formují složky osobnosti a mohou přispívat ke snížení agresivního chování, které mohou převést do sociálně přijatelné formy (Fisher a Škoda 2008, s. 183).

Zájmové aktivity lze rozdělit na rekreativní, sportovní a kulturní činnosti. Mezi rekreativní aktivity patří sledování televize, hraní společenských her aj. Jejich cílem je fyzická a psychická regenerace sil po práci. Sportovní aktivity vedou odsouzené k sebekázi, sebeovládání a kolektivnímu soužití, působí příznivě na psychiku a posilují fyzickou kondici. Patří sem např. posilovny, míčové hry, běh aj. Kulturní aktivity rozvíjí osobnost odsouzeného. Mezi takové činnosti patří koncerty, divadelní představení, malování, literární činnost, zpěv, hra na hudební nástroje aj. (Kalvodová 2012, s. 137).

V Liberecké věznici mají odsouzení možnost trávit svůj volný čas v keramické dílně, sportovními aktivitami, kondičním cvičením nebo prací na počítači. Dále také mohou navštěvovat společně s vychovateli, speciálními pedagogy nebo psychology různé kulturní akce, sportovní utkání, ZOO nebo botanickou zahradu (Vazební věznice Liberec 2020). Dle speciálního pedagoga mohou využít také sledování televize, četbu, poslech hudby, výuku cizích jazyků a hru na hudební nástroj. Největší zájem je, dle jeho slov, o kondiční cvičení.

U smysluplného trávení volného času je také důležité s jakými osobami ten čas odsouzený na svobodě tráví. Proto poslední částí programu zacházení, a neméně důležitou, je oblast utváření vnějších vztahů, kdy se pracovníci snaží posilovat pozitivní vztahy venku, a naopak vést odsouzeného k tomu, aby zpřetrhal vztahy s kriminální subkulturou. Obsah této oblasti je více rozebírán v následující podkapitole.

3.6.5 Utváření vnějších vztahů

Cílem této oblasti je podpora při vytváření, udržení nebo posílení vazeb odsouzených s rodinou a jinými blízkými mimo věznici. V případě vazeb s delikventní subkulturou se snaží o jejich rozvázání. Odsouzený je zároveň motivován ke snaze řešit následky trestného činu jako např. odškodnění. V rámci této činnosti se může zapojit Probační a mediační služba s využitím mediace již během výkonu trestu (Fisher a Škoda 2008, s. 183–184).

Tato oblast zahrnuje nejen návštěvy ve věznici, ale i korespondenci a telefonní kontakt. Při splnění určitých podmínek má odsouzený možnost opustit věznici, např. za účelem výkonu práce mimo věznici, školní docházky, návštěv kulturních nebo jiných akcí. Patří sem také příprava odsouzeného na život po propuštění. Odsouzený je seznamován se změnou společenské reality, je mu nabídnuta pomoc s vyřizováním různých záležitostí na úřadech a také je připravován na negativní reakce okolí na jeho trestní minulost. Tyto záležitosti jsou s odsouzeným řešeny ve výstupním oddělení (Kalvodová 2012, s. 137).

Během uvěznění by měly být posilovány vztahy s rodinou, které jsou důležité a rozhodující pro úspěšné začlenění zpět do společnosti po propuštění. Avšak ze Statistické ročenky (2018) Vězeňské služby vyplývá, že ke dni 31. 12. 2018 bylo v ČR celkem 10 602 odsouzených svobodných (53,88 %), 2 798 rozvedených bez partnerky (14,22 %) a partnerku mělo 3161 odsouzených (16,09 %). Bohužel z toho nelze vyčíst, zda ztratili partnerku během uvěznění, nebo již nastupovali do VTOS jako svobodní. Nenašla jsem ani žádnou kvalifikační práci, která by se tomuto tématu věnovala.

3.6.6 Zásady při zpracovávání programu zacházení

Program zacházení je zpracováván individuálně, s respektováním osobnosti odsouzeného a jeho zvláštností, psychických vlastností a charakteru. Důležitou roli hraje motivace odsouzeného. Jestliže má rodinu, lze ho motivovat dřívějším propuštěním a návratem k rodině. Na odsouzeného jsou kladeny takové požadavky, které jsou přiměřené jeho rozumovým schopnostem, vzdělání, vůli apod. Program zacházení musí být komplexní a snaží se vytvořit soustavu návyků, postojů, popř. jejich korekci. Další zásadou je zpětná vazba, kdy je vězeň pozorován, zda si zve návštěvy, jak se projevuje v kolektivu, při aktivitách apod. Program musí směřovat ke konkrétnímu cíli, který je předem jasně stanoven a je veden systematicky a soustavně (např. zvýšení kvalifikace, zvýšení pracovních návyků, zbavení se závislostí aj.). Poslední zásadou je perspektivnost – odsouzený nesmí mít pocit, že je to jen jako, ale musí mít pocit, že to má smysl (Sochůrek 2007a, s. 46).

Tím se dostáváme ke konkrétním standardizovaným programům, na kterých se odsouzený může účastnit.

3.6.7 Standardizované programy

V Liberecké věznici je v současné době realizován pouze jeden program, a to **program 3Z** (Zastav se, Zamysli se a Změň se). Tento program je určen pro odsouzené, kteří jsou již několikrát trestáni, a to převážně za majetkovou trestnou

činnost, a jsou před podmíněným propuštěním. Cílem je motivovat odsouzené ke změně jejich postojů a myšlení v souvislosti s trestnou činností a je postaven na kognitivně–behaviorálních základech (Matoušek 2013, s. 483).

3.6.8 Pracovníci podílející se na programu zacházení

Tím, že program zacházení komplexně působí na odsouzeného a obsahuje spoustu činností, zajímalo mě, kdo všechno se na realizaci tohoto programu podílí. Níže jsou vypsané jednotlivé pozice pracovníků, jejich náplň práce a účast na uskutečňování programu zacházení. Náplň práce jednotlivých pracovníků je napsána obecně.

Speciální pedagog usměrňuje práci vychovatelů a pedagogů volného času, odpovídá za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými, provádí pedagogickou diagnostiku, vypracovává přehled jednotlivých aktivit programu zacházení, spolupracuje se sociálním pracovníkem, podílí se na výběru odsouzených do zaměstnání, ke vzdělávání či rekvalifikaci, zabezpečuje vzdělávání odsouzených, poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc, podílí se na rozhodování o návrhu na udělení přerušování trestu, na povolení volného pohybu mimo věznici, na dočasné opuštění věznice a o účasti odsouzených na akcích, které se konají mimo věznici a vyjadřuje se k zařazení odsouzených do práce, k návštěvám bez zrakové či sluchové kontroly a k přeřazování odsouzených do jiné věznice (Sochůrek 2007a, s. 12–13). Speciální pedagogové jsou na oddělení výkonu trestu celkem tři. Dalším spolupracujícím pracovníkem je psycholog.

Psycholog provádí psychologickou diagnostiku vězňů, zpracovává jejich psychologické posouzení a doporučení pro program zacházení. Podílí se na zpracování konkrétních programů zacházení, na vyhodnocování a na navrhování změn programu zacházení. Usměrňuje vychovatele–terapeuty v oblasti přípravy a vedení aktivit a průběžného hodnocení programu zacházení. Dále s odsouzenými vede psychologické pohovory, poskytuje psychologickou pomoc, zabezpečuje individuální psychologickou pomoc pro odsouzené, kteří odmítají jíst, sebepoškozují se, pokoušejí se o sebevraždu apod., podílí se na zjišťování příčin vzniku mimořádných událostí a navrhuje opatření k jejich řešení, předcházení a eliminaci, vytipovává konfliktní a labilní odsouzené, vyjadřuje se k návrhu o přerušování trestu, o přemísťování odsouzených do jiných věznic, o povolení volného pohybu mimo věznici, o dočasném opuštění věznice, o účasti na akcích mimo věznici, o návštěvách bez zrakové či sluchové kontroly a k návrhu o výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání či rekvalifikace. Psycholog se také podílí na výběru zaměstnanců (Sochůrek 2007a, s. 13–14). Na oddělení výkonu trestu

jsou tři psychologové. Dalším důležitým článkem v realizaci programu zacházení je sociální pracovník.

Sociální pracovník se podílí na vytváření programu zacházení a na návrhu ohledně vnitřní diferenciací odsouzených. S ostatními odbornými zaměstnanci zpracovává konkrétní program zacházení, podílí se na jeho vyhodnocování, navrhuje případné změny, poskytuje sociálně právní poradenství, garantuje kontinuální sociální práci, navazuje kontakty s blízkými osobami, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání či rekvalifikaci, podílí se na zjišťování příčin vzniku mimořádných událostí a navrhuje opatření k jejich řešení, předcházení a eliminaci, připojuje se k návrhu o udělení přerušování trestu, o povolení volného pohybu mimo věznici, o dočasném opuštění věznice, o účasti na akcích, které jsou mimo věznici, o návštěvách bez sluchové nebo zrakové kontroly a k návrhu o přerazování odsouzených do jiných věznic (Sochůrek 2007a, s. 14–15). Na celou Libereckou věznici jsou zde dva sociální pracovníci. Což znamená, že každý z nich má na starost přibližně 150 uvězněných. V porovnání s Ruzyňskou vazební věznicí, kde jsem byla na praxi, zde připadá v průměru 200–250 odsouzených na jednu sociální pracovníci, a dle jejich slov, se to dá zvládat, ale nezastaví se, oproti tomu mají v Liberecké vazební věznicí více času se odsouzeným věnovat. Na realizaci programu zacházení se také podílí vychovatelé.

Vychovatel poskytuje komplexní výchovnou, vzdělávací, diagnostickou a preventivní činnost, která je zaměřená na celkový rozvoj osobnosti, na socializaci, resocializaci a reedukaci. Vychovatel vede osobní karty odsouzených, provádí průběžně zápisy o naplňování účelu výkonu trestu, podílí se na organizaci hromadných akcí, připojuje se k návrhu o přerušování výkonu trestu, o povolování volného pohybu mimo věznici, o dočasném opuštění věznice, o účasti na akcích, které jsou mimo věznici, o návštěvě bez zrakové a sluchové kontroly, o přemístění odsouzených do jiné věznice a k návrhu o výběru odsouzených k zařazení do práce, podílí se na zjišťování příčin vzniku mimořádných událostí (např. vzpoury, hladovky aj.), navrhuje opatření, která vedou k jejich eliminaci, předcházení a řešení, rozhoduje o umístění odsouzených do jednotlivých cel, kontroluje korespondenci, uskutečňuje telefonické hovory odsouzených, přijímá a odesílá korespondenci a balíčky odsouzených, uskutečňuje návštěvy, nákupy, vycházky a vede k nim evidenci, navrhuje výši sociálního kapesného, zprostředkovává vyřízení stížností, žádostí a podnětů, navštěvuje pracoviště odsouzených

a v příjmovém oddělení poučuje odsouzené o právech a povinnostech a seznamuje je s vnitřním řádem věznice (Sochůrek 2007a, s. 16–17).

V Liberecké věznici je na oddělení výkonu trestu celkem 13 vychovatelů. Na jednoho vychovatele by mělo připadat max. 30 odsouzených, což při tomto počtu vychází, že každý vychovatel má na starost v průměru 16 odsouzených. Další, kdo vede aktivity a podílí se tak na realizaci programu zacházení je vychovatel–terapeut.

Vychovatel–terapeut realizuje terapie, vede nejméně tři speciální výchovné aktivity, participuje na průběžném hodnocení programu zacházení a podílí se na zjišťování vzniku příčin mimořádných událostí, navrhuje opatření k jejich řešení, prevenci a eliminaci (Sochůrek 2007a, s. 17–18). Dohromady na výkon trestu jsou dva terapeuti. Dalším důležitým členem týmu je pedagog volného času.

Pedagog volného času realizuje individuální a skupinové, zájmové a sebeobslužné, rukodělné, sportovní a kulturní činnosti s odsouzenými, podílí se na přípravě a realizaci programu zacházení, vede nejméně čtyři aktivity, podílí se na průběžném hodnocení programu zacházení a podílí se na zjišťování příčin vzniku mimořádných událostí, jejich řešení, prevenci a eliminaci (Sochůrek 2007a, s. 18). Na celou Libereckou věznici jsou 2 pedagogové volného času, kteří jsou spíše pro potřeby vazby. Součástí týmu, který realizuje program zacházení je také duchovní.

Duchovní jsou vnímáni jako garanti dodržování lidských práv a humánního zacházení a také se podílejí na plnění programu zacházení ve spolupráci se specialisty a vychovateli (Sochůrek 2007a, s. 18–19).

Jak je vidět, jednotlivé pozice se navzájem prolínají, navzájem spolu musí spolupracovat a tím zajišťují, že s odsouzeným bude pracováno komplexně, cíleně a efektivněji. I přesto, že se na formování jedince podílí tolik osob a nabízí mu různé aktivity, může docházet k následujícím negativním jevům.

3.7 Negativní jevy

Ve věznicích se vyskytují i jevy, které negativně ovlivňují snahy o korekci chování a postojů odsouzených a jejich odklon pokračovat v kriminální kariéře. Jedná se o jevy, kdy dochází k vzájemné demoralizaci vězňů, posilování otrlosti a lhostejnosti, zpretrhání sociálních vztahů s rodinou, stigmatizaci vězňů, která jim zabraňuje v resocializaci po propuštění, narušení volných vlastností jako je sebeovládání, samostatnost, schopnost rozhodovat se aj., nárůstu komplexu méněcennosti, růstu zadluženosti, či ke zkušenostem

s homosexuálními styky, kdy vzniká riziko přenosu pohlavních chorob (Sochůrek 2007b, s. 6).

Rodina je jedním z důležitých aspektů při propuštění odsouzeného z vězení a jeho resocializaci, proto je zpřetrhání vazeb s rodinou nežádoucí. Dochází k tomu však např. z důvodu, že se kvůli uvěznění rodinného příslušníka stává rodina vyloučenou ze společnosti, dochází ke stigmatizaci a může být terčem posměchu a pomluv. Při uvěznění rodiče může docházet k posměchu vrstevníků u dětí a jejich vyloučení z kolektivu, dále se rodina dostává často do finančních problémů apod. Kontakt s odsouzeným sice rodina má umožněný, ale návštěvy jsou pouze jednou měsíčně pod dohledem a v případě korespondence jsou veškeré dopisy kontrolovány, takže nemůže docházet k nějakému intimnějšímu vyznání, čímž často dochází k vyhasnutí vztahu a následně rozchodu/rozvodu (Szikorová 2017, s. 30–31, 33). Odsouzený ztrácí uvězněním veškeré soukromí, jeho aktivity a vztahy jsou kontrolovány a řízeny, což má negativní vliv na udržení pozitivních vnějších vztahů. Na druhou stranu je nutné provádět kontrolu korespondence, jelikož se rodina snaží často odsouzenému přilepšit a zasílá věci, které nejsou ve věznici povoleny.

Izolace odsouzeného společně s ostatními vězni snižuje úspěch zapojení jedince po propuštění zpět do společnosti, trest odnětí svobody vytrhne odsouzeného z jeho přirozeného sociálního prostředí, kvůli čemuž dochází k přetrhání sociálních vazeb, rodinných vazeb a pracovních vazeb. Každodenní setkávání s vězni, kteří mají bohatou kriminální minulost, vede ke špatným navazováním vztahů a prostředí věznice se pro odsouzeného stává přirozeným a dochází ke stigmatizaci, která ztěžuje odsouzenému začlenit se po propuštění zpět do společnosti (Ščerba 2014, s. 20–21).

Fisher a Škoda (2014, s. 174) uvádí, že více než 50 % prvotrestaných a více než 70 % vícetrestaných nemá rodinné zázemí a zbytek ho během pobytu ve vězení ztrácí. Jelikož je rodina důležitým aspektem k resocializaci a tato čísla jsou vysoká, zaměřila jsem se na to také ve svém dotazníku. Dalším důležitým aspektem je zaměstnání, kdy výše uvedení autoři uvádí, že jedinec není prakticky schopen návratu do společnosti bez další delikvence, jestliže nemá zaměstnání. Míra ztráty pracovních návyků a dovedností souvisí s délkou uvěznění, kdy při dlouhodobém uvěznění dochází k adaptační fázi, a tím se zvyšuje riziko recidivy – jedinec přejímá normy a vzorce ostatních vězňů.

Proto mě zajímalo, jak dlouho a pokolikáté jsou respondenti uvěznění, jestli se to, popř. v jaké míře, odráží v hodnocení programu zacházení, ve vztazích s rodinou,

partnery, náhledu na svoji situaci aj. Tím se dostávám k dalšímu pojmu, a tím je prizonizace.

3.7.1 Prizonizace

Prizonizace je negativní jev, kdy dochází k přijetí subkulturních norem a pravidel ve vězení a zároveň dochází k vyhasínání vzorců chování, které jsou potřebné pro život mimo věznici (Fisher a Škoda 2014, s. 197–198). Při prizonizaci dochází k adaptaci na podmínky, které jsou ve vězení a snižuje se tím pravděpodobnost možné resocializace a reintegrace odsouzeného zpátky do společnosti. K přijetí kriminálních norem nedochází u vězňů, kteří jsou ve výkonu pouze krátce, nebo nedochází k takovému narušení, aby to ovlivnilo zařazení zpět do společnosti (Sochůrek 2007b, s. 10).

Prizonizace má dvě složky, a to institucionalizaci a ideologizaci. U **institucionalizace** dochází k adaptaci na organizovaný způsob života věznicí a kvůli tomu dochází ke ztrátě samostatnosti a vlastní iniciativy. Následkem je změna postojů, vzorců chování a struktura potřeb. Výsledkem je pak ztráta schopnosti návratu zpět do společnosti (Fisher a Škoda 2014, s. 198). **Ideologizace** je jev, při kterém dochází k přijetí norem a pravidel vězeňského prostředí. Odsouzený přijímá systém hodnot ostatních vězňů, ztotožňuje se s normami a pravidly vězeňské subkultury. Adaptace na vězeňské prostředí se může projevat přijetím vězeňského argotu (vězeňská mluva, slang) (Fisher a Škoda 2014, s. 198).

Ze začátku vězeň normy a pravidla vězeňského prostředí přijímá neochotně a pouze povrchně je akceptuje, později však často dochází k identifikaci s nimi neboli ke ztotožnění. U odsouzeného můžeme tento jev navenek pozorovat přijetím vězeňského argotu. K přijímání norem dochází z důvodu konformity, kdy nechtějí jednotliví odsouzení vybočovat z řady, ze strachu ze silného jedince nebo z důvodu, že se chtějí zavděčit. U některých vězňů však nemusí dojít k vnitřnímu ztotožnění se, ale normy a pravidla dodržují. Závisí to také na délce trestu, pracovním zařazení, charakteru věznice aj. (Sochůrek 2007b, s. 13).

K přijetí těchto norem mohou také odsouzeného motivovat výhody z toho plynoucí, např. navázání kontaktů a vztahů s vězni, kteří jim mohou obstarat různé věci či poskytnout ochranu před jinými vězni. Dalším nepříznivým vlivem, který se objevuje ve věznicích, je vedení tzv. „druhého života“.

3.7.2 Druhý život

Negativní jev, který zahrnuje asociální a antisociální aktivity, zvláštní typy obranných reakcí, uplatňování specifické hierarchie, negativní způsoby chování a vytváření neproniknutelných skupin. Dochází k vlastnímu pojetí spravedlnosti mezi vězni, kdy se vzájemně napadají, okrádají, vydírají, manipulují ostatní ke křivým svědectvím, zastrašují se, sexuálně obtěžují aj. Druhý život vězni provozují zejména v noci. Specifickou formou druhého života jsou tzv. *kolchozy*. Jedná se o černý trh, prostřednictvím kterého vězni získávají dovolené i nedovolené věci. Kolchozy vznikají díky deprivaci z absence zboží, které by v běžném životě mohli získat jednoduše. Mezi nejčastější a nejžádanější zboží patří oblečení, cigarety, zapalovače, různé potraviny, pamlsky, alkohol, drogy či opatření mobilu. Další formou druhého života je provozování hazardních her (Sochůrek 2007b, s. 17–18).

Vedení druhého života však nemusí zůstat za zdmi věznice, ale odsouzený si tyto návyky a způsob trávení volného času může přenést i do civilního života po propuštění. Tím se dostává k postpenitenciární péči, která se zaměřuje na pomoc odsouzeným po propuštění z věznice.

4 Postpenitenciární péče

Jedná se o nabídku služeb propuštěnému z vězení. Lze ji také pojmut jako sekundární a terciární prevenci – snaha předcházet kriminálnímu chování, relaps v oblasti alkoholu nebo drog apod. Postpenitenciární péči lze dělit na nucenou a dobrovolnou. **Nucená postpenitenciární péče** je vymezena zákonem a v jisté míře propuštěného nadále omezuje, např. probace, parole (podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody), ambulantní ochranná léčba aj. **Dobrovolná postpenitenciární péče** je dobrovolné rozhodnutí propuštěného vyhledat pomoc, navázat kontakt a může ho kdykoliv ukončit (např. dluhové poradenství, charitativní organizace aj.). Postpenitenciární péče by měla nejlépe plynule navazovat na penitenciární péči a její včasné zahájení snižuje riziko „šoku ze svobody“, hlavně po dlouhodobě trvajících trestech. Sociální pracovník ve vězení se snaží propuštěnému pomoci s hledáním práce, bydlením, je mu poskytnuta finanční pomoc a předány kontakty na neziskové organizace, charity aj. (Sochůrek 2007a, s. 60–61).

Jednou z hlavních institucí, se kterou odsouzený může navázat kontakt již ve věznicí, je Probační a mediační služba, která mu může mimo jiné pomoci připravit se na podmíněné propuštění. Následující podkapitola je tak věnována právě PMS.

4.1 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba byla zřízena, aby pomáhala asistovat při ukládání alternativních trestů a tím přispět ke snížení počtu vězňů. Snaží se zároveň předcházet páchaní další kriminální činnosti, omezovat rizika vedoucí k opakování trestných činů, motivovat pachatele, aby napravil škody, které způsobil, vést je k zodpovědnosti za svůj život a také zohledňuje potřeby a zájmy oběti v rámci řešení trestné činnosti (Ščerba 2014, s. 387).

Činnost probační a mediační služby (PMS) je stanovena zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. Součástí právní úpravy jsou také vnitřní normy PMS jako je Statut Probační a mediační služby a Organizační řád Probační a mediační služby (Ščerba 2014, s. 388).

PMS realizuje také různé projekty. Jedním z nich je Křehká šance II. Tento projekt se zaměřuje na osoby ve výkonu trestu a jejich přípravě na podmíněné propuštění. Cílem je komplexně a objektivně posoudit odsouzené, kteří se připravují na podmíněné propuštění, vytvořit nový program zacházení s odsouzenými, vytvořit účinnou spolupráci mezi místní

komunitou a věznicí a vytvořit návrh systémového řešení institutu podmíněného propuštění. Klíčovými aktivitami jsou zřízení komise pro podmíněné propuštění, program VIT, rozvoj restorativní praxe, odborná diskuzní platforma, monitoring a evaluace projektu a zahraniční studijní cesty (Probační a mediační služba 2016a).

Dalším projektem je Na správnou cestu! II, který se zabývá inovativním způsobem řešení kriminality mládeže. V rámci toho projektu je realizován program Proti násilí, který je určen pro mladistvé pachatele s násilnou trestní činností. Klíčovými aktivitami jsou vytvoření týmů pro mládež, rodinné skupinové konference, zahraniční studijní cesty a monitoring a evaluace projektu (Probační a mediační služba 2016b).

Posledním realizovaným projektem je projekt Proč zrovna já? II, který se věnuje pomoci a podpoře obětem trestných činů. Cílem je zabránit vzniku sociálního vyloučení a zvýšení systémové úrovně odborné pomoci. V rámci tohoto projektu je zvyšována kvalifikace poradců pro oběti, sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách, kteří budou připraveni poskytnout pomoc svým klientům, jež se stali oběťmi trestného činu. Tento projekt také zaštiťuje nová komplexní program podpory pro zvláště zranitelné oběti (Probační a mediační služba 2016c).

Hlavní činností PMS je probace a mediace. Definice těchto dvou pojmů je vysvětlena následovně.

4.1.1 *Probace a mediace*

U **probace** se jedná o organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, o kontrolu nad výkonem alternativních trestů, včetně uložených povinností a omezení, o sledování chování odsouzeného, který je ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu, dále také o poskytování individuální pomoci obviněnému a působení na něj tak, aby vedl řádný život (Zákon č. 257/2000 Sb., §2, odst.1).

U **mediace** jde o mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu, který je mezi obviněným a poškozeným. Je to činnost, která směřuje k urovnání konfliktního stavu. Mediáci lze provádět jen se souhlasem obviněného i poškozeného (Zákon č. 257/2000 Sb., §2, odst. 2). Mediáci se snaží docílit odklonu v trestním řízení (podmíněného zastavení a narovnání), nebo ji lze využít pro řešení náhrady škody (Ščerba 2014, s. 389).

PMS je důležitou institucí, která může odsouzenému ve vězení pomoci připravit ho na propuštění, pomoci mu s žádostí na podmíněné propuštění, a hlavně s resocializací

po podmíněném propuštění. Odsouzený si ve věznici zvykne na vedení a na to mít někoho nad sebou, kdo na něj bude dohlížet, a proto po propuštění často selhává, jelikož je najednou na všechno sám a neví, co dělat. Jestliže má propuštěný nařízený dohled od PMS má pořád nad sebou někoho, kdo mu pomáhá v běžném životě, motivuje ho k nápravě, kontroluje jeho činnost, pomáhá mu s najetím do běžného života a vede ho k tomu, aby byl schopný řádně vést a organizovat si sám svůj život. V případě, že po podmíněném propuštění nedostane nařízený dohled probačního úředníka nebo je klasicky propuštěn z výkonu trestu, může mu s tím vším pomoc některá z neziskových organizací, na které je zaměřena následující podkapitola.

4.2 Organizace pomáhající odsouzeným a jejich rodinám

V Liberci nejsou organizace, které by se čistě zaměřovali pouze na odsouzené, ale jsou zde organizace, nabízející své služby již ve věznici, pomáhající jim po propuštění, poskytující pomoc jejich rodinám a dále jsou zde vyjmenovány organizace, které propuštěným mohou pomoci s lepším začleněním zpět do společnosti a díky svým službám snižují riziko recidivy.

Centrum Kašpar

Centrum Kašpar nabízí bezplatné služby pracovního poradenství, rekvalifikační kurzy, zprostředkování práce a trénink ve skupině. Pomáhá s přípravou na výběrová řízení, zprostředkovává kontakt se zaměstnavateli, se sestavením motivačního dopisu a životopisu, dále je možné podstoupit profesní testy, které vyhodnotí předpoklady a vlastnosti pro vybraný obor a klient může zjistit, jaký typ práce by byl právě pro něj vhodný. Další nabízenou službou je trénink ve skupině, kde si klient může zvýšit sebevědomí, sdílet zkušenosti, připravit se na pohovor, posílí své silné stránky, zlepši si komunikaci, naučí se, jak čelit předsudkům a diskriminaci, nacvičí si přijímací pohovor a může diskutovat s personalisty. Klient také může využít rekvalifikačních kurzů – organizace nabízí kurz Obsluhy osobního počítače, Internet a komunikace, Programy Word a Excel, Účetnictví a mzdové účetnictví a Daňovou evidenci s využitím výpočetní techniky. Kurzy jsou zdarma a dále nabízí i možnost hlídání dětí a příspěvky na dopravu (Centrum Kašpar 2020).

Člověk v tísni

Organizace pomáhající osobám, které se ocitli v tíživé sociální situaci. Nabízí odborné sociální poradenství (pomoc s řešením bydlení, nezaměstnaností, rodinným rozpočtem, sociálními dávkami aj.) a dluhové poradenství. Dále také nabízí resocializační programy

pro osoby, které se dopustili protiprávního jednání, s cílem tyto osoby sociálně začlenit – jedná se o sociální výcvik, který je uskutečněn v 15 setkáních. Cílem je zvýšit klientovi kompetence, navést ho k přijetí odpovědnosti za spáchaný čin, posílit vazby s nerizikovým prostředím, snížit riziko předlužení a vyloučení z trhu práce, případně vést pachatele k úspěšnému výkonu alternativního trestu či výchovného opatření. Dále také pomáhají s přípravou na podmíněné propuštění. Jejich služby jsou poskytovány zdarma (Člověk v tísni 2020). Člověk v tísni spolupracuje s Libereckou věznicí, kam dojíždí a poskytuje zde ve výkonu trestu odborné poradenství.

Diakonie Českobratrské církve evangelické

Diakonie zprostředkovává dopisování si s vězni. V rámci programu si dobrovolníci z celé ČR dopisují s odsouzenými z různých věznic po celé republice. Pro některé odsouzené to je jediná možnost kontaktu s někým z venku (Diakonie 2020).

Děčko Liberec – poradenství

Občanská poradna v Liberci poskytuje rady a pomoc lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci v oblasti rodiny, mezilidských vztahů, oblasti pracovního práva, kteří potřebují pomoc v oblasti sociálních dávek, v oblasti bydlení a se zadlužeností. Služba je poskytována bezplatně (Děčko Liberec 2020).

HoSt Home – Start ČR

Jedná se o organizaci, která pomáhá rodičům s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí, kteří nedokáží vytvořit harmonické a podnětné zázemí pro své děti. Podmínkou je starat se alespoň o jedno dítě mladší 6 let. HoSt pomáhá především rodičům, kteří se starají o děti sami bez partnera, rodičům, kteří jsou osamělí, izolovaní, kteří prožívají náročnou životní situaci (např. právě uvěznění jednoho z rodičů), rodičům se sociálními a psychologickými problémy, které plynou z nezaměstnanosti, předlužení, závislosti aj. Těmto osobám poskytuje individuální, dětskou nebo rodinnou terapii (HoSt 2020).

Charita

Dobročinná organizace s celostátním působením, která poskytuje sociální i zdravotní služby. Odsouzeným zasílají oblečení, jestliže nemá dostatečné ošacení na propuštění z výkonu trestu. Sociálně znevýhodněným rodinám přispívají na lyžařské kurzy, dětské tábory, obědy, školy v přírodě, pomáhají jim s řešením dluhů a poskytují doučování pro děti. Nabízí také pobyty v noclehárnách, azylových domech, pomáhají s vyřizováním dokladů, s hledáním bydlení či zaměstnání (Charita ČR 2020).

Charita Liberec provozuje charitní šatník. Zde nabízí sociálně slabým rodinám oblečení a obuv, ale i např. povlečení, polštáře či kočárky. Oblečení lze také koupit za symbolickou cenu a získané finanční prostředky z prodeje jsou pak použity na provoz šatníku a domovů, které Charita provozuje (Charita Liberec 2020). Dále Charita Česká Kamenice dojíždí do Liberecké věznice, kde poskytuje odborné sociální poradenství. Cílem je poskytnout psychosociální podporu, zlepšení praktických dovedností a schopností, a tím zamezit sociálnímu vyloučení a po propuštění je začlenit zpět do společnosti. Služba není zpoplatněna (Charita Česká Kamenice 2020).

Komunitní práce Liberec

Tato společnost nabízí veřejně prospěšné práce pro osoby, které jsou obtížně umístitelné a není možné jim zajistit pracovní místo jiným způsobem (např. z důvodu nízké kvalifikace, dlouhodobě nezaměstnaní, společensky nepřizpůsobivý osoby aj.). Délka pracovního poměru je max. 1 rok. Zájemci musí být zároveň evidováni na ÚP. Náplní je pak zejména úklid a údržba veřejných prostranství, veřejných budov a komunikací (Komunitní práce 2020).

Laxus

Tato organizace je zaměřena na poskytování adiktologických a preventivních služeb. Jejich cílovou skupinou jsou uživatelé drog a gambleři, osoby, které jsou v konfliktu se zákonem, rodiny a osoby blízké, děti, mládež a odborná veřejnost. Cílem je sociální a zdravotní stabilizace klientů, zvyšování kompetencí potřebné k řešení životních situací, posílení funkčního rodinného prostředí, zvyšování odolnosti vůči rizikovému chování, podílení se na ochraně veřejného zdraví, spolupráce s veřejností a ovlivňování neziskového sektoru. V Liberecké věznici poskytují sociální a adiktologické služby pro uživatele drog, a i pro jejich blízké. Po propuštění jim pomáhají s řešením problémů, které souvisejí s jejich drogovou a sociálně–právní situací a motivují je ke změně životního stylu a abstinenci, se snahou přecházet dalším konfliktům se zákonem. Nabízí jim poradenství, zprostředkování služeb, doprovod (např. na úřady, do léčebných zařízení aj.), udržují kontakt pomocí korespondence, ve které poskytují informace a kontakty na další služby, a besedy, kde jim jsou interaktivní formou ve věznici předány informace z oblasti práva, zdraví, sociálního zabezpečení, představení organizace a vysvětlení rizika, která plynou z užívání drog (Laxus 2020).

Most k naději

Tato organizace pomáhá s řešením naléhavých životních situací, poskytuje potřebné informace, rady a přímou pomoc při řešení problémů. Nabízí pomoc s hledáním bydlení, řešením dluhů, doprovází klienty na úřady, k doktorům aj., poskytuje krizovou intervenci, předává kontakty na ostatní organizace, nabízí sociálně–právní poradenství, pomáhá s hledáním práce, se sestavením životopisu, přípravou na pracovní pohovor, s komunikací s ÚP, poskytuje informace o dávkách aj. (Most k naději 2020). Tato organizace spolupracuje se sociálními pracovníky v Liberecké věznici, kam dojíždí poskytovat poradenství.

Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy Liberec

Poradna poskytuje individuální poradenství, skupinovou psychoterapii, krizovou intervenci a sociálně právní poradenství. Na poradnu se může obrátit každý, kdo potřebuje řešit partnerské či manželské vztahy, rozvodové situace, obtížné situace a vztahy v rodině, při výchově dětí, obtíže v mezilidských vztazích či jiné osobní problémy. Služba je poskytována bezplatně (Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy 2020).

Za branou

Organizace, která poskytuje odborné sociální poradenství osobám ve výkonu trestu a po jejich propuštění, zejména sociální, psychologickou a právní pomoc. Zvláštní důraz kladou na udržení nebo obnovení vztahů v rodině odsouzených. Odsouzeným pomáhají ve výkonu také s přípravou na podmíněné propuštění, uvězněným rodičům pak pomáhají s řešením právních vztahů s dětmi či s osobami a institucemi, které pečují o jejich děti. Nabízí také zprostředkování navazujících služeb po propuštění a při dlouhodobé spolupráci nabízí odsouzenému společenskou záruku za dovršení nápravy. Tato organizace se věnuje také pomoci rodinám odsouzených. Poskytují jim právní a psychologické poradenství, svépomocnou skupinu, materiální podporu, komunikaci a setkávání rodin a jejich blízkých, kteří jsou ve výkonu trestu (proplácí cesty do věznic, dobíjí kredit odsouzenému, poskytují jim známky). Snaží se hlavně podpořit komunikaci mezi dětmi a uvězněnými rodiči (Za branou 2020).

Tato organizace sídlí v Praze, ale zařadila jsem ji sem z důvodu, že pomáhá rodinám odsouzených a to např. tím, že proplácí cestu za odsouzeným, který může být uvězněn v Liberecké věznici, ale jeho rodina může žít v Praze a služeb tak využít.

Některé organizace se prosazují sami přímo ve věznicích a navazují spolupráci již ve vězení s odsouzenými. Díky tomu mají odsouzení povědomí o existenci některých

neziskovek. Avšak kvůli tomu, že nemají přístup k internetu a tím ověření, jaké všechny služby nabízí ta daná organizace, nemusí mít úplný přehled o možnostech, které mohou využít po propuštění. Některé organizace si musí odsouzený dohledat a kontaktovat sám. Což se při uvěznění dělá těžko. Proto je zde sociální kurátor, kterého může kontaktovat odsouzený již ve vězení, navázat s ním spoluprací a včas a efektivně se připravit na své propuštění. Proto je následující podkapitola věnována právě představení sociálního kurátorova.

4.3 Sociální kurátor

Vzhledem ke zvyšujícím se nárokům společnosti, přibývá stále jednotlivců, kteří se v jednotlivých životních situacích špatně orientují nebo nejsou schopni se s nimi vypořádat a selhávají. Z tohoto důvodu jsou zde sociální kurátoři. Nedirektivně spolupracují s klienty, kteří si průběh spolupráce koordinují ve velké míře sami (Davidová 2010, s.7).

Sociální kurátoři sídlí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Jejich cílovou skupinou jsou osoby, které jsou ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy či výkonu trestu a osoby, které vedou takový způsob života, jenž může vést ke konfliktu se společností. Sociální kurátor koordinuje poskytování sociálních služeb, poskytuje odborné sociální poradenství, spolupracuje s Vězeňskou službou, s PMS, se správními úřady a územními samosprávnými celky. S Vězeňskou službou a PMS spolupracuje nejen po propuštění odsouzeného, ale již během trestního řízení. Dále také spolupracuje se soudy, úřady práce, NNO, obecními úřady, PČR, potencionálními zaměstnavateli atd. (Davidová 2010, s. 8–9).

Náplní práce sociálního kurátora je aplikovat metody kontinuální sociální práce, kterými se minimalizují následky nepříznivé sociální situace klienta. Dále poskytuje informace potřebné k překonání jeho nepříznivé životní situace, zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, snaží se zabránit jeho izolaci, pomáhá klientovi s vyřizováním osobních záležitostí, v případě, že se klient ocitl v hmotné nouzi, tak ho motivuje k řešení své situace a tím se snaží odvrátit sociální vyloučení, pomáhá s nalezením ubytování, práce, s vyřízením dávek, pomáhá mu sehnat materiální věci (např. oblečení, obuv, jídlo) atd. Kurátor sám kontaktuje klienty ve věznicích a nabízí svoji pomoc (kontaktuje ty osoby, které mají trvalé bydliště v místě působení kurátora). Informace o odsouzených, kteří spadají pod daného kurátora, získává pracovník automaticky od Vězeňské služby, která kurátorovi zasílá informace o uvěznění osoby

z jeho regionu, o vzetí do vazby, o úmrtí vězně, o přerušení trestu, o nařízení dalšího trestu, a hlavně zasílá oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu, a to nejpozději měsíc před propuštěním (Gojová 2007, s.13,31).

Obecně je nabídka pomoci poměrně široká a nabízí širokou škálu možností, které mohou ve spolupráci se sociálním kurátorem využít. Otázkou však je, do jaké míry tuto možnost odsouzení po propuštění z VTOS využívají.

V teoretické části jsem se zabývala pojmy související s penitenciární péčí a resocializací, dále pak činností Vězeňské služby, jejím organizačním jednotkám, úkolům VS, věznicím, a hlavně chodu Vazební věznice Liberec, kde jsou popsány oddíly této věznice, jak jsou vězni členěni, jejich práva a povinnosti, dále jsou zde popsány programy zacházení, které jsou zásadní pro tuto práci, jakých aktivit se mohou odsouzení účastnit a k čemu jsou jednotlivé aktivity přínosné. Také je zde popsáno, jaké odměny mohou být motivací pro odsouzené, aby spolupracovali, aktivně se zapojovali a snažili se na sobě pracovat a zároveň trestům, které by měli odsouzené odrazovat od nespolečnosti a neposlušnosti. Dále jsem se věnovala negativním jevům, které se vyskytují ve věznici a značně odsouzené ovlivňují a brání jim v nápravě. Poslední část byla věnována postpenitenciární péči, jež zahrnuje organizace a instituce, které nabízí pomoc po propuštění z výkonu trestu a tím zvyšují šance pro úspěšné začlenění.

Na základě výše uvedených teoretických faktů se v následující empirické části zabývám zjišťováním konkrétních vlivů, které odsouzené a jejich rodiny ovlivňují, jaký dopad mají na jejich resocializaci po propuštění a tím tak interpretovat aspekty programu zacházení jejich optikou.

5 Empirická část

Cílem empirické části bylo zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení, jak ho vnímají odsouzení, jejich blízcí, jak subjektivně tento program hodnotí, jestli byl pro ně přínosem a co si z něj odnášejí do běžného života. Dále se věnoval problémům spojených s odsouzením, se kterými se potýkají blízcí uvězněného, jestli využívají pomoc neziskových organizací a jakou pomoc by odsouzení uvítali, aby snížili riziko recidivy a měli lehčí návrat zpět do civilního života. Bohužel usnesením vlády č. 204 ze dne 13. března 2020 byly zakázány návštěvy ve vazebních věznicích, věznicích a v ústavech pro výkon zabezpečovací detence po dobu trvání nouzového stavu s účinností od 14. března 2020 a kvůli tomu jsem nemohla provést dotazníkové šetření mezi rodinami odsouzených, z toho důvodu je nakonec empirická část zaměřena pouze na odsouzené (Vláda 2020).

Tato část práce obsahuje metodologické zpracování, ve kterém na základě dotazníku interpretuji shromážděná a vyhodnocená data, z nichž vyvozuji a formuluji závěry a doporučení pro praxi.

5.1 Metodologie

Pro svůj průzkum jsem si vybrala kvantitativní metodu. Cílem kvantitativního průzkumu je získat exaktní a objektivně ověřitelné údaje o zkoumané problematice. Základem kvantitativního průzkumu je měření. V kvantitativním šetření tazatel vystupuje nestranně, usiluje o zaujetí odstupem od zkoumaného jevu, snaží se zbavit subjektivních postojů, které by kontaminovaly zkoumané údaje (Gavora a kol. 2010). Čímž tato metoda byla pro můj průzkum vhodnější, jelikož jsem usilovala o nestranný pohled a mohla jsem tak objektivně vyhodnotit zjištěná data. Z důvodu anonymity a tím větší otevřenosti odsouzených, a také z důvodu většího množství zjištěných dat, jsem zvolila formu průzkumu pomocí dotazníku, jenž je popsán následovně.

5.2 Zvolená metoda a tvorba dat

Dotazník, který patří k nejčastěji používaným empirickým metodám, se používá na hromadné a rychlé zjišťování faktů, názorů, postojů, preferencí, hodnot, motivace, potřeb, zájmů aj. Výhodou dotazníku je získání hodně respondentů za krátký čas, anonymita respondenta, dotazník je možné distribuovat cestou pošty či elektronickou korespondencí, tazatel nemusí být přítomný, respondent má čas na promyšlení odpovědi a lehce se vyhodnocuje. Nevýhodou je však hrozba nízké návratnosti, chybí kontrola,

jestli dotazník vyplnil respondent, pokud respondent nerozumí otázce, nemá se koho zeptat, není tam flexibilita – otázky jsou předem dané a při uzavřených otázkách je omezená možnost odpovědi (Gavora a kol. 2010).

Proto jsem pro svůj dotazník zvolila otevřené otázky, uzavřené otázky se týkají pouze statistický údajů jako je věk, dosažené vzdělání, stupeň zabezpečení a PSVD (prostupná skupina), aby respondenti nebyli naváděni k odpovědím, nebyli nuceni vybírat ne příliš pravdivé informace a aby měli možnost odpovědět tak, jak to opravdu vidí. Tím jsem získala údaje, které jsem následně vyhodnotila a interpretovala. Záměrem dotazníkového šetření bylo zjistit a interpretovat vybrané aspekty odsouzených o programu zacházení, jak ho vnímají, subjektivně hodnotí, zda byl pro ně přínosem, jestli využívají pomoc neziskových organizací, případně jaká pomoc jim chybí a kterou by uvítali pro lepší start po propuštění a tím zmírnili riziko vzniku recidivy.

5.3 Průzkumný vzorek

Průzkumný vzorek tvořili odsouzení ve Vazební věznici Liberec, kteří jsou zařazeni jak do středního stupně, tak do vysokého stupně zabezpečení, napříč všemi PSVD (prostupnými skupinami), ale z bezdrogové zóny. Tento výběr jsem zvolila z důvodu, aby byl průzkum proveden u všech skupin, jestli se budou něčím lišit, nebo zda budou odpovídat shodně, a zároveň se jedná o respondenty z bezdrogové zóny, jelikož užívání drog značně ovlivňuje úspěšnost resocializace po propuštění, tudíž jsem chtěla co nejméně ovlivněné respondenty drogami, kteří díky tomu mají větší šanci na úspěšné začlenění do společnosti. V době, kdy jsem prováděla průzkum, tj. ke dni 20. 4. 2020, bylo celkem v bezdrogové zóně ve vysokém stupni zabezpečení 8 odsouzených a ve středním stupni zabezpečení také 8 odsouzených.

5.3.1 Zpracování dat

Dotazníky, které vyplňovali odsouzení, jim rozdali vychovatelé na začátku dubna a následně je také vybírali. Celkem bylo rozdáno 16 dotazníků a jejich návratnost byla 100 %, díky tomu, že jim to vychovatelé zadali jako úkol. Odsouzení předem neměli stanovenou odměnu, ale když jsem si dotazníky přebírala, tak jsem jim za odměnu donesla obálky se známkami, kdy každý odsouzený měl za vyplněný dotazník dostat 3 obálky a na každé byla nalepena známka. Pro tuto odměnu jsem se rozhodla poté, co museli vyplňovat dotazníky podruhé, protože Česká pošta první vyplněné dotazníky ztratila. Výsledky otázek jsem pro přehlednost uvedla do mnou vytvořených grafů. Otevřené otázky nejsou přepisovány doslovně, ale jsou spojeny dohromady s obdobnými

odpověďmi, jejichž význam jsem vyhodnotila jako de facto stejný, a jsou rozděleny do kategorií.

5.4 Předmět průzkumu

Předmětem průzkumu bylo najít odpovědi na dvě klíčové otázky, jejichž cílem bylo zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení, jak ho vnímají, hodnotí, zda byl pro ně přínosem a co si z něj odnášejí do běžného života, s jakými problémy se potýká rodina odsouzeného a jestli je zde dostatečná pomoc od neziskových organizací. Klíčové otázky průzkumu jsou vymezeny v následující podkapitole.

5.4.1 Klíčové otázky průzkumu

Pro průzkum jsem si položila dvě zásadní otázky. První klíčová otázka průzkumu byla: **„S jakými nejčastějšími problémy se setkávají blízcí odsouzených?“** a druhá klíčová otázka průzkumu zněla: **„Jaký největší přínos spatřují odsouzení v programu zacházení?“**.

Odpovědi na průzkumné otázky vyplývají z dotazníkového šetření. Výsledky dotazníků jsou zpracovány a vyhodnoceny v další kapitole, kde je k jednotlivým otázkám přiřazeno i grafické znázornění a jsou porovnávány s poznatky z teoretické části bakalářské práce a na závěr kapitoly jsou zodpovězeny položené průzkumné otázky.

6 Diskuze

Cílem empirické části bylo zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení – jak vnímají a hodnotí program zacházení odsouzení, zda byl pro ně přínosem, případně jaké má nedostatky, jestli si něco z něj odnáší do běžného života a jak uvěznění ovlivnilo jejich rodiny. Práce se konkrétně zaměřovala na Vazební věznici v Liberci a podařilo se mi získat pouze odpovědi od odsouzených, nikoliv od jejich rodin. K tomu, abych mohla cíl splnit, jsem si stanovila dvě klíčové průzkumné otázky:

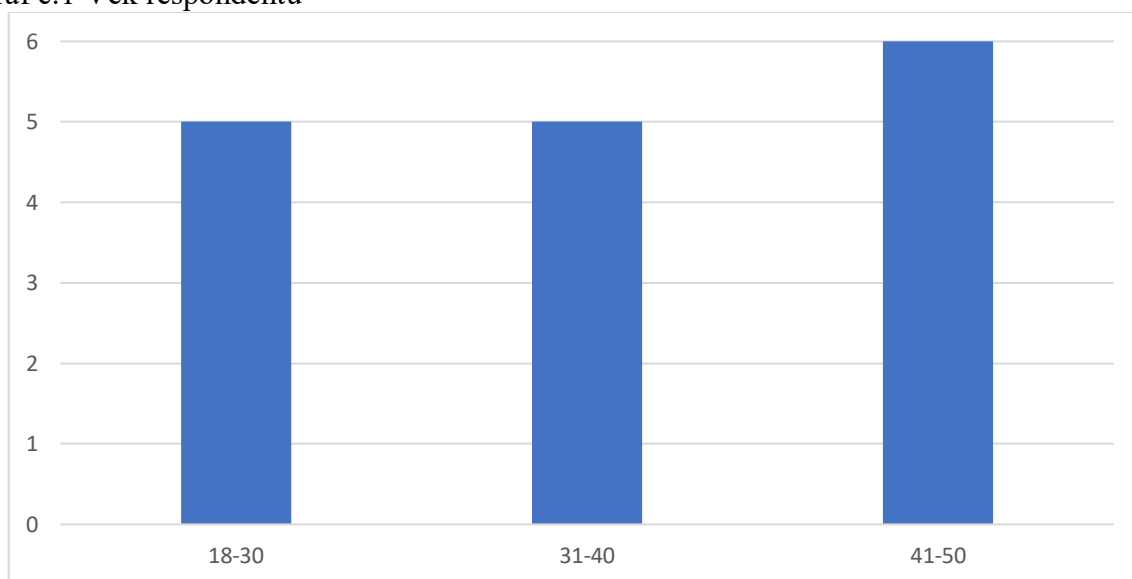
1. „S jakými nejčastějšími problémy se setkávají blízcí odsouzených?“
2. „Jaký největší přínos spatřují odsouzení v programu zacházení?“

Pro účely naplnění cíle bakalářské práce byly rozdány dotazníky odsouzeným v Liberecké věznici na bezdrogovém oddělení. Odpovědi z dotazníků jsou vyhodnoceny v této kapitole a jsou rovnou porovnávány s informacemi, které jsem získala z odborné literatury, zákonů a informací získaných na internetu a od pracovníků z Liberecké věznice.

Dotazník se skládal ze 16 otázek, kde byly především otázky otevřené a uzavřené otázky se týkaly pouze statistických dat. Dotazník vyplnili všichni na oddělení, počet respondentů činil celkem 16 odsouzených a návratnost dotazníků tak byla 100 %.

Otázka č. 1: Věk

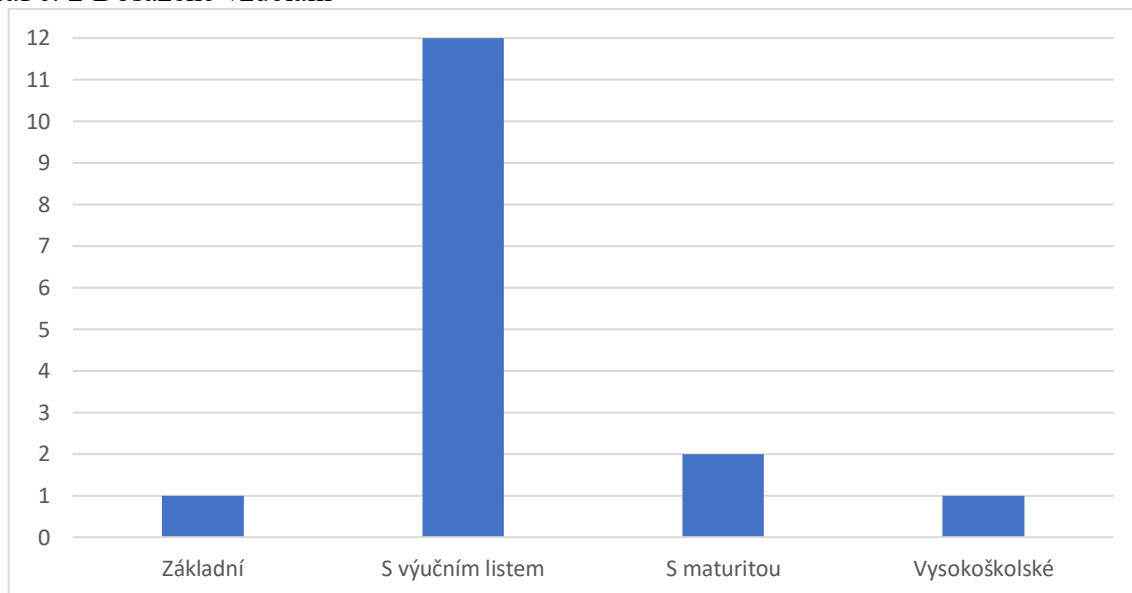
Graf č.1 Věk respondentů

Věkové rozložení bylo celkem vyrovnané a díky tomu měly odpovědi široký záběr. Celkem 5 respondentů bylo ve věku mezi 18–30 lety, ve věkovém rozmezí 31–40 let bylo také 5 respondentů a ve věku mezi 41–50 lety bylo 6 respondentů.

Otázka č. 2: Nejvyšší dosažené vzdělání

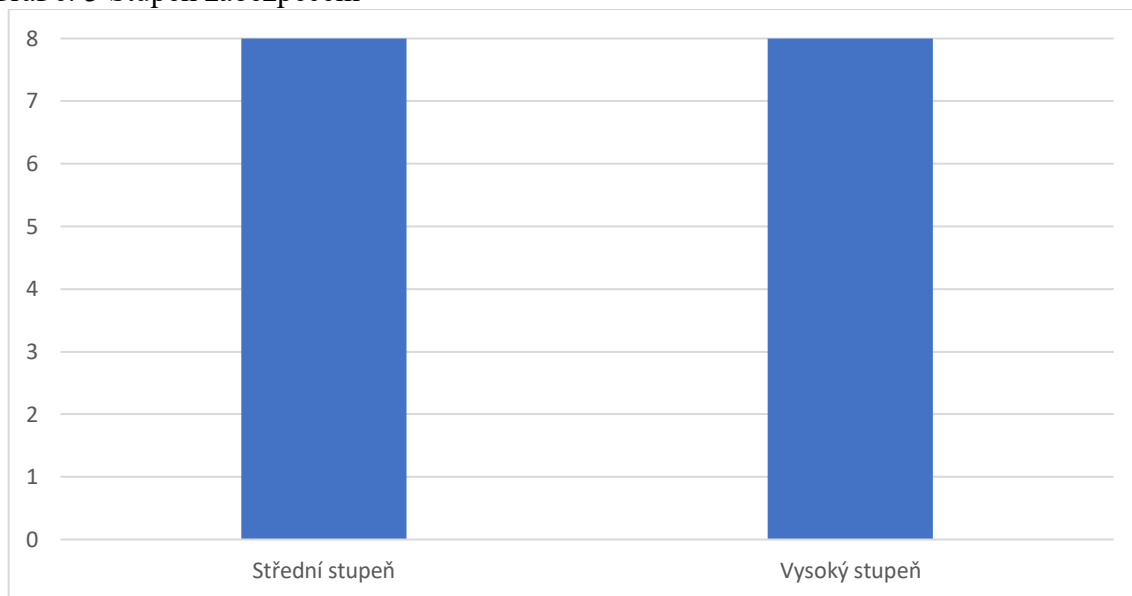
Graf č. 2 Dosažené vzdělání

V oblasti dosaženého vzdělání nebylo rozložení vyrovnané. Pouze 1 respondent uvedl základní vzdělání, 12 respondentů uvedlo vyučení, 2 respondenti mají maturitu a jen 1 respondent má vysokoškolské vzdělání. V porovnání s celorepublikovou statistikou za rok 2018, která uvádí nejvíce odsouzených se základním vzděláním 45,19 %, vyučených 39,45 %, s maturitou 10,61 % a s vysokoškolským vzděláním 1,58 % (Statistická ročenka 2018), bylo v Liberecké věznici nejvíce odsouzených vyučených 75 %, s maturitou 12,5 %, se základním vzděláním 6,25 % a s vysokoškolským vzděláním také 6,25 %, což neodpovídá průměru republiky, který uvádí nejvíce odsouzených se základním vzděláním, kdežto v Liberecké věznici je nejvíce odsouzených s vyučením.

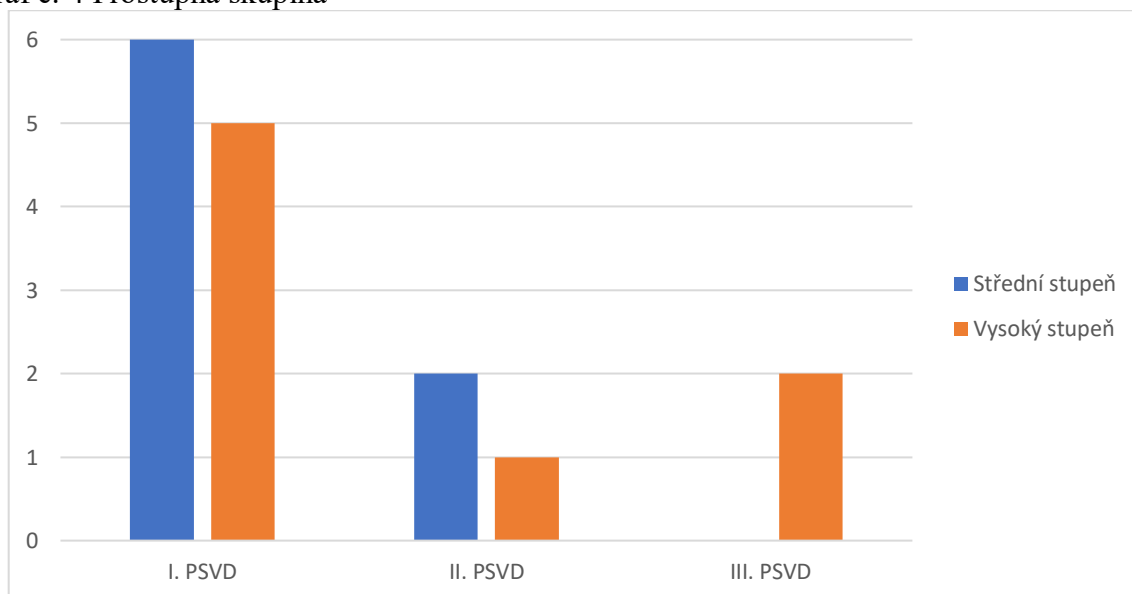
Otázka č. 3: V jakém jste stupni zabezpečení a v jaké PSVD?

Graf č. 3 Stupeň zabezpečení

Rozložení respondentů ohledně umístění v určitém stupni zabezpečení bylo vyrovnané, kdy respondentů bylo přesně půl na půl ve středním a vysokém stupni zabezpečení.

Graf č. 4 Prostupná skupina

Rozložení ve skupinách bylo nerovnoměrné. Nejvíce bylo respondentů v I. PSVD, dále pak ve II. PSVD a nejméně bylo ve III. PSVD.

Z čehož vyplývá, že převážná většina (11 respondentů z 16) aktivně plní program zacházení, chovají se v souladu s vnitřním řádem, účastní se na zájmových činnostech, samostatně řeší své problémy, ať už v oblasti sociální, rodinné nebo osobní rovině,

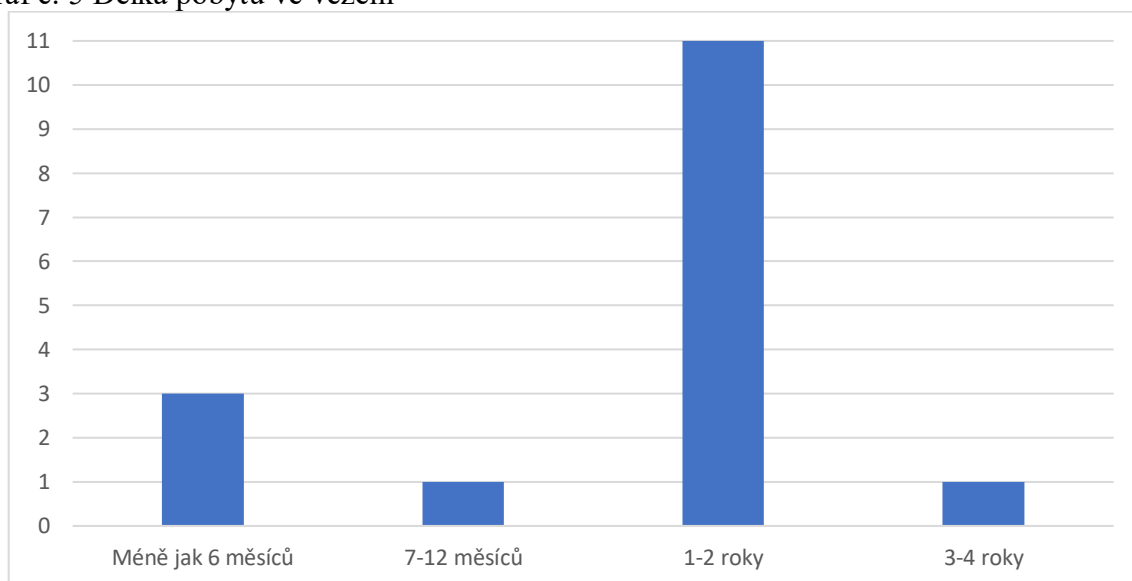
spolupracují s personálem a snaží se snižovat možnost recidivy (Raszková a Hoferková 2018, s. 108–109).

Pouze u 3 respondentů toto tvrzení nelze použít, jelikož jsou uvězněni kratší dobu než 6 měsíců (graf č. 5) a tudíž u nich neproběhla 2 hodnotící období, která se provádí jednou za 3 měsíce a nemohli tak mít možnost přeradit se z II. PSVD do I. PSVD (Vnitřní řád 2018, čl. 28).

Což odpovídá i tomu, že ve II. PSVD jsou zařazeni celkem 3 odsouzení (viz graf č. 4). Z grafu č. 4 můžeme dále vyčíst, že ve III. PSVD jsou zařazeni 2 odsouzení, z čehož můžeme usuzovat, že se jedná o osoby, které neplní své povinnosti, neplní program zacházení, nedodržují vnitřní řád věznice nebo byli opakovaně kázeňsky potrestáni (Raszková a Hoferková 2018, s. 108–109).

Otázka č. 4: Jak dlouho jste již ve vězení?

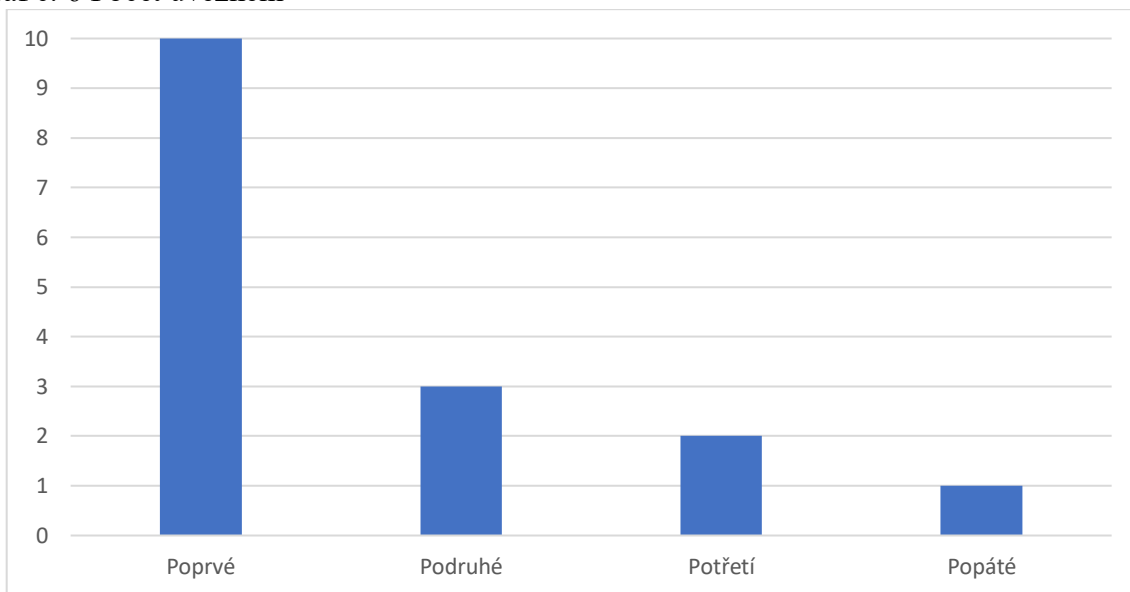
Graf č. 5 Délka pobytu ve vězení

Nejvíce odsouzených se ve výkonu trestu nacházelo v rozmezí 1–2 roky, celkem 11, a již měli za sebou několik hodnotících období a dlouhodobě se účastní na programu zacházení, díky tomu mohou lépe hodnotit program zacházení než ti, kteří se ho účastní teprve krátce. V rozmezí 7–12 měsíců se zde nacházel jeden respondent a déle jak 3 roky se zde nacházel také jeden respondent.

Otázka č. 5: Po kolikáté jste ve vězení?

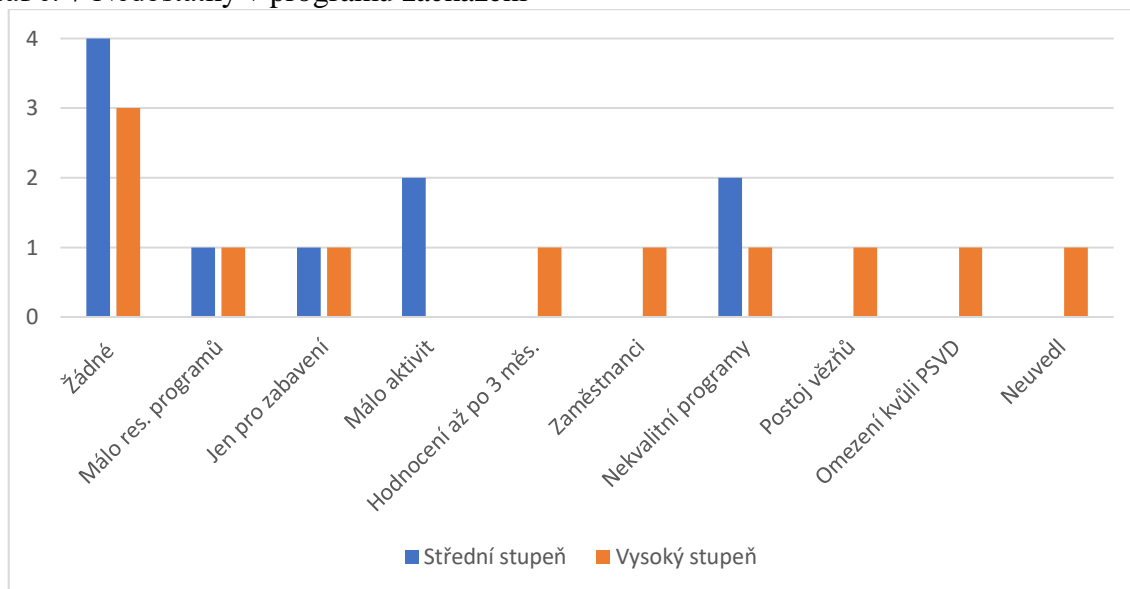
Graf č. 6 Počet uvěznění

Nejvíce se zde nacházelo prvotrestaných (celkem 10), podruhé ve výkonu trestu byli tři respondenti, potřetí dva respondenti a pouze jeden respondent je zde popáté. Dohromady tedy může hodnotit pouze šest respondentů, co jim na svobodě chybělo pro lepší začlenění do společnosti, zda si něco odnesli do běžného života z programu zacházení, jestli měli problém sehnat zaměstnání kvůli záznamu v rejstříku a co by je odradilo od páchaní další trestné činnosti. Prvotrestaní nemohou sice hodnotit problémy se zaměstnáním, ale rodinné problémy, pomoc neziskových organizací, návrat do společnosti a hodnocení programu zacházení se jich také týká, a právě hodnocením programu zacházení se zabývala otázka č. 6 a 7.

Otázka č. 6: Jaké nedostatky spatřujete v programu zacházení?

Graf č. 7 Nedostatky v programu zacházení

Nejdříve jsem se odsouzených v dotazníku ptala na **nedostatky programu zacházení**. Odpovědi jsem rozdělila podle stupně zabezpečení, jestli se nějak budou mezi sebou lišit nebo se budou shodovat. Nejvíce se shodli na tom, že program zacházení žádné nedostatky nemá (dohromady 7 odpovědí), další shodný nedostatek vidí v nekvalitních programech, kdy jsou omezeny některé aktivity (může je navštěvovat jen někdo, po krátkou dobu) a jejich náplň je nedostačující (dohromady 3 odpovědi), že program je udělaný jen pro zabavení vězňů a nic jim nepřináší (dohromady 2 odpovědi) a nakonec se shodli v odpovědi, že je zde málo resocializačních programů (dohromady 2 odpovědi). Ostatní odpovědi se rozcházely a až na jednu odpověď – málo aktivit (2 respondenti ze středního stupně), se vyskytovaly po jedné: hodnocení až po 3 měsících, zaměstnanci, kteří aktivity vedou, omezení kvůli PSVD a postoj vězňů, kdy odsouzení zaujímají negativní postoj k plnění programu nebo ho dostatečně nevyužívají. Pouze jeden respondent neuvedl žádnou odpověď.

Jedna ze zásad dle Sochůrka (2007a, s. 46) při zpracovávání programu zacházení je perspektivnost, kdy odsouzený nesmí mít pocit, že je to jen jako, ale musí to mít pro něj smysl. A v dotazníku se vyskytly dvě odpovědi, že program zacházení je jen pro zabavení vězňů a nic jim nepřináší.

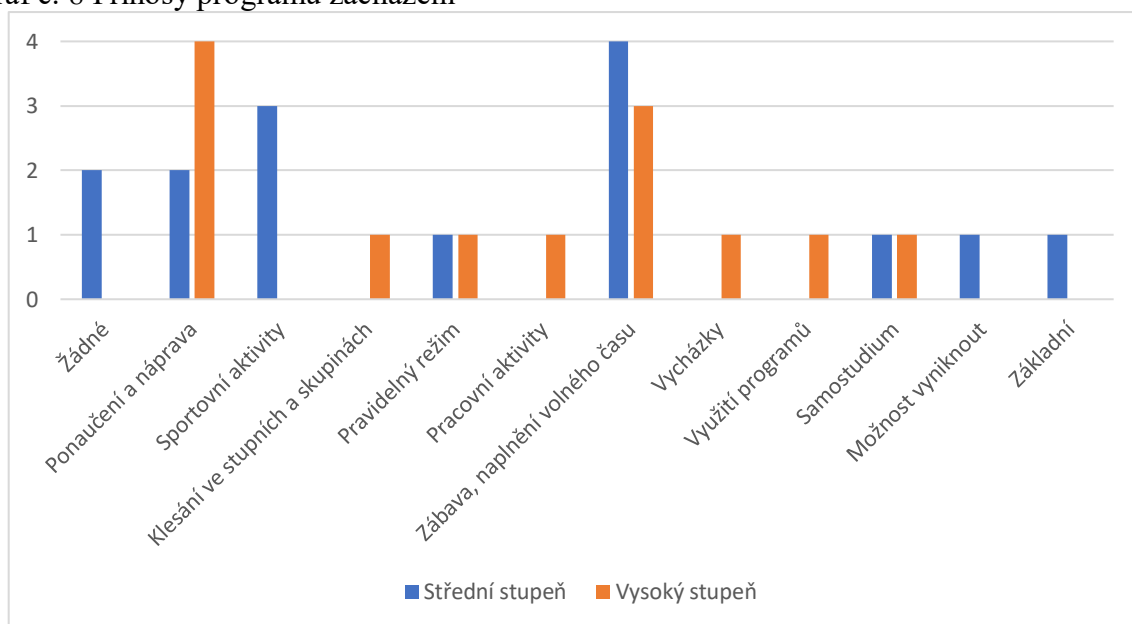
Přítom cílem programu zacházení je ovlivňovat pozitivně chování odsouzeného, minimalizovat negativní účinky, které jsou spojeny s uvězněním, pomáhat mu začlenit se

zpátky do společnosti a podpořit ho k soběstačnému vedení svého života, které bude v souladu se zákonem (Kalvodová 2012, s. 132).

Proto se otázka č. 7 věnovala **přínosům programu zacházení**, a i zde jsem odpovědi rozdělila podle stupně zabezpečení pro porovnání, zda se budou nějak lišit.

Otázka č. 7: Jaké přínosy spatřujete v programu zacházení?

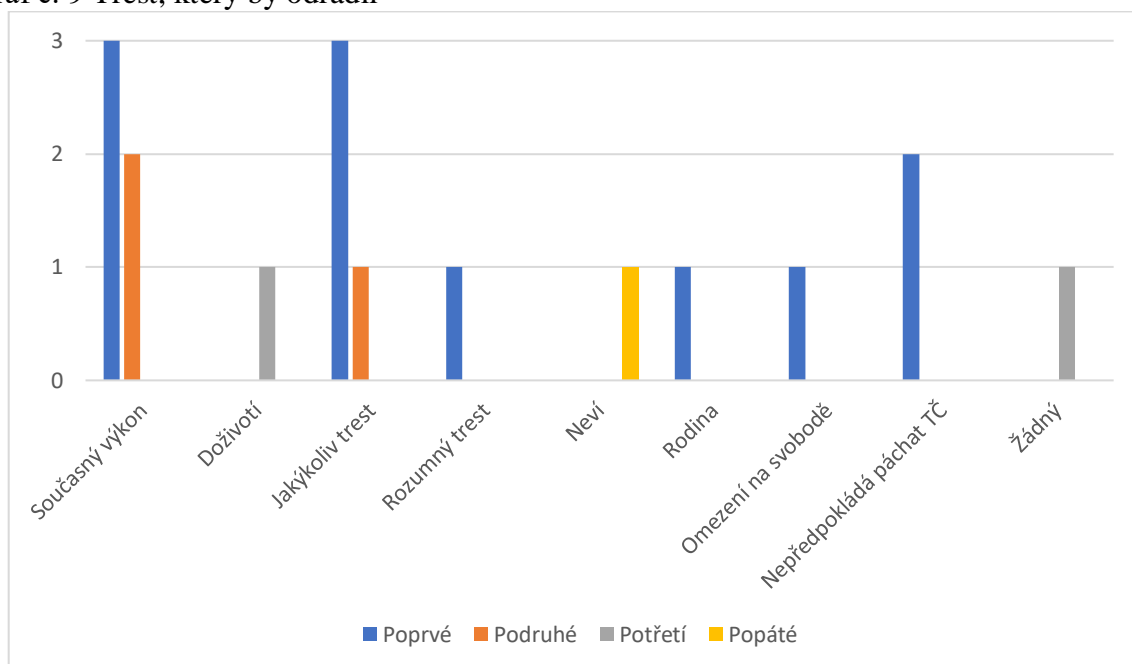
Graf č. 8 Přínosy programu zacházení

Nejvíce se shodli na tom, že program zacházení je zabaví a naplní svůj volný čas a nemají tak čas přemýšlet nad tím, že jsou ve vězení (dohromady 7 odpovědí). Další přínos, který si odnášejí z programu zacházení je ponaučení a náprava (dohromady 6 odpovědí), kde respondenti zmiňovali, že až teď mají možnost uvědomit si své chyby a zamyslet se nad nimi. Další přínos vidí v pravidelném režimu (dohromady 2 odpovědi) a v možnosti samostudia (celkem 2 odpovědi). Ostatní odpovědi se rozcházely. Ve středním stupni navíc zmiňovali sportovní aktivity (3 respondenti), dále pak, že nevidí žádné přínosy (2 odpovědi), možnost vyniknout nad ostatními (jeden respondent) a jeden respondent uvedl, že v programu zacházení vidí základní přínos, který blíže nekonkretizoval. Ve vysokém stupni navíc zmínili tyto odpovědi, kdy každá se vyskytovala pouze jednou: klesání ve stupních a skupinách, pracovní aktivity, možnost vycházek a nabídka programů, které by na svobodě z různých důvodů nemohli využít (např. kvůli nedostatku času, financím nebo vzdálenosti).

Otázka č. 8: Jaký trest by Vás odradil od toho, abyste již nepáchal další trestnou činnost? Dopište prosím, za co jste byl naposledy odsouzen.

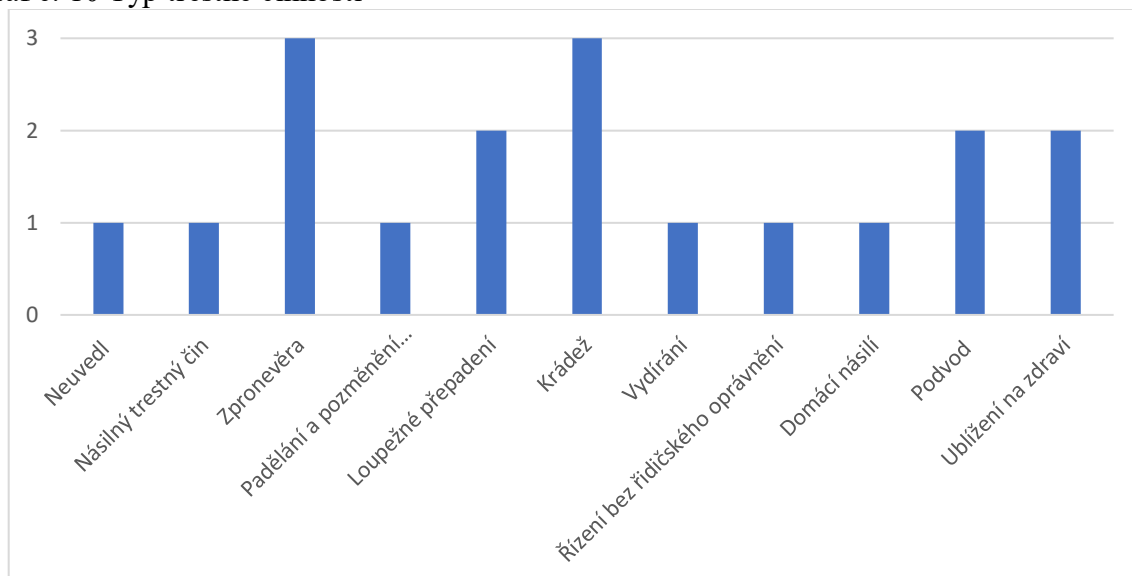
Graf č. 9 Trest, který by odradil

Odpovědi jsem rozdělila podle toho, po kolikáté jsou odsouzení ve výkonu trestu, jelikož se ukázalo, že prvotrestaným převážně stačí současný výkon trestu. Dá se říci (až na jednu odpověď), že u všech prvotrestaných dle jejich slov nehrozí, že by došlo k recidivě, jelikož jim stačil současný výkon trestu, omezení na svobodě, či jakýkoliv trest je již odradil a nepředpokládají, že by páchali další trestnou činnost (dohromady 10 odpovědí). Podruhé ve výkonu trestu byli 3 respondenti, z nichž 2 odpověděli, že jim také stačí současný výkon trestu a třetí respondent uvedl, že by ho odradil jakýkoliv trest. Z jejich odpovědí tedy taktéž vyplývá, že by neměla hrozit recidiva. Potřetí ve výkonu trestu byli dva respondenti, kdy jeden uvedl, že by ho odradilo až doživotí a druhého neodradí žádný trest.

U těchto 2 respondentů je zřejmé, že pokud nebudou zavřeni doživotně, budou dále páchat trestnou činnost. Respondent, který je popáté ve výkonu trestu uvedl, že neví, jaký trest by ho odradil od páchaní další trestné činnosti, z čehož můžeme usuzovat, že stejně jako dva předchozí respondenti, dokud nebude zavřený, bude páchat trestnou činnost. Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že odsouzení, kteří se zde nachází teprve poprvé, maximálně podruhé, mají vyšší šanci na začlenění zpátky do společnosti. Ti, co jsou odsouzení více jak třikrát, mají šanci nižší a ani nemají snahu to změnit. Tato otázka také zjišťovala typ trestné činnosti, za který byli respondenti odsouzeni.

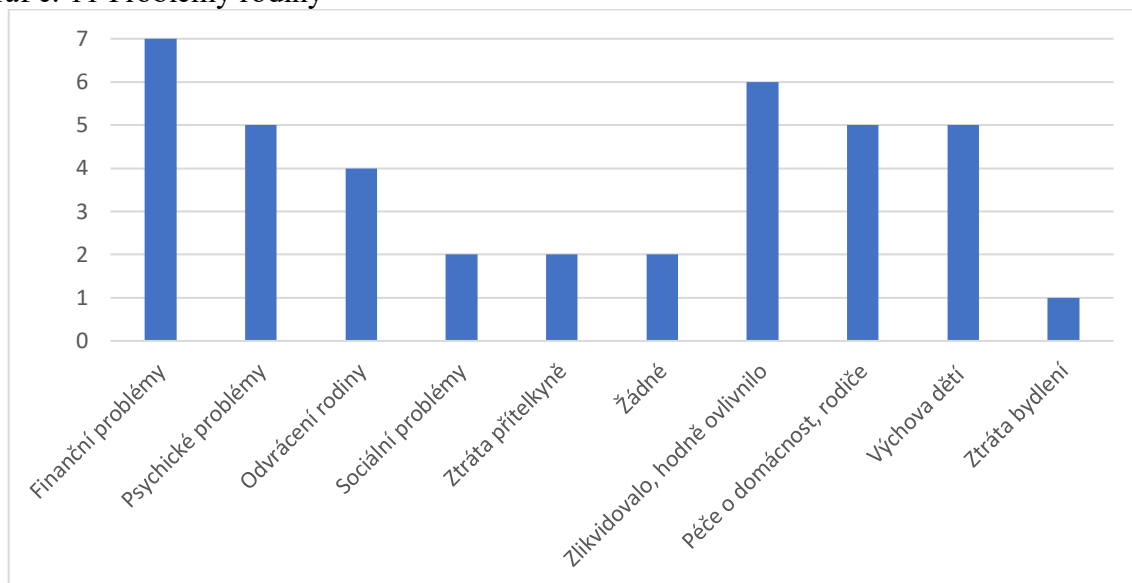
Graf č. 10 Typ trestné činnosti

Nejčastěji byli odsouzeni za zpronevěru (3 odpovědi), krádeže (3 odpovědi), podvod (2 odpovědi), ublížení na zdraví (2 odpovědi) a loupežné přepadení (2 odpovědi). Další odpovědi se vyskytovaly po jedné: násilný TČ, padělání a pozměnění platebního prostředku, vydírání, řízení bez řidičského oprávnění, domácí násilí a jeden respondent neuvěděl žádnou odpověď. Více odsouzených je tedy uvězněných za nedovolené obohacení se – krádeže, podvod, zpronevěra... (dohromady 11 odpovědí) oproti trestným činům proti lidem a jejich zdraví (dohromady 5 odpovědí) či jiným trestným činům (jedna odpověď). Odpovědí je zde celkem více, jelikož 2 respondenti uvedli 2 trestné činy, za které jsou odsouzeni.

Otázka č. 9: Jak ovlivnilo vaši rodinu vaše uvěznění? Způsobilo jim to nějaké komplikace? Jestli ano, uveďte jaké?

Graf č. 11 Problémy rodiny

Otázka č. 9 se zabývala problémy, se kterými se setkávají rodiny odsouzených. Nejčastěji odsouzení udávali, že se jejich rodiny potýkají s finančními problémy (7 odpovědí), dále s psychickými problémy (5 odpovědí), s problémy s péčí o domácnost a o své staré rodiče (5 odpovědí), družky/manželky zůstaly samy na výchovu dětí a dětem se stýská (5 odpovědí) a 6krát bylo nekonkrétně napsáno, že to jejich rodiny hodně ovlivnilo a některé zlikvidovalo. U 4 respondentů se rodina odvrátila a přestala s nimi komunikovat, dva respondenti uvedli, že se jejich rodiny setkávají se sociálními problémy (hanba, potupa, pomluvy, předsudky, změna životních plánů...), dva respondenti přišli o přítelkyni a pouze jeden respondent uvedl ztrátu bydlení. Vyskytla se i odpověď, že jejich uvěznění nijak neovlivnilo jejich rodiny (dva respondenti).

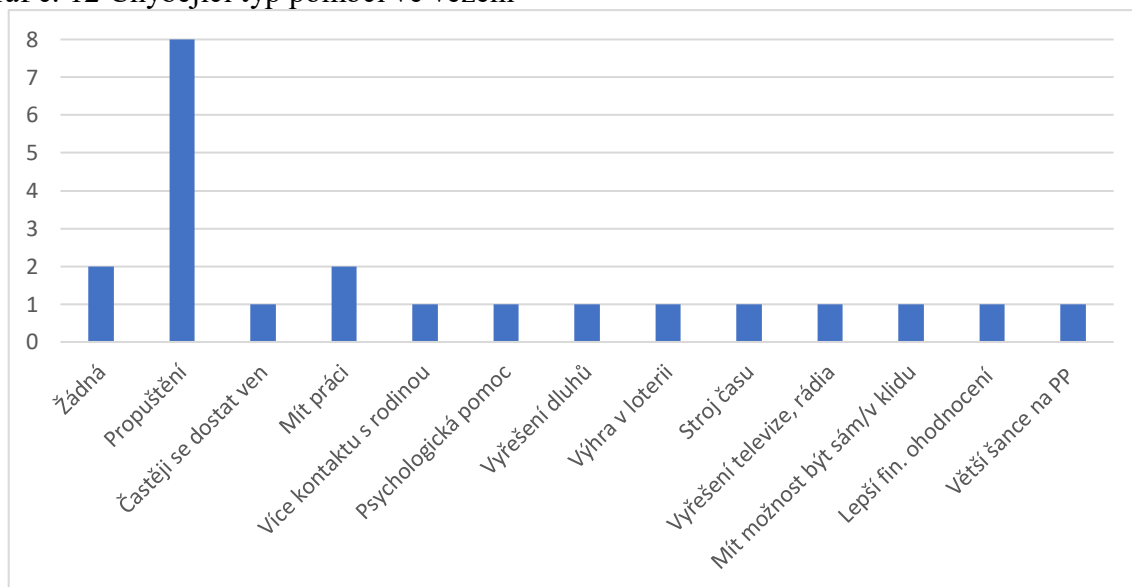
Přitom Fisher a Škoda (2014, s. 174) uvádí, že více než 50 % prvotrestaných a více než 70 % vícetrestaných nemá rodinné zázemí a z dotazníků vyplývá, že u 25 % (4 respondenti) se rodina odvrátila a 12,5 % (2 respondenti) přišlo o přítelkyni. Zbytek odsouzených rodinu má, což nesouhlasí s výše zmíněnými fakty.

Organizací, které poskytují pomoc rodinám, které mají někoho blízkého ve vězení, moc není. V teoretické části zmiňují organizaci Za branou, která sídlí v Praze, ale pomáhá rodinám odsouzených např. tím, že proplácí cestu za odsouzeným, dobíjí kredit odsouzenému, aby mohl volat rodině a poskytují jim známky (Za branou 2020), dále je v Liberci poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, která poskytuje individuální poradenství, skupinovou psychoterapii, krizovou intervenci a sociálně právní

poradenství (Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy 2020), Charita poskytuje oblečení, obuv, ale i kočárky, povlečení a polštáře, sociálně znevýhodněným rodinám přispívají na lyžařské kurzy, dětské tábory, obědy, školy v přírodě, poskytují doučování pro děti, nabízí pobyt v azylovém domě (Charita ČR 2020), HoSt Home – Start ČR pomáhá rodičům s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí a poskytuje jim individuální, dětskou nebo rodinou terapii (HoSt 2020) a Děčko Liberec poskytuje poradenství a pomoc v oblasti dávek, bydlení, se zadlužeností aj. (Děčko Liberec 2020).

Otázka č. 10: Jakou pomoc byste momentálně nejvíc uvítal, pro zlepšení Vaší situace?

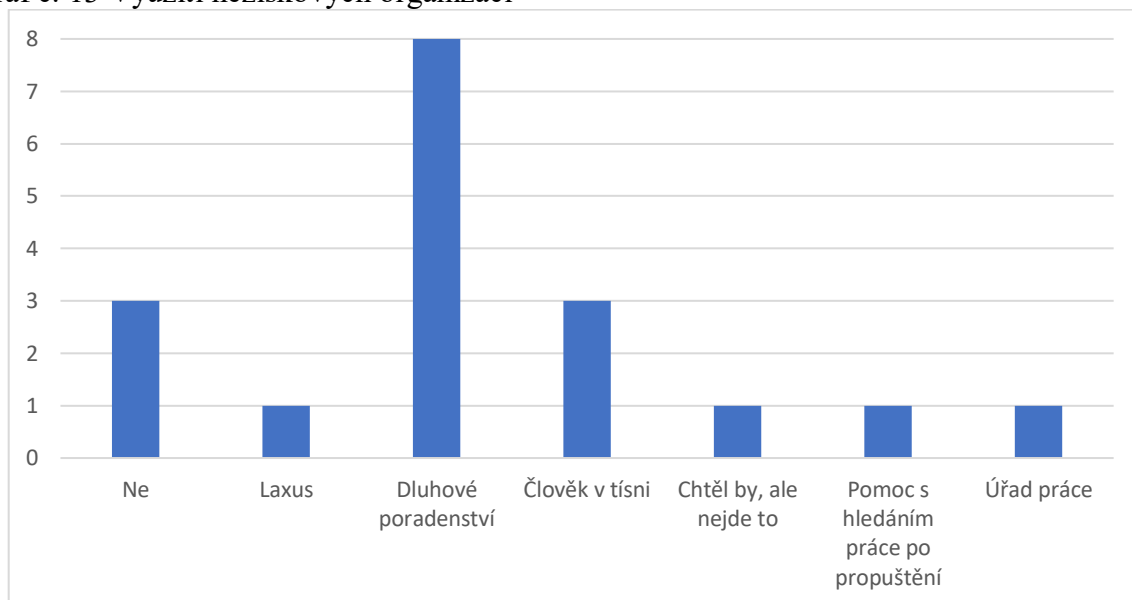
Graf č. 12 Chybějící typ pomoci ve vězení

V návaznosti na předešlou otázku, jsem se odsouzených ptala, jakou pomoc by momentálně nejvíce uvítali, aby se jejich situace zlepšila. U této otázky se většina shodla, že nejvíce by jim momentálně pomohlo propuštění z vězení (8 respondentů). Mít práci ve výkonu trestu by pomohlo dvěma respondentům a ostatní odpovědi se vyskytovaly po jedné: častěji se dostat ven a tím mít větší možnost začlenit se zpátky do společnosti, mít více kontaktů s rodinou, psychologická pomoc, vyřešení dluhů, výhra v loterii, stroj času, aby se mohl vrátit zpět a napravit své chyby, vyřešení televize a rádia (neustále běžící televize, která je hodně slyšet a spousta odsouzených má na cele rádio, které hraje nahlas a na oddělení tak není nikdy klid) a s tím souvisí mít možnost být sám nebo být někde v klidu. Dále se vyskytla odpověď mít lepší finanční ohodnocení za práci a aby byla větší šance uspět u podmíněného propuštění. Překvapivě dva respondenti uvedli, že jim nic nechybí.

Otázka č. 11: Využíváte nějakou pomoc neziskových organizací již ve věznici? Pokud ne, plánujete po propuštění vyhledat nějakou pomoc? (např. dluhové poradenství, pomoc s hledáním práce apod.)

Graf č. 13 Využití neziskových organizací

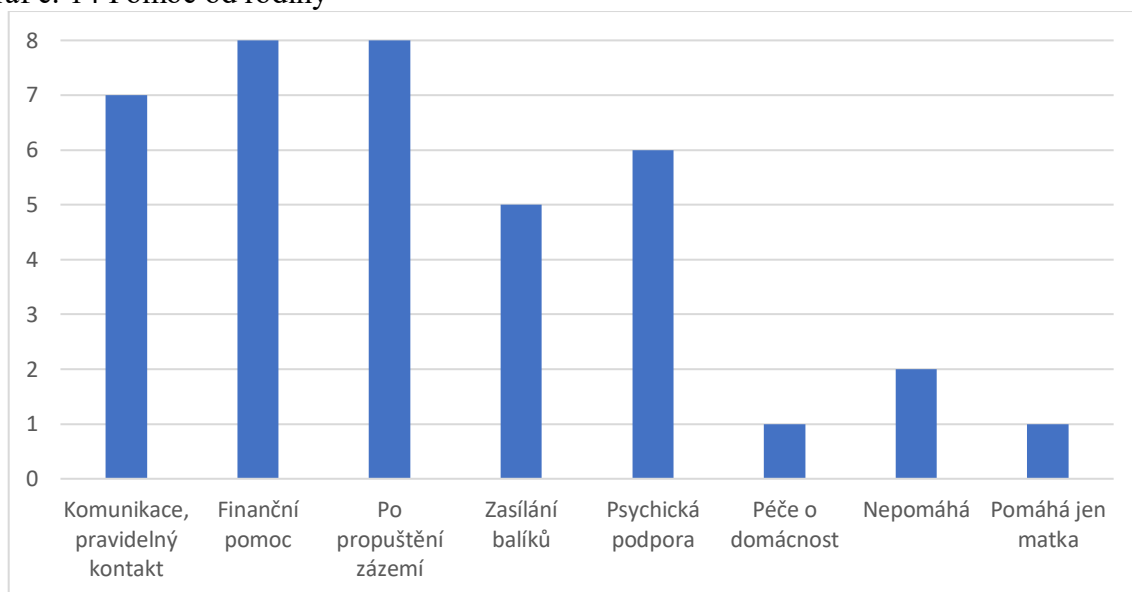

Na předešlé dvě otázky navazuje následující otázka č. 11 – pomoc neziskových organizací. Odsouzení nejvíce využívají dluhové poradenství (8 respondentů) a neziskovou organizaci Člověk v tísni (3 respondenti). Tato organizace pomáhá osobám, které se ocitly v tíživé sociální situaci. Nabízí sociální a dluhové poradenství a resocializační programy pro osoby, které se dopustily protiprávního jednání s cílem je sociálně začlenit. Odsouzeným také pomáhají s přípravou na podmíněné propuštění (Člověk v tísni 2020). Pomoc neziskové organizace Laxus využil pouze jeden respondent. Tato organizace poskytuje adiktologické a preventivní služby. Cílovou skupinou jsou uživatelé drog, gambleři, osoby v konfliktu se zákonem, jejich rodiny, děti, mládež a odborná veřejnost. Cílem se sociální a zdravotní stabilizace klientů, zvyšování jejich kompetencí, které potřebují k řešení životních situací, posílení funkčního rodinného prostředí, zvýšení odolnosti proti rizikovému chování a spolupráce s veřejností (Laxus 2020). Ostatní nevyužívají a ani neplánují vyhledávat pomoc po propuštění (3 respondenti), jeden respondent by chtěl pomoc od nějaké neziskové organizace, ale dle jeho slov to nejde (neuvedl z jakého důvodu), jeden respondent by uvítal po propuštění pomoc s hledáním práce a jeden odsouzený využil besedy od ÚP, kde se dozvěděl informace, co ÚP nabízí a jaké má možnosti během výkonu trestu, a hlavně po propuštění.

Úřad práce v Liberecké věznici nabízí možnost absolvovat rekvalifikační kurzy již ve výkonu – svářečský kurz, kurz studené nebo teplé kuchyně a kadeřnický kurz (informace od speciálního pedagoga).

Otázka č. 12: Jakým způsobem Vám pomáhá rodina? Bude vám pomáhat i po propuštění? Jak?

Graf č. 14 Pomoc od rodiny

Otázka č. 12 se zabývala pomocí od rodiny, jak odsouzeným pomáhá během výkonu trestu, jestli vůbec pomáhá a jak bude pomáhat po propuštění. Během výkonu trestu odsouzeným nejvíce pomáhá rodina s financemi (8 odpovědí), udržením kontaktu a komunikací (7 odpovědí), psychickou podporou (6 odpovědí) a zasíláním balíčků, tedy materiálně (5 odpovědí). Po propuštění bude rodina nejvíce pomáhat poskytnutím zázemí (8 respondentů). Dvěma respondentům rodina nepomáhá a ani po propuštění pomáhat nebude.

Kontakt s rodinou je podporován v rámci programu zacházení, který se snaží podpořit vytváření, udržení nebo posílení vazeb mezi odsouzeným a rodinou (Fisher a Škoda 2008, s. 183). K tomu využívají návštěvy ve věznici, korespondenci, telefonní kontakt a při splnění určitých podmínek má odsouzený možnost věznici opustit (Kalvodová 2012, s. 137).

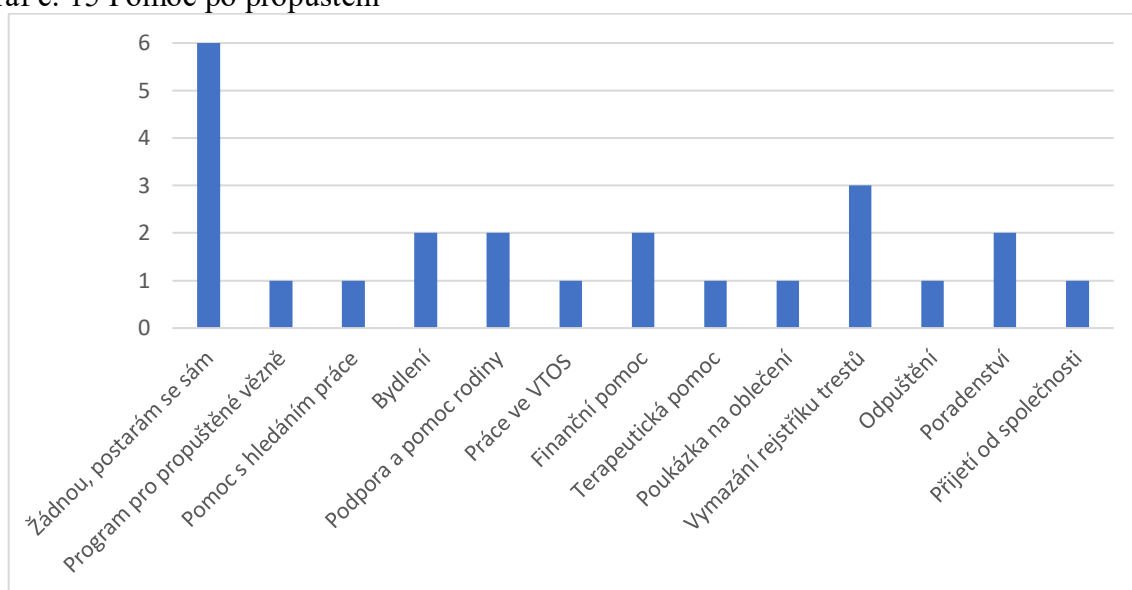
V porovnání s otázkou č. 9 – s jakými problémy se setkává rodina odsouzeného, nevychází výsledky ohledně pomoci rodiny. U otázky č. 9 uvedli 4 respondenti, že se jejich rodina odvrátila (viz graf č. 11), ale v této otázce uvedli pouze dva respondenti, že jim rodina nepomáhá a jeden respondent uvedl, že mu částečně pomáhá jen matka.

Rozdílnost mezi odpověďmi spatřuji nejspíš v tom, že každý definuje rodinu jinak, a zatímco v otázce č. 9 pravděpodobně odpovídali ohledně rodičů a příbuzných, u této otázky spíše odpovídali ohledně partnerek.

Ne všechnu pomoc může poskytnout rodina, a ne každý rodinu má nebo mu je ochotna pomáhat, proto se další otázka č. 13 zabývala pomocí, kterou by odsouzení ocenili po propuštění.

Otázka č. 13: Jakou pomoc byste uvítal pro lepší „start“ po propuštění z výkonu trestu?

Graf č. 15 Pomoc po propuštění

Nejvíce respondentů se shodlo na tom, že žádnou pomoc nepotřebují a pomohou si sami (6 odpovědí), dalším 3 respondentům by pomohl výmaz z rejstříku trestů, 2 respondenti by uvítali mít zajištěné bydlení, 2 respondenti využijí pomoc a podporu rodiny, 2 respondentům by pomohla finanční pomoc a další 2 respondenti by ocenili poradenství (sociální, pracovní, dluhové). Ostatní odpovědi se vyskytovaly po jedné: program pro propuštěné vězně, pomoc s hledáním práce, práce ve výkonu trestu, a tím si sám našetřit na propuštění, terapeutická pomoc, poukázka na oblečení, odpuštění od osoby, které ublížil a přijetí od společnosti (žádná stigmatizace, odsouzení aj.).

Většinu výše uvedené pomoci lze zajistit. V teoretické části jsem vyjmenovala a popsala organizace, které bezplatně pomáhají propuštěným vězňům a jejich rodinám: Centrum Kašpar poskytuje pracovní poradenství, rekvalifikační kurzy, zprostředkování práce a trénink ve skupině (Centrum Kašpar 2020), Člověk v tísni nabízí sociální a dluhové poradenství a resocializační programy (Člověk v tísni 2020), Děčko Liberec

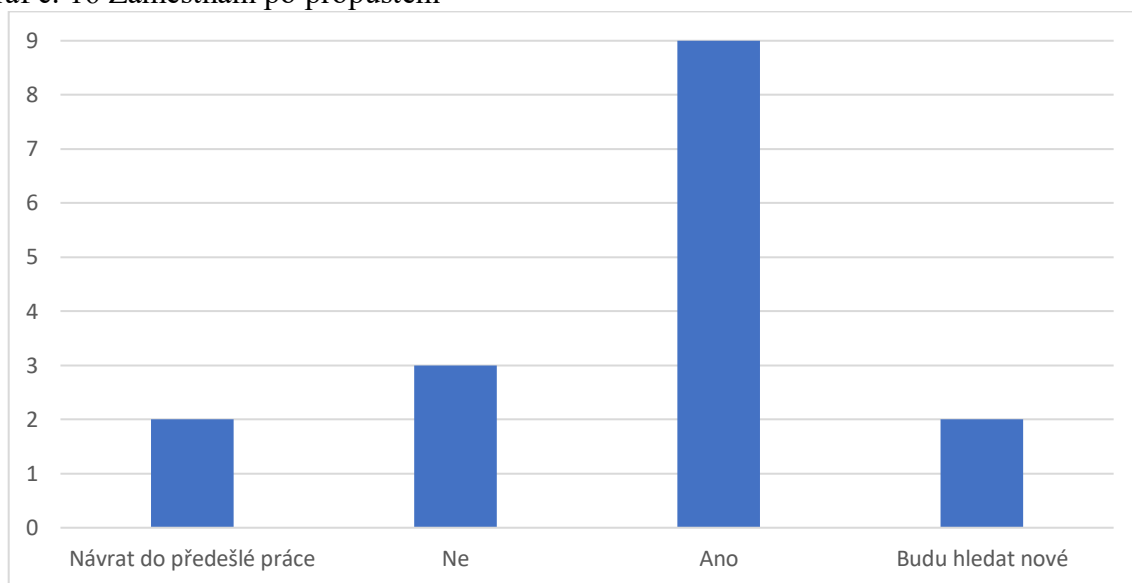
nabízí pomoc lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci v oblasti rodiny, mezilidských vztahů, oblasti pracovního práva, kteří potřebují pomoc s dávkami, s bydlením a zadlužeností (Děčko Liberec 2020), Charita poskytuje oblečení a umožňuje pobyty v azylových domech a noclehárnách, pomáhají s vyřizováním dokladů, s hledáním bydlení a zaměstnání (Charita ČR 2020), dále také poskytuje sociální poradenství, psychosociální podporu a pomáhá se začleněním zpět do společnosti (Charita Česká Kamenice 2020), Komunitní práce Liberec nabízí veřejně prospěšné práce pro osoby, které se obtížně umísťují na volném trhu práce (Komunitní práce 2020), Laxus nabízí sociální a zdravotní stabilizaci klientů, zvyšování kompetencí potřebných pro řešení životních situací, posílení funkčního rodinného prostředí a doprovody např. na úřady (Laxus 2020), Most k naději pomáhá s hledáním bydlení, s řešením dluhů, doprovází klienty na úřady, k doktorům aj., poskytuje krizovou intervenci, poradenství, pomoc s hledáním práce, s komunikací s ÚP a informace o dávkách (Most k naději 2020), Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy Liberec poskytuje individuální poradenství, skupinovou psychoterapii, krizovou intervenci a sociálně právní poradenství (Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy 2020) a v neposlední řadě jim může pomoc poskytnout sociální kurátor, který nabízí odborné sociální poradenství, koordinuje sociální služby, spolupracuje s Vězeňskou službou, s PMS, se správními úřady aj. (Davidová 2010, s. 8–9).

Kurátor kontaktuje odsouzené již ve výkonu trestu a nabízí jim svoji pomoc. Po propuštění pomáhá s hledáním práce, ubytováním, s vyřízením dávek nebo sehnat materiální věci (Gojová 2007, s. 13).

Dalším předpokladem pro větší šanci zapojení se zpátky do společnosti je získání zaměstnání, kdy Fisher a Škoda (2014, s. 174) uvádí, že jedinec není prakticky schopen návratu do společnosti bez další delikvence, jestliže nemá zaměstnání. Z toho důvodu jsem se v otázce č. 14 ptala, zda mají odsouzení zajištěnou práci po propuštění.

Otázka č. 14: Máte zajištěnou práci po propuštění nebo budete hledat nové zaměstnání? Jaké?

Graf č. 16 Zaměstnání po propuštění

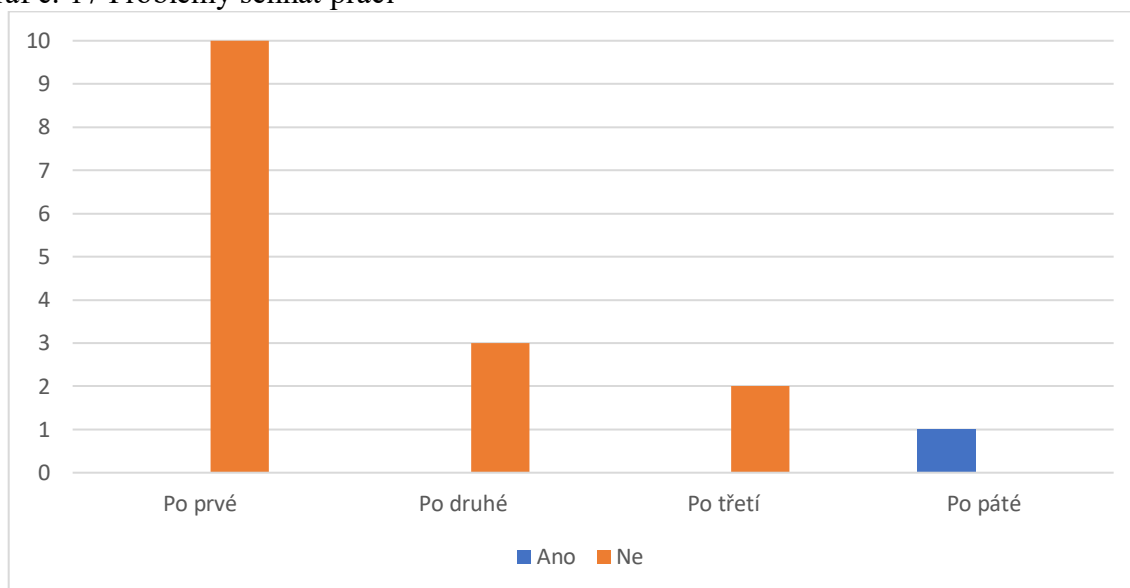

Nejvíce respondentů odpovědělo, že mají zajištěnou a domluvenou práci (9 odpovědí) a 2 respondenti uvedli, že se budou vracet do předešlého zaměstnání. Pouze 3 respondenti uvedli, že ji sehnanou nemají a ani neuvedli, zda budou hledat a 2 respondenti budou hledat nové zaměstnání – jeden začne podnikat a druhý bude hledat zaměstnání ve stavitelství.

Na to navazuje otázka č. 15 – zda měli odsouzení problém sehnat práci se záznamem v rejstříku trestů.

Otázka č. 15: Měl jste na svobodě problémy sehnat práci, jestliže jste měl záznam v rejstříku trestu?

Graf č. 17 Problémy sehnat práci

Jelikož převážná část byla odsouzena poprvé (10 respondentů), tak samozřejmě problém se zaměstnáním neměla. Překvapivě ani ti, co byli uvěznění podruhé nebo potřetí (dohromady 5 respondentů). Jediný, kdo měl problém sehnat zaměstnání kvůli záznamu v rejstříku, byl odsouzený, který byl ve výkonu trestu již popáté.

Dle Fishera a Škody (2014, s. 174) míra ztráty pracovních návyků a dovedností souvisí s délkou uvěznění. V případě dlouhodobého uvěznění dochází k adaptační fázi, a tím se zvyšuje riziko recidivy, jelikož jedinec přejímá normy a vzorce ostatních vězňů.

Proto důležitou součástí programu zacházení jsou pracovní aktivity, při kterých získává odsouzený pracovní dovednosti, které může uplatnit po propuštění, naučí se i pravidelnosti a může splácet dluhy (Fisher a Škoda 2008, s. 182).

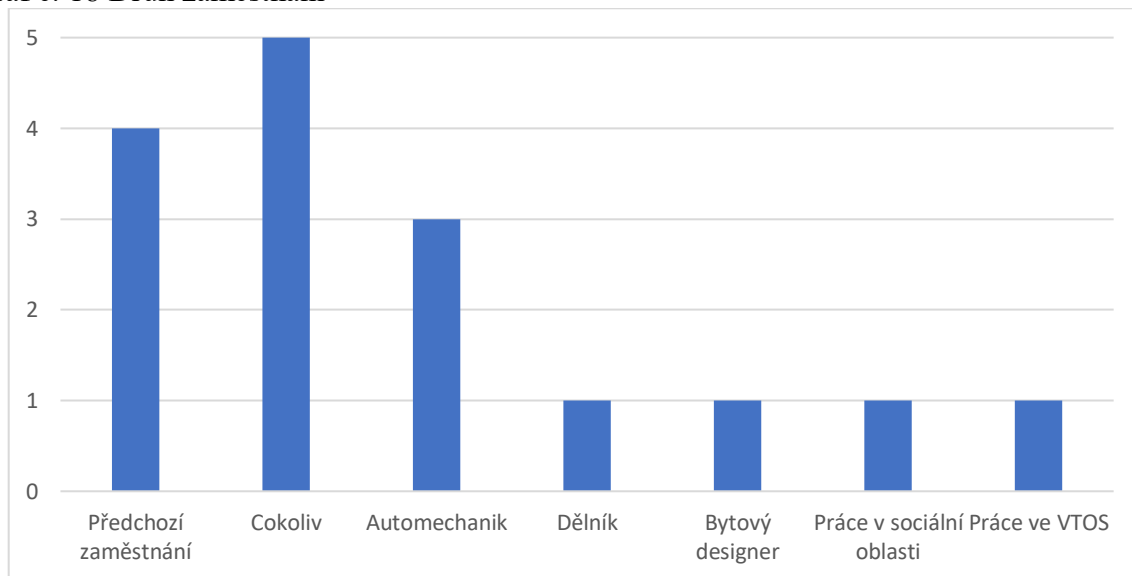
Vnitřní provoz Liberecké věznice poskytuje pracovní místa pro 39 odsouzených a na venkovním pracovišti je zaměstnáno 86 odsouzených (Zaměstnávání odsouzených 2020). Všichni, kteří jsou způsobilí být zaměstnáni mimo věznici, tak zaměstnáni jsou, zatímco těch, kteří jsou způsobilí být zaměstnáni uvnitř věznice je navíc 25, ale nejsou zde pro ně pracovní místa (Karta věznice 2020).

Výhodou pro zaměstnané odsouzené mimo věznici je, že pokud projeví zájem a firmě se osvědčí, nabídnou jim místo i po propuštění. Tuto možnost však prý využívá velmi málo lidí (z informací od speciálního pedagoga). Jak vyplývá z analýzy z předešlé otázky, tak pouze 3 odsouzení zatím nemají zajištěnou práci, dva budou hledat novou práci

a zbylých 11 respondentů má již práci zajištěnou, z toho důvodu nemají potřebu využívat této možnosti. Pouze jeden respondent uvedl, že bude pokračovat v zaměstnání, ve kterém pracuje již ve výkonu – více v následující otázce č.16.

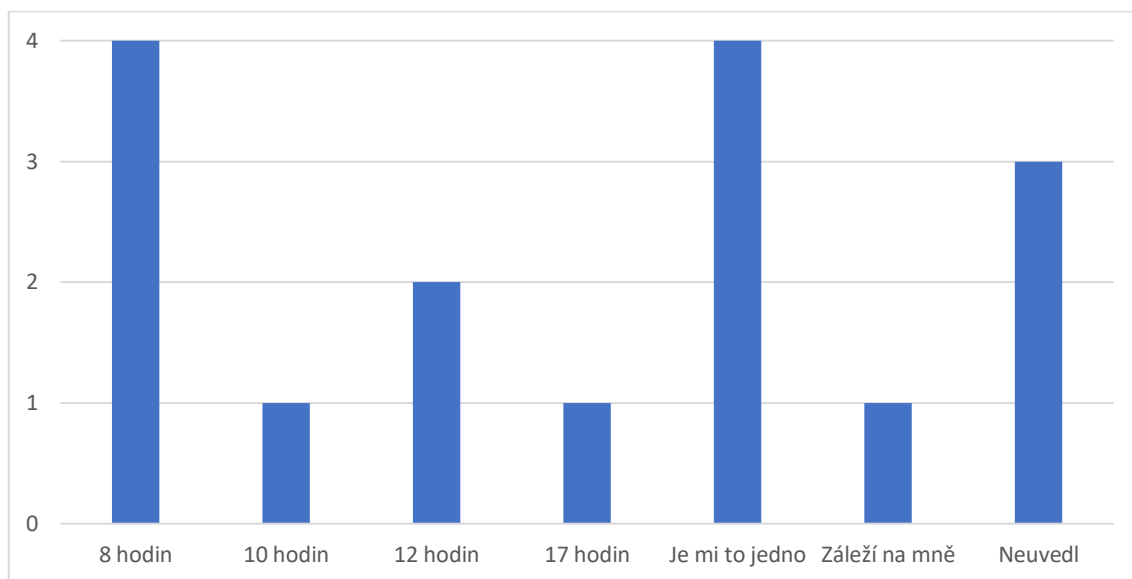
Otázka č. 16: Jaké zaměstnání by Vás bavilo? Jaká by pro Vás byla ideální pracovní doba (kolik dní v týdnu byste chtěl pracovat a kolik hodin denně)? Jaká je minimální mzda, za kterou byste byl ochotný pracovat?

Graf č. 18 Druh zaměstnání

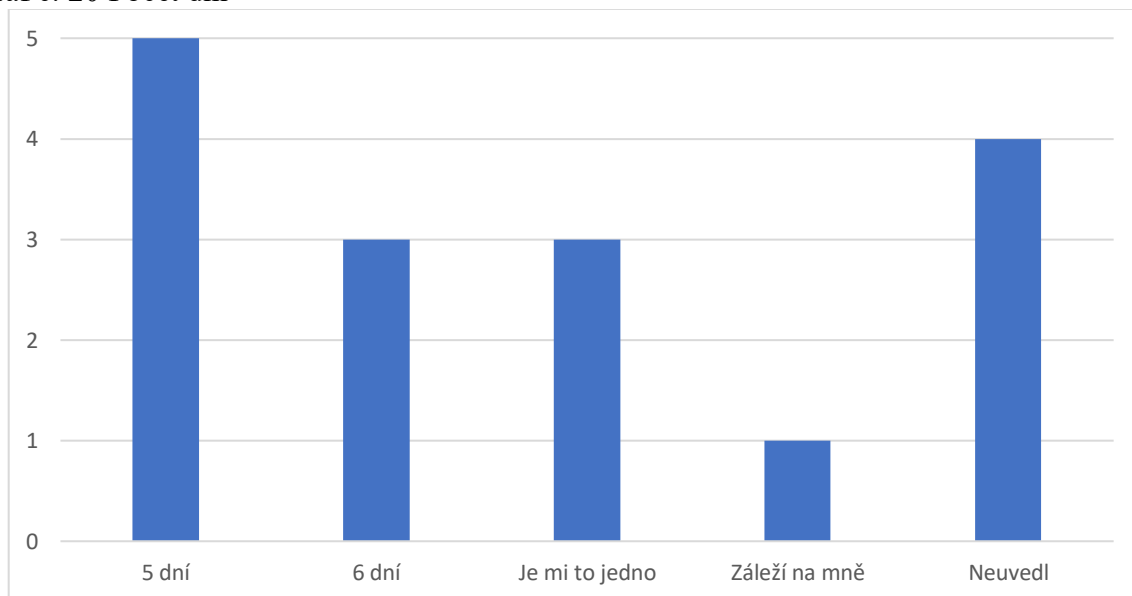
Nakonec jsem se zabývala otázkou, jakou představu mají odsouzení o zaměstnání, které budou hledat nebo ve kterém plánují pracovat, o pracovní době a finančním ohodnocení. Ohledně typu zaměstnání, které by chtěli po propuštění vykonávat, nejčastěji odpověděli, že budou dělat cokoliv (5 respondentů), 4 respondenti se budou vracet do předchozího zaměstnání a 3 respondenti chtějí pracovat jako automechanici. Ostatní odpovědi se vyskytovaly po jedné: dělník, bytový designer, práce v sociální oblasti a práce, kterou vykonává ve VTOS a bude v ní pokračovat po propuštění.

Graf č. 19 Pracovní doba

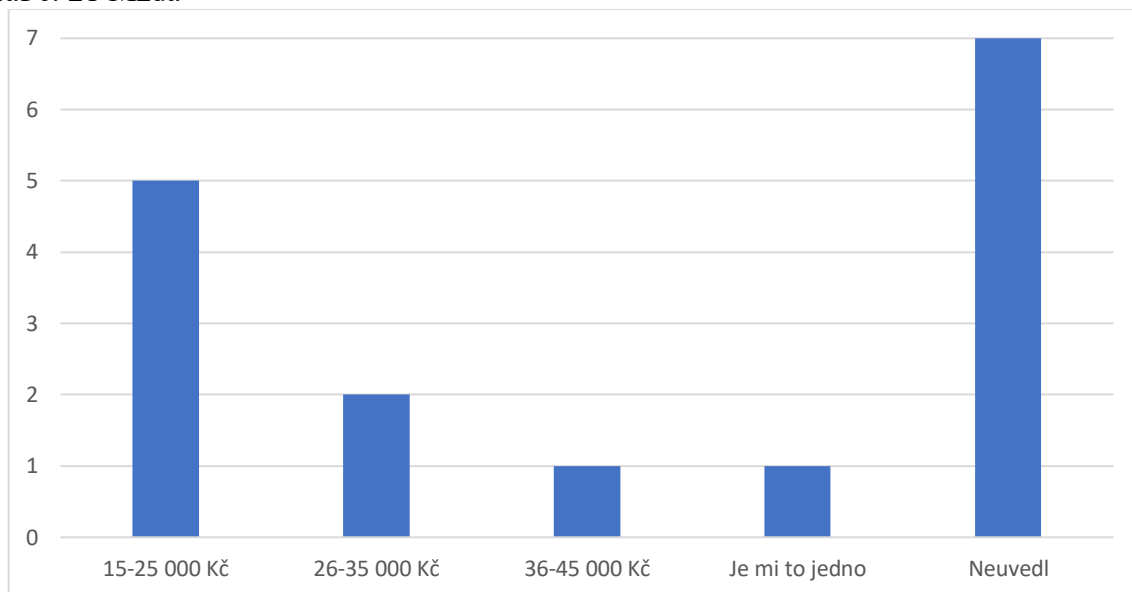
Co se týče pracovní doby, nejčastěji udávali klasickou 8hodinovou směnu (4 respondenti) a 4 respondentům je jedno, jak dlouho by pracovali. Další respondenti uváděli, že by byli ochotni pracovat až 10 hodin (jeden respondent), až 12 hodin uvedli dva respondenti a až 17 hodin uvedl jeden respondent. Jeden respondent uvedl, že záleží na něm, jak si práci rozvrhne a tři respondenti neuvedli žádnou odpověď.

Graf č. 20 Počet dní

U počtu dní uváděli nejčastěji klasický pracovní týden, od pondělí do pátku (5 respondentů), 3 respondenti by byli ochotni pracovat i 6 dní v týdnu, 3 respondentům je to jedno, kolik dní by pracovali, 4 respondenti neuvedli žádnou odpověď a jeden respondent (stejně jako u počtu hodin) uvedl, že záleží na něm, jak si rozvrhne pracovní dobu.

Graf č. 21 Mzda

U mzdy mě překvapilo, že se drželi celkem při zemi, možná z důvodu, že ve výkonu trestu výše odměny činí v I. skupině 7 300 Kč, ve II. skupině 10 220 Kč, ve III. skupině 13 870 Kč a ve IV. skupině 17 520 Kč (podkapitola 3.4.1 Zaměstnávání a vzdělávání). Tím, že otázka byla otevřená, uváděl každý jinou minimální částku, za kterou by byl ochoten pracovat. Do grafu jsem pro lepší přehlednost uvedla intervaly. Zde v textu však uvádím přesné částky, které respondenti uvedli. Bohužel 7 respondentů nevedlo vůbec odpověď a ostatní se vyskytovaly vždy po jedné: 16.000 Kč, 18.000 Kč, 20.000 Kč, 22.000 Kč, 25.000 Kč, 30.000 Kč, 35.000 Kč, 38.000 Kč. Jeden respondent uvedl, že je mu jedno, za kolik bude pracovat. Většina však nevedla, zda si tyto částky představuje jako čistou mzdu či hrubou.

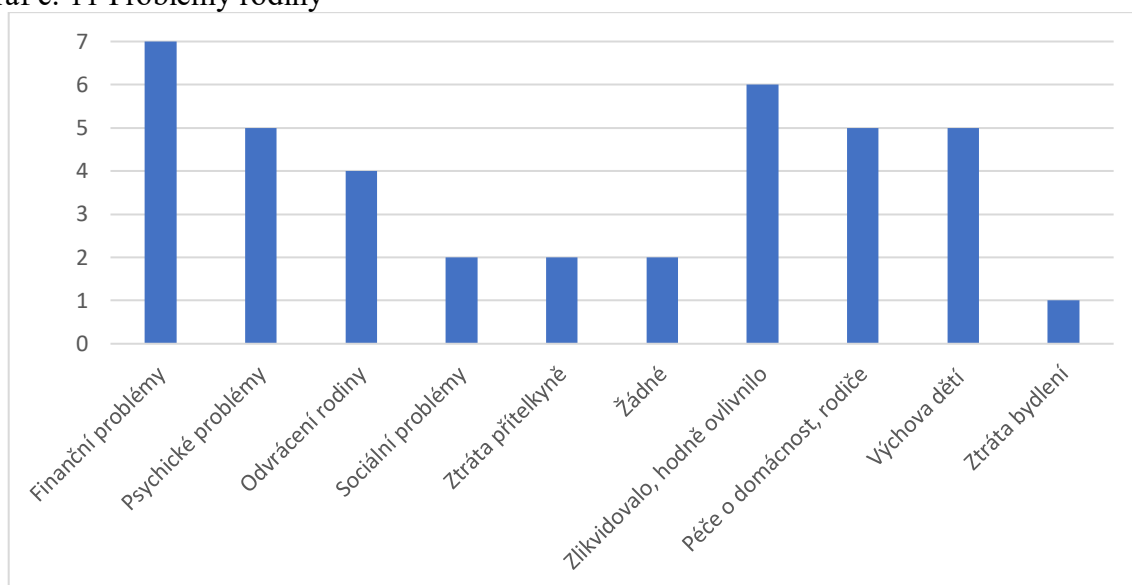
V úvodu této kapitoly byly zmíněny dvě klíčové průzkumné otázky, které jsou následně zodpovězeny.

6.1 „S jakými nejčastějšími problémy se setkávají blízcí odsouzených?“

Tato první klíčová otázka průzkumu měla být původně z pohledu rodin odsouzených, ale i z výsledků dotazníku pro odsouzené lze vyhodnotit, s jakými problémy se rodiny odsouzených setkávají. Této průzkumné otázce se věnuje pouze otázka č. 9.

6.1.1 Otázka č. 9 Jak ovlivnilo vaši rodinu vaše uvěznění? Způsobilo jim to nějaké komplikace? Jestli ano, uveďte jaké?

Graf č. 11 Problémy rodiny

Z 16 dotazovaných se 7 respondentů shodlo na finančních problémech, jelikož příjem odsouzeného byl primárním příjmem. Druhou nejčastější odpovědí bylo obecné konstatování, že to jejich rodiny hodně ovlivnilo a zlikvidovalo (6 odpovědí). Dále uváděli psychické problémy (5 odpovědí), problémy s péčí o domácnost či rodiče, kdy zůstali jejich partnerky a rodiče sami a musí se sami o sebe postarat (5 odpovědí) a potíže s výchovou dětí, protože partnerky zůstaly na výchovu dětí sami, dětem se stýská a někteří uvedli, že o uvěznění dětem ani neřekli (5 odpovědí).

Shrnutí – odpověď na první klíčovou otázku průzkumu

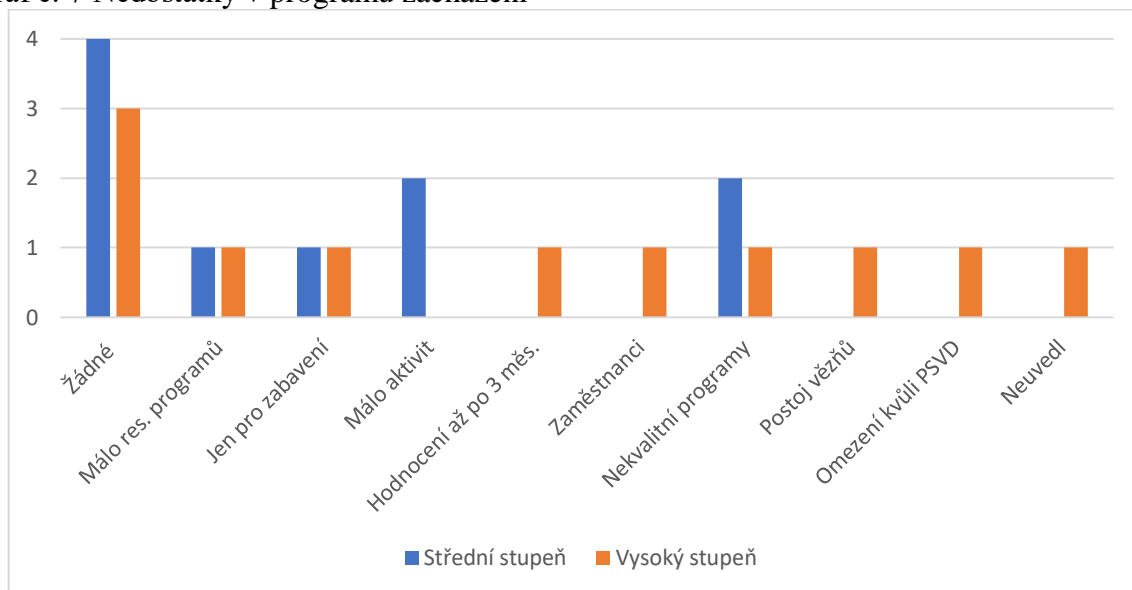
Mezi nejčastější problémy, se kterými se potýká rodina odsouzených, jsou finanční problémy, psychické problémy, potíže s péčí o domácnost či rodiče a záležitosti ohledně dětí.

6.2 „Jaký největší přínos spatřují odsouzení v programu zacházení?“

K vyhodnocení této průzkumné otázky jsem využila získané informace z otázek číslo 6, 7 a 11, které se týkaly odsouzených, jejich hodnocení programu zacházení a využití pomoci neziskových organizací.

6.2.1 Otázka č. 6 Jaké nedostatky spatřujete v programu zacházení?

Graf č. 7 Nedostatky v programu zacházení

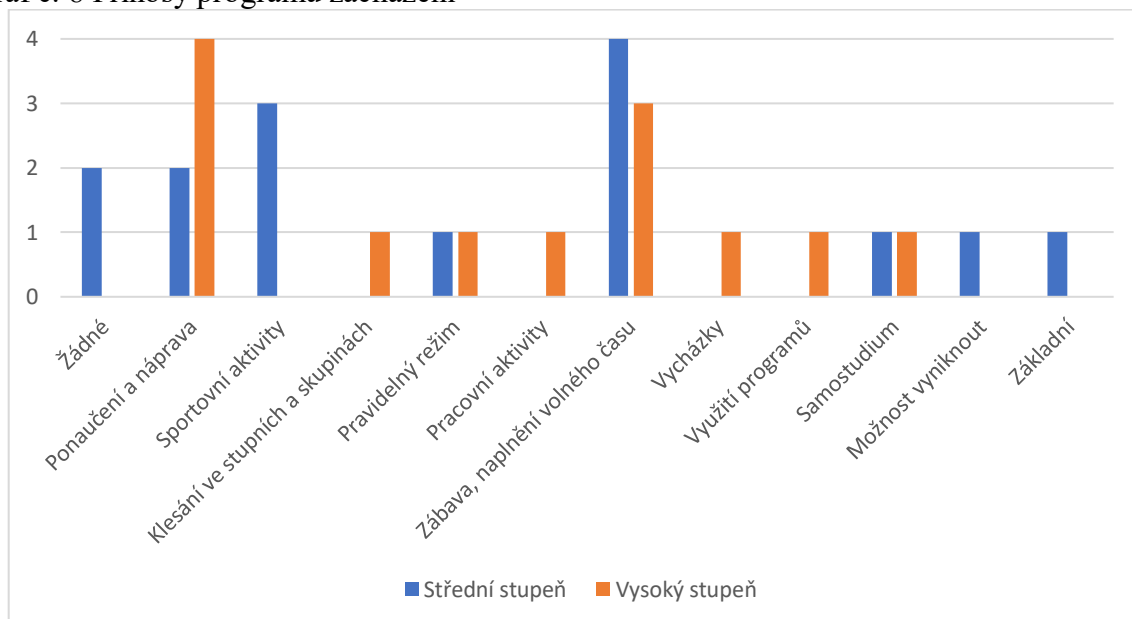

U této otázky jsem odpovědi rozdělila podle stupně zabezpečení, ale stejně se v obou stupních zabezpečení shodli na odpovědi, že nevidí žádné nedostatky (dohromady 7 odpovědí). Další nejvíce shodnou odpověď napsali nekvalitní programy, které jsou omezeny (může je navštěvovat jen někdo a po krátkou dobu) a jejich náplň je nedostačující (dohromady 3 odpovědi). Také se shodli v odpovědích, že je zde málo resocializačních programů (2 odpovědi) a program zacházení je jen pro zabavení vězňů a nic jim nepřináší (2 odpovědi).

Z odpovědí vyplývá, že téměř polovina dotazovaných odsouzených je spokojena s programem zacházení a nic by neměnili, zbytek respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí a náplň programu by změnili, aby bylo více aktivit, zvýšila se jejich kvalita a nebyly pouze na zabavení (dohromady 7 odpovědí).

6.2.2 Otázka č. 7 Jaké přínosy spatřujete v programu zacházení?

Graf č. 8 Přínosy programu zacházení

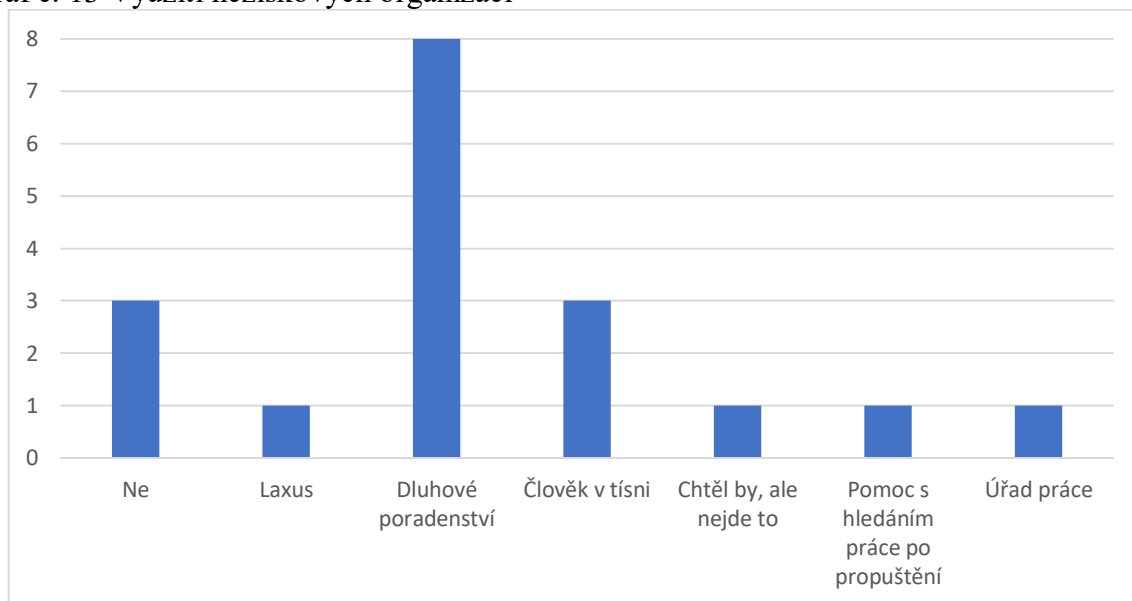

Odpovědi na tuto otázku byly rozděleny podle stupně zabezpečení, avšak odsouzení se v obou stupních shodli na tom, že největší přínos spatřují v zábavě a naplnění volného času, kdy nemají alespoň velký prostor přemýšlet nad tím, že se nachází ve vězení a nad svými problémy (dohromady 7 respondentů). Druhá nejčastější shodná odpověď byla náprava a ponaučení, jelikož až díky plnění programu zacházení si uvědomili některé chyby, které dělali a mohli se nad nimi zamyslet (dohromady 6 respondentů).

Z těchto odpovědí vyplývá, že téměř všichni dotazovaní odsouzení (11 z 16 respondentů) vidí přínos jen ve vyplnění volného času a jejich zabavení, ať už účastí na různých programech, sportovních aktivitách nebo vycházkách. Pouze 1/3 odsouzeným přineslo nápravu a ponaučení (6 odpovědí). Avšak pouze 2 respondenti berou jako negativum, že jsou ty aktivity postaveny tak, aby je jen zabavily (viz předešlá otázka, graf č. 7).

6.2.3 Otázka č. 11 Využíváte nějakou pomoc neziskových organizací již ve věznici?

Graf č. 13 Využití neziskových organizací

Nejvíce odsouzení využívají dluhového poradenství (8 odpovědí) a 3 respondenti využívají pomoci organizace Člověk v tísni, která nabízí sociální a dluhové poradenství a resocializační programy pro osoby, které se dopustily protiprávního jednání s cílem je sociálně začlenit (Člověk v tísni 2020).

Součástí programu zacházení je i dobrovolné využití pomoci neziskových organizací, které využívá 12 respondentů z 16. Tyto organizace jim poskytují dluhové a sociální poradenství, které mohou využít i po propuštění z VTOS, a i další služby, které nabízejí na svobodě (např. resocializační programy).

Shrnutí – odpověď na druhou klíčovou otázku průzkumu

Největší přínos odsouzení spatřují hlavně ve vyplnění volného času a neodnáší si nic, co by využili v běžném životě, kdy pouze dvěma respondentům tento fakt vadí, a i přesto, že převážná část (12 z 16 respondentů) využívá pomoci neziskových organizací již během VTOS, tak pouze 1/3 dotazovaných se účastí na programu zacházení napравила, uvědomila si chyby, které dělala na svobodě, ponaučila se a odnáší si z něho informace potřebné pro návrat do běžného života po propuštění.

Ze zjištěných výsledků a odpovědí na dvě klíčové průzkumné otázky, vychází mé návrhy na opatření, kterým je věnována následující kapitola.

7 Návrhy opatření

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení – jak vnímají odsouzení program zacházení, jejich subjektivní hodnocení, zda je pro ně účast na programu zacházení přínosná, jaký přínos si odnášejí do běžného života a s jakými problémy se setkávají jejich blízcí.

Zjištěné informace v této bakalářské práci i optikou samotných odsouzených, potvrdily, že izolace odsouzeného a jeho uvěznění s ostatními vězni snižuje úspěch na resocializaci, kdy je jedinec vytržen ze svého prostředí, jsou narušeny rodinné vztahy, rodina se potýká s finančními a psychickými problémy, dochází ke stigmatizaci odsouzeného a jeho rodiny, odsouzený si z výkonu trestu neodnáší pozitivní zkušenosti, dochází k zadlužení, a tím se mu ztěžuje schopnost začlenit se zpět. Z těchto důvodů, by bylo vhodnější využívat více alternativních trestů (např. obecně prospěšné práce, domácí vězení) hlavně u osob, které jsou trestáni poprvé, aby věznice nebyli přeplněné, tím by i odsouzení ve výkonu trestu byli v lepší psychické pohodě a pracovníci by měli více času a prostoru pracovat s jednotlivými vězni.

Hlavním programem ve výkonu trestu je program zacházení, který je odsouzenému stanoven tzv. „na míru“. Zde bylo překvapivým zjištěním prezentovaný shodný názor odsouzených na to, že program zacházení je zde pouze pro zabavení a nepřináší jim žádný užitek. Proto je potřeba reforma programů, aby měly pozitivní efekt na odsouzené a ti neměli pocit jen vyplnění volného času. To by pro Vězeňskou službu znamenalo mít více odborných zaměstnanců, kteří by byli kompetentní vést odborné aktivity, jež by byly více přínosné.

Součástí programu zacházení je i vzdělávání. Přestože otázka vzdělávání nebyla v dotazníku přímo položena, ze zjištěných informací o možnostech v oblasti vzdělávání, se domnívám, že jsou zde velké mezery a kvůli nízké nabídce není ani projeven zájem o zvyšování si své kvalifikace. Ze své praxe vím, že vzdělávací instituce nemají zájem docházet do věznice a pracovat s vězni, nebo jsou ochotni docházet za úplatu, ale vzhledem k nízkému příjmu a zadluženosti, nemají odsouzení prostředky k využití této nabídky. Co se týče rekvalifikačních kurzů, zde vidím problém spíše v organizaci, kdy Vězeňská služba není aktivní ve vyhledávání a zajišťování rekvalifikačních kurzů a zároveň je zde velmi málo neziskových organizací nebo jiných institucí, které by pomohly v jejich realizaci. Příkladem může sloužit Rubikon centrum, z.ú., který pomohl zajistit rekvalifikaci na řidičský průkaz na autobus v jiné věznici, kdy společnost Arriva

poskytla autobus a odsouzení si mohli udělat řidičský průkaz, a následně po propuštění jim od této společnosti bylo nabídnuto i pracovní místo).

Se vzděláním souvisí i zaměstnání během výkonu trestu, díky němuž odsouzení neztrácí pracovní návyky a mají možnost splácet dluhy. Pracovní místa jsou bohužel velmi kapacitně omezena (v Liberecké věznici je 39 míst, mimo věznici je 86 míst), není zde ani široká nabídka pracovních pozic, což může být také jeden z důvodů, proč odsouzení nevyužívají možnost pokračovat v zaměstnání u té samé společnosti u které pracovali ve výkonu trestu. A na výběr jsou hlavně manuální práce, které nejsou vhodné a lukrativní pro každého, i co se týče finančního ohodnocení po propuštění. Pro udržení pracovních návyků, případně vytvoření nových, a pro zvýšení pracovních dovedností a zkušeností, by bylo potřeba snažit se získat více zaměstnavatelů, kteří by byli ochotni zaměstnávat odsouzené.

Důležitým aspektem pro úspěšnou resocializaci je zaměstnání po propuštění. V tomto by propuštěným vězňům velice pomohlo, kdyby se tresty uvedené v rejstříku trestů zahlazovaly dříve, či hned po propuštění. Je potřebná změna legislativy, která by měla pozitivní efekt, a hlavně by došlo ke sjednocení, jelikož u některých trestů dochází ihned po výkonu trestu k zahlazení, a u některých se musí čekat. Nespátřuji v tom žádný smysl a efekt, jelikož trestem si již prošli a vykonali ho. Tím, že zůstává záznam v rejstříku trestu, tak dochází k sekundárnímu trestu, který má za následek ztížení začlenění se zpět do společnosti z důvodu diskriminace na trhu práce a horšího uplatnění. A to má samozřejmě dopad na neschopnost splácet dluhy, uživit sebe a svoji rodinu a jedinec je svým způsobem donucen vracet se zpět k trestné činnosti.

S úspěšnou resocializací a reintegrací souvisí délka uvěznění. K přijetí kriminálních norem nedochází u vězňů, kteří jsou uvěznění krátce, nebo nedochází u nich k takovému narušení, aby to ovlivnilo jeho zapojení se zpět do společnosti. Aby se snížilo riziko vzniku tohoto jevu, musela by se zkrátit délka trestů. Odsouzení jedince není trestem pouze pro samotného odsouzeného, ale i pro jeho rodinu, která bývá často závislá na jeho příjmu, a pro jeho děti. S tím souvisí další návrh na opatření, a to pomoc rodinám.

Vzhledem k nabídce práce, jsou odsouzení nejčastěji zařazeni do I. pracovní skupiny, což znamená práci, pro jejíž výkon není potřeba odborné kvalifikace (Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., §2). Výše odměny za takovou práci je 7 300 Kč. Z této částky je odsouzený povinen hradit náklady za výkon trestu, které činí 23 % z čisté odměny, nejvýše však 1 500 Kč za měsíc (Vyhláška č. 10/2000 Sb., §3, odst. 1). Dále pak potřebuje

nakupovat si věci pro svoji osobní potřebu a minimální částka pro jednorázový nákup činí 400 Kč (Vnitřní řád 2018, čl. 28) a nakupovat může minimálně jednou týdně (Zákon č. 169/1999 Sb., §23), což dohromady činí přibližně 1 600 Kč za měsíc. Z toho vyplývá, že odsouzenému z odměny zbývá maximálně 4 200 Kč, která je však ještě dále přerozdělována. I kdyby se tato částka mohla poslat rodině, nepokryla by ani zdaleka její potřeby, případně dluhy, které rodina má. V teoretické části jsem vypsala organizace, které se zabývají pomocí odsouzeným a jejich rodinám, bohužel tato pomoc je nedostatečná a organizací není mnoho. Proto by bylo vhodné zavést takové organizace, které budou pomáhat rodinám po finanční a materiální stránce, případně zavést finanční pomoc od státu pro takové rodiny, které se dostaly do potíží kvůli uvěznění partnera, partnerky. Zásadně by odsouzenému a jeho rodině pomohlo, kdyby se zvýšila odměna za práci, která by odpovídala té, kterou by běžně dostali v případě zaměstnání na svobodě.

Na závěr navrhuji opatření, které se týká prevence. Většinová společnost má neustále představu o tom, že ve vězení se odsouzení mají dobře, jsou tam vlastně za odměnu a nemusí nic dělat a tím se pro ně vězení nestává odrazujícím pro páčání trestné činnosti. Předejít páčání některé trestné činnosti by se dalo tím, kdyby školy (základní a střední) chodily povinně na exkurze do věznic, kde by mladiství a nezletilí mohli vidět, v jakých podmínkách se odsouzení nachází. Tím se vyvrátila představa o tom, že se tam mají dobře, čímž ztrácí hrozba vězení na síle. Také besedy, které by pořádali odsouzení nebo bývalí odsouzení, by mohly mít pozitivní efekt v předcházení vzniku trestné činnosti, když by měli hlavně mladiství/mladí dospělí možnost slyšet od odsouzeného, s jakými problémy se musí kvůli vězení potýkat. Pro zboření předsudků a stigmatizace od společnosti by určitě pomohla i pozitivní medializace z vězeňského prostředí, jelikož lze z médií slyšet pouze negativní informace o odsouzených. Bohužel věznice jsou v současné době uzavřené před společností, tím vznikají mylné představy, předsudky a dochází k separaci těchto „dvou světů“, což má i za následek zhoršení možnosti začlenění se propuštěného vězně zpět do společnosti.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a interpretovat aspekty odsouzených a jejich blízkých o programu zacházení, tedy jak ho vnímají odsouzení, a i jejich blízcí, jak ho subjektivně hodnotí, zda pro ně byla účast na programu přínosem a co si případně z něj odnášejí do běžného života. Konkrétně byla bakalářská práce zaměřena na Vazební věznici Liberec. V teoretické části byly vymezeny pojmy související s tématem penitenciární péče a resocializace, dále pak úkoly Vězeňské služby, její organizační složky a obecně popsané věznice a způsob jejich dělení. Následně byla pozornost věnována právě Vazební věznici Liberec, kde byly popsány informace o této věznici, práva a povinnosti odsouzených, programy zacházení a funkci podílejících se pracovníků na jejich realizaci. V neposlední řadě byly popsány negativní jevy, se kterými se odsouzení mohou setkávat během uvěznění, a jež ovlivňují možnost resocializace po propuštění. Pro snížení rizika recidivy a zvýšení šance na úspěšnou resocializaci je důležitá pomoc po propuštění, a z toho důvodu byl závěr teoretické části věnován postpenitenciární péči, která zahrnovala Probační a mediační službu, neziskové organizace pomáhající odsouzeným a jejich rodinám, a nakonec byla pozornost věnována sociálnímu kurátorovi.

V empirické části byla v první kapitole popsána metodologie, zvolená metoda a tvorba dat, průzkumný vzorek, zpracování dat, předmět průzkumu a klíčové průzkumné otázky. Druhá kapitola se zabývala vyhodnocením zjištěných dat z dotazníkového šetření, jejich porovnání s poznatky z teoretické části bakalářské práce, a nakonec zde byly zodpovězeny klíčové otázky průzkumu, který byl proveden kvantitativní metodou formou dotazníkového šetření, přičemž dotazník vyplnilo celkem 16 odsouzených mužů. K naplnění cíle bakalářské práce nedošlo zcela, neboť usnesením vlády č. 204 ze dne 13. března 2020 byly zakázány návštěvy ve vazebních věznicích, věznicích a v ústavech pro výkon zabezpečovací detence po dobu trvání nouzového stavu s účinností od 14. března 2020, kdy toto opatření znemožnilo provést dotazníkové šetření mezi rodinami odsouzených. Proto byla empirická část zaměřena pouze na odsouzené (Vláda 2020). I přesto se reflexí od odsouzených podařilo zjistit, s jakými problémy se jejich rodiny potýkají a tyto informace byly komparovány s dostupnou pomocí v Liberci.

Díky průzkumu se podařilo zjistit odpovědi na klíčové otázky. **První klíčová otázka** se měla týkat rodin odsouzených a jejich pohledu na situaci, ale byla zodpovězena pouze z pohledu odsouzených a snažila se odhalit, s jakými nejčastějšími problémy se setkávají

blízcí odsouzených. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že nejčastějším problémem jsou nedostatečné finance, jelikož příjem odsouzeného byl primárním příjmem, dále pak psychické problémy, potíže s péčí o domácnost či rodiče, protože jejich partnerky a rodiče zůstali sami a musí se o sebe sami postarat, a nakonec obtíže s výchovou dětí, poněvadž jejich partnerky zůstaly na výchovu samy, dětem se stýská a někteří uvedli, že o uvěznění dětem ani neřekli.

Druhá klíčová otázka byla zaměřena na odsouzené a jejich subjektivní hodnocení, jaký největší přínos spatřují v programu zacházení. Z dotazníků vyplynul největší přínos v zábavě a naplnění volného času, jelikož nemají díky tomu prostor tolik přemýšlet nad tím, že se nachází ve vězení a nad svými problémy. Druhý nejčastější přínos spatřovali v nápravě a ponaučení, poněvadž až díky plnění programu zacházení si uvědomili některé chyby, které dělali na svobodě, mohli se nad nimi zamyslet a odnášejí si potřebné informace pro fungování v běžném životě.

Tím, že byla převážná část respondentů ve vězení poprvé, nešlo vyhodnotit, z jakého důvodu se vracejí do vězení a co jim brání v resocializaci. Ti, co jsou ve výkonu podruhé uváděli, že jim tentokrát výkon trestu stačí, jelikož je delší, než byl trest první. Odsouzení, kteří jsou více jak potřetí ve výkonu trestu, tak uvedli, že je nic neodradí od páčání další trestné činnosti, odradilo by je, kdyby dostali doživotí, nebo neví, co by je odradilo od páčání další trestné činnosti.

Z dotazníkového šetření lze za důvody návratu do VTOS považovat dluhy, jelikož respondenti udávali, že by potřebovali finanční pomoc, ale zároveň žádnou pomoc nevyhledávají a poslední trest, za který byli odsouzeni byli nejčastěji podvody, zpronevěry nebo ublížení na zdraví. Z toho se lze domnívat, že důvodem návratu zpět do výkonu trestu odnětí svobody jsou faktory jako selhání resocializace, zadluženost a neschopnost splácet dluhy.

Tato bakalářská práce naplnila svůj cíl a její přínos lze spatřovat ve zjištění vybraných aspektů resocializace a interpretaci programu zacházení skrze optiku osob ve výkonu trestu odnětí svobody, kteří tento program subjektivně hodnotily.

Seznam použitých zdrojů

Aktuálně.cz: Minimální mzda pro rok 2020 [online]. Aktualizace 27. 1. 2020 [vid. 23. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/finance/minimalni-mzda-pro-rok-2020/r~a02230c01a9111ea8d520cc47ab5f122/>.

Centrum Kašpar [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.centrum-kaspar.cz/prace-a-rodina/>.

Církev Bratská: Mezinárodní vězeňské společenství [online]. 27. 2. 2012 [vid. 18. 2. 2020]. Dostupné z: <https://portal.cb.cz/2012-mezinarodni-vezenske-spolecenstvi>.

Člověk v tísní [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/>.

DAVIDOVÁ, I. a kol., Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. In: *Sociální pracovníci* [online]. 2010 [vid. 6. 2. 2020]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka.pdf.

Děčko Liberec – poradenství [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <http://dos.net/poradenstvi/obcanska-poradna/>.

Diakonie Českobratrské církve evangelické [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/sluzby/vsechny-sluzby/dopisovani-s-vezni/>.

FISHER, S., ŠKODA, J., *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a akt. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978–80–247–5046–0.

FISHER, S., ŠKODA, J., *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978–80–7387–014–0.

GAVORA, P. a kol. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. ISBN 978–80–223–2951–4. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk>.

Generální ředitelství Vězeňské služby ČR: Statistická ročenka 2018 [online]. 2018 [vid. 23. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2018.pdf>.

Generální ředitelství Vězeňské služby ČR: Týdenní statistické hlášení pro rok 2020 [online]. 2020 [vid. 23. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/tydenni-statisticke-hlaseni/tydenni-statisticke-hlaseni-pro-rok-2020/>.

GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GOJOVÁ, A. a spol., *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-329-0. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/metakor/dok/prirucka_pro_metodiky.pdf.

HoSt Home-Start ČR [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.hostcz.org/>.

Charita [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/>.

Charita Česká Kamenice [online]. [vid. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://charita-ceska-kamenice.cz/odborne-socialni-poradenstvi/>.

Charita České republiky [online]. [vid. 18. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/>.

Charita Liberec [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://charitaliberec.cz/nase-sluzby/charitni-satnik/>.

Komunitní práce Liberec [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <http://kpliberec.eu/cinnost/>.

Laxus [online]. [vid. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.laxus.cz/>.

LINDEROVÁ, I. a kol., Úvod do metodiky výzkumu. In: GAVORA, P. ed. *Elektronická učebnice pedagogického výzkumu* [online]. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2016. ISBN 978-80-88064-23-7.

MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-03667.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-262-1154-9.

Most k naději [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.mostknadeji.eu/liberecky-kraj/socialni-prevence-v-libereckem-kraj/>.

Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy Liberec [online]. [vid. 24. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.rpliberec.cz/>.

Probační a mediační služba České republiky [online]. 2016a [vid. 20. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/krehka-sance-ii/>.

Probační a mediační služba České republiky [online]. 2016b [vid. 20. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/na-spravnu-cestu-ii/>.

Probační a mediační služba České republiky [online]. 2016c [vid. 20. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/proc-zrovna-ja-ii/>.

RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S., *Kapitoly z penologie I. 2. rozš. a akt. vyd.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.

SLOWÍK, J., *Speciální pedagogika. 1. vyd.* Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

SOCHŮREK, J., *Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňnými. 1. vyd.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007a. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, J., *Kapitoly z penologie III. díl: Negativní jevy ve vězení. 1. vyd.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007b. ISBN 978-80-7372-205-0.

SZIKOROVÁ, M., *Rodinné vztahy v kontextu výkonu trestu odnětí svobody* [online]. Hradec Králové, 2017 [vid. 23. 3. 2020]. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://theses.cz/id/p29b3g/STAG87622.pdf>.

ŠČERBA, F., *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vyd.* Praha:Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.

Vazební věznice Liberec [online]. 2020 [vid. 23. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/o-nas/zakladni-informace/>.

Vazební věznice Liberec: Karta věznice [online]. 3. 3. 2020 [vid. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/wp-content/uploads/sites/16/2020/03/http_webportal.vez-slu.justice.cz_vs_ekonomika_zam_Lists_KART.pdf.

Vazební věznice Liberec: Vnitřní řád [online]. 2018 [vid. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/wp-content/uploads/sites/16/2018/05/Vazebn%C3%AD-v%C4%9Bznice-Liberec_VTOS_platn%C3%BD-od-01.05.2018.pdf.

Vazební věznice Liberec: Zaměstnávání odsouzených [online]. 2020 [vid. 23. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/zamestnavani-veznu/>.

Za branou [online]. [vid. 6. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zabranou.cz/>.

ZÁKONY A VYHLÁŠKY

KALVODOVÁ, V., *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: Komentář*. 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978–80–7357–706–3.

Nářízení vlády č. 361/2017 Sb., *o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody*. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [vid. 19. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-361>.

Nářízení vlády č. 87/2019 Sb, *Nářízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody*. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2019 [vid. 19. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-87>.

Usnesení vlády č. 204 ze dne 13. března 2020, *Krizové opatření o zákazu návštěv ve vazebních věznicích, věznicích a detenčních ústavech*. In: *Vláda ČR* [online]. 2020 [vid. 24. 04. 2020]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABMNLVWSD>.

Vyhláška č. 10/2000 Sb., *o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů*. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [vid. 1. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-10>.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., *vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody*. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [vid. 29. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345/zneni-20171001>.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [vid. 5. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [vid. 6. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257#cast1>.

Zákon č. 555/1992 Sb., České národní rady o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [vid. 19. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro odsouzené

8. Jaký trest by Vás odradil od toho, abyste již nepáchal další trestnou činnost?
Dopište prosím, za co jste byl naposledy odsouzen.
9. Jak ovlivnilo vaši rodinu vaše uvěznění? Způsobilo jim to nějaké komplikace?
Jestli ano, uveďte jaké?
10. Jakou pomoc byste momentálně nejvíc uvítal, pro zlepšení Vaší situace?
11. Využíváte nějakou pomoc neziskových organizací již ve věznici? Pokud ne,
plánujete po propuštění vyhledat nějakou pomoc? (např. dluhové poradenství,
pomoc s hledáním práce apod.)
12. Jakým způsobem Vám pomáhá rodina? Bude vám pomáhat i po propuštění?
Jak?

13. Jakou pomoc byste uvítal pro lepší „start“ po propuštění z výkonu trestu?

14. Máte zajištěnou práci po propuštění nebo budete hledat nové zaměstnání? Jaké?

15. Měl jste na svobodě problémy sehnat práci, jestliže jste měl záznam v rejstříku trestu?

16. Jaké zaměstnání by Vás bavilo? Jaká by pro Vás byla ideální pracovní doba (kolik dní v týdnu byste chtěl pracovat a kolik hodin denně)? Jaká je minimální mzda, za kterou byste byl ochotný pracovat?